

TATRAN

www.bartkova.sk

Alica Bartková

Návrat

TATRAN

www.bartkova.sk

Vyšlo vo Vydavateľstve TATRAN, Bratislava 2015,
ako 5033. publikácia a 121. zväzok edície Slovenská tvorba.

Prvé vydanie

Obálku navrhol VRANART, Peter Hrevuš.

Zodpovedná redaktorka Eva Melichárková

Jazyková redaktorka Eva Mládeková

Technická redaktorka Eva Zdražilová

Sadzba RS servis, Bratislava

Vytlačila Těšínská tiskárna, a. s., Český Těšín.

www.slovtatran.sk

:: knihy pre **hodnotnejší** život

Copyright © Alica Bartková 2015

Cover design © VRANART, Peter Hrevuš 2015

Slovak edition © Vydavateľstvo TATRAN 2015

ISBN 978-80-222-0723-2

www.bartkova.sk

„sapere aude“

www.bartkova.sk

1.

ZAČALO SA TO, keď som sa hrala s kameňom v oranžovej púšti, ktorú slnko bičuje už milióny rokov. Keď mi pot tiekol z každého póru kože, spájal sa do tenkých pramienkov a odkvapkával do piesku, keď som mala pocit, že moje pľúca sú dva tenké balóniky, ktoré čochvíľa prasknú. Ako poslušná nositeľka svojho genetického kódu som tam zanechala viac informácií o sebe, ako som tušila.

Neskôr, keď som išla autom po dlhej, horúcej, prašnej ceste a nevidela iné auto takmer polhodinu, som sa len utvrdila v myšlienke, že odísť by nebolo až také zlé rozhodnutie. Vrátiť sa späť. Z Las Vegas do Anglicka. Opäť vidieť svoj starý domov. Tú živnú pôdu pre psychické poruchy.

Aj tak nie je nič čisté, jednoznačné, stopercentné... Všade vidieť a cítiť prvky devastácie, prelínajúce sa s takmer dokonalými výtvormi človeka a prírody. Roztrhané šaty, špinavé topánky, zvädnuté kvety, rozbité sklo, socha napadnutá koróziou... to všetko dopĺňa lesk upravených vlasov, hudobné symfónie veľ-

kých skladateľov, belosť čerstvo napadaného snehu... Ako keď po náročnom dni plnom kriku, agresie a tečúcich nervov počuť vo výťahu *Ódu na radosť* od Ludwiga van Beethovena. Ako keď sa lev vo mne strieda s hadom skrúteným do klobka. Všetko sa strieda, prelína, navzájom kontrastuje. Všetko, čo nechcete, ale musíte robiť, všetko, po čom túžite, ale nemôžete to mať. Toto všetko si nechávate pre seba, postupne sa to vo vás kumuluje a väčšinou vybuchne ako sopka, ktorá zničí všetko okolo. Ale aj keď je kontrola nad prírodnými živlami nulová a všetko zabezpečenie poskytuje len viac času na evakuáciu, stále máte šancu využiť ho a odpratať sa čo najďalej. Aj z tohto dôvodu chcem odísť, preťať putá, čo ma zväzujú s povinnosťami, nudou, tragédiami, rolami, ktoré musím hrať, hoci mi to spôsobuje žalúdočné vredy.

Návrat po takmer dvadsiatich rokoch do Anglicka nezaistuje, že to bude lepšie, možno to naopak bude ešte horšie, jatriť staré pocity je možno psychický masochizmus, ale cítim, že to musím spraviť. Musím sa jednoznačne rozhodnúť, už žiadne polovičaté alternatívy, kompromisy a náhrady za to, čo skutočne chcem, inak sa opäť vidím, ako zarývam nožom do stola, do steny, do seba. Čepel noža necháva stopu na kapote auta, vo výťahu, na zábradlí, jej línia sa šinie od pracovného stola cez reštaurácie, obchodné centrá, galérie, lekárne, fasády domov až k tomu môjmu. Už nechcem, aby tá línia bola len pomyselná.

2.

ATAK TERAZ OPĀŤ KRÁČAM po širokých, mierne točitých schodoch a zažívam pevný stisk minulosti. Idem stredom schodiska, po pravej ruke robustné zábradlie z tmavého dreva, po ľavej rovnako vysoká stena, ozdobená gýčovými freskami tvoriacimi spleť farebného, štýlového či významového chaosu. Oko nemá šancu uniknúť ohurujúcemu obrovskému zmätku, pretože schodisko popri stene je točité a stena ho obklopuje od periférneho videnia až dopredu. Rovnako zdobený je aj vysoký strop a celému tomuto monumentálnemu šialenstvu kraluje obrovská kulisa čerta, zasadená tesne pod stropom. Čert je z tvrdého kartónu, jeho plocha vytvára tmavý priestor medzi ním a stenou. V tom tieni sú uložené všetky moje nočné mory a zlé pocity z raného detstva. Predstavivosť dieťaťa pracujúca na plné obrátky dokázala toto tmavé miesto povýšiť na ľahé zla. Všetky zvuky noci, blesky za búrky, nešťastné udalosti v okolí, všetko malo dočinenia s tieňom, ktorý vytváral do pol pása nahý muž s rohami na

hlave a s kopytami namiesto chodidiel. V podrepe, s rukami vbok mal vytvárať dojem číhajúceho nebezpečenstva. V mojom prípade to bolo také účinné, že som sa pred ním mala na pozore nielen na schodisku, ale kamkoľvek som sa pohla. A tak som sekala dobrotu väčšinou len pre hrozbu nešťastia, ktoré by ma mohlo postihnúť. Túto predstavu vo mne ešte utvrdzoval otec, ktorý si moju poslušnosť vynucoval hrozbou, že ak nebudem poslúchať, čert si po mňa príde. Prispeli k tomu aj rôzne príhody, napríklad, raz, keď ho chceli zvesiť, muž na rebríku neudržal rovnováhu a spadol z neho na schody, čo malo smrteľné následky. Muž, ktorý pridržal rebrík, si zlomil ruku.

Keď sa pozerám na dramatickú kulisu a tieň za ňou, žalúdok sa mi dokonca ešte aj teraz mierne sťahuje. Štve ma, že vo mne zakorenené dávne pocity stále prevažujú nad rozumom, no stúpam ďalej po schodisku.

Maľby majú tmavé pozadie, takže priestor napriek všetkej farebnosti pôsobí temne a zatuchlo. Míňam schod po schode a ďalej si vybavujem spomienky na detstvo, plné neobyčajných šiat, parochní, masiek, a na otca uprostred toho všetkého, úplne iného ako všetci ostatní v divadle.

Jeho tmavý odev, upravené vlasy a čistá pleť ostro kontrastovali s väčšinou pestrofarebnými, nápadnými kostýmami hercov, ich parochňami od

výmyslu sveta a mejkapom, ktorý nosili v takých hrubých vrstvách, že tváre pripomínali skôr masky. Vlastne si ani nespomínam, že by otec počas svojho života menil výzor, na rozdiel od hercov, ktorí svoju chameleóniu schopnosť využívali pomerne často. Osamelí ľudia, vydedenci, králi, kráľovné, princovia, princezné, zloději, šašovia, vzdelanci, hudobníci, prostitútky, nafúkaní manipulátori, ochrancovia, väzni... tieto, a ešte mnohé iné postavy, dokázal zahrať každý z nich. Dokázali byť kýmkoľvek, aj keď len na pár hodín denne. V divadle.

Na mieste, kde sa všetky súkromné tajomstvá môžu stať verejnými.

Tajomstvá skryté za kostýmy, kulisy a potlesk divákov, ktorý to celé odsudzuje na nereálnosť. Nespočetné podoby tváriacich sa tvári mi prefukujú mozog celý život, aj keď ich už nevidám. Ich úšklábkky sa vo mne zakorenili tak silno, že sa mi o nich často sníva. Ešte častejšie sa mi však vybavujú rôzne tiky a nápadné gestá ľudí v metre, na ulici, v obchodoch, v kine... Fotosérie tváriacich sa tvári nosím v sebe rovnako ako hudbu Ludwiga van Beethovena. Otec ho často počúval a takmer do každej hry sa snažil zakomponovať niektorú z jeho symfónií.

Najčastejšie však *Deviatu symfóniu – Ódu na radosť*. Úžasný výtvor génia, no ak ho počúvate takmer každý deň, začne vám liezť krkom.

Ale teraz je to aj moja obľúbená skladba. Otec mi o nej často rozprával, doteraz si pamätám, že v dobe premiéry tejto symfónie vo Viedni žil Beethoven v takej chudobe, že si nemohol dovoliť kúpiť ani slušný oblek, aby sa v ten večer, vďaka ktorému sa Schillerova báseň stala nesmrteľnou, mohol predstaviť verejnosti. Nechal iných ľudí, aby predstavili jeho dielo namiesto neho. Môj otec to celý život robil podobne. Tiež sa prizeral, ako jeho myšlienky a predstavy prezentujú ľuďom herci a ľudia si rovnako brali z jeho diel to, čo im vyhovovalo, prispôbovali ich vlastným myšlienkam a predstavám, často aj úplne inak, ako to bolo pôvodne myslené. To ho vytáčalo zo všetkého najviac.

Niekoľkokrát sa mu stalo, že mu niekto prišiel zagratulovať k novej hre, keď sa s ním však o nej začal rozprávať, vysvitlo, že ju vôbec nepochopil.

Beethoven bojoval Deviatou symfóniou proti absolutizmu a nedostatku slobody, napriek tomu jej post mortem pririekli rolu inšpirácie nemeckej rasy v boji. Oto von Bismarck o nej často hovoril: „Keby som mohol tú hudbu počúvať častejšie, mal by som väčšiu odvahu.“

Chcel povzbudiť svoje vojská, preto začlenil Beethovena do boja o zjednotenie Nemecka. Nemecký kancelár zašiel tak ďaleko, že *Ódu na radosť* nazval Bismarckovou symfóniou.

Beethoven túžil po slobode, ktorá by vyústila do

„kráľovstva ľudského bratstva“, a namiesto toho ho zneužili pre svoj boj ľudia, ktorým bola jeho myšlienka na míle vzdialená. Všade ho mali radi. V roku 1927 sa jeho *Deviata symfónia* stala svetovou hymnou mieru. Zatiaľ čo sa v USA o Beethovenovi hovorilo ako o demokratovi, v Moskve mu salutovali ako revolucionárovi a vo Francúzsku predstavoval hrdinu republiky.

Hitler z neho spravil pravého vodcu nemeckého ľudu. Prvý festival nacistickej hudby zahájili *Ódou na radosť*. Spoluvinníci najhorších zločinov proti ľudskosti omdlievali pri počúvaní piesne, kde sa spievalo: „Všetci ľudia sú si bratia“. Letci kamikadze pili posledný pohár saké a v ušiach im znela *Deviata*.

Beethoven kamikadze.

20. apríla 1945 oslavovalo rádio Berlín Hitlerovo výročie Beethovenovou *Siedmou symfóniou*. O desať dní na to oslávilo *Deviatou symfóniou* jeho samovraždu.

Beethoven znásilnený svetom.

Prisvojili si ho obeť, bojovníci, kati, slabí, silní..., v Číne, Amerike, Európe, v metropolách i v odlahľých častiach sveta.

Beethoven roztrhaný na kúsky.

3.

V HLAVE MI ZNIE DEVIATA a vchádzam do prázdnej divadelnej šatne.

Kedysi bola plná kostýmov, dnes je plná prachu a pavučín. Oká pavučín na mňa pôsobia ako otvory do minulosti. Pozerám do nej a vidím všetku detskú naivitu, zmätok a neustále čakanie. A márnú túžbu vyrásť zo dňa na deň, byť rovnoprávna s dospelými a pochopiť ich tajomstvá.

Pochopiť divadelné hry som nepotrebovala. Úplne mi stačilo nasat' ich atmosféru. Každá mala inú. Aj keď som ako dieťa nerozumela úplne všetkému, ako som vyrastala, postupne som prišla na to, že práve atmosféra vytváraná hercami a kulisami, je najdôležitejšia.

Za hercov obklopených hádankami, symbolmi a predstieranými citmi, hovorili často masky, pod nimi sa mohli smiať, plakať, mračiť, no ony zostali vždy nehybné. Otec držal svoju najmilšiu masku vo vitríne a nikomu ju nedovolil vziať do rúk. Nevieam, či bola celá zo zlata, alebo len pozlátená, no otec

tvrdil, že je z mykénskeho obdobia, vtedy takéto posmrtné masky dávali bohatým ľuďom, aby zakryli tvár v rozklade a zároveň uchovali ich podobu. Môj otec bol sám osebe nepreniknuteľná maska, málokedy hovoril priamo, nútil ma hádať a takmer všetko, čo mi chcel povedať, ilustroval naaranžovanými scénkami.

Ako dieťaťu sa mi to síce páčilo, no keď sa neočakávané, absurdné veci odrazu stanú pravidlom, už to nie je zábavné a váš domov sa zmení na rozprávkovú krajinu pre bacily ľudskej psychiky. Pamätám si, ako mi raz večer hovoril niečo o pomínutelnosti, o protikladoch a istotách v živote človeka, ktoré sa môžu každú chvíľu zrútiť. Nespomínam si už, čo presne hovoril, ale príbeh bol spojený s obrazom od neznámeho anglického krajinára a viem, že si ho veľmi cenil. Mal ho na stojane v pracovni, kde sme v ten večer sedeli.

Keď dohovoril, vstal a bez slova odišiel. Všade zavládlo ticho. Niežeby tam bol predtým hluk, ale zdalo sa mi, že aj všetky tie samozrejme zvuky ako fúkanie vetra či tikanie hodín utíchli, dokonca sa mi na chvíľu zazdalo, že som stratila sluch. Vtom sa však od obrazu ozval slabý šuchot. Povrch obrazu sa začal vydúvať, vyzeralo to, akoby mal na ňom namaľovaný kopec vybuchnúť. Nevediac, či sa mi to len zdá, alebo sa deje niečo, čo si neviem vysvetliť, zaostrila som zrak a jasne som uvidela, ako

sa obraz v strede trhá a cez podlhovastú škáru sa spoza neho niečo vysúva. Z kopca sa pomaly vyplazil dlhý hnedý had, neisto sa pridržal steny obrazu, potom stojana, na ktorom obraz stál, až nakoniec spadol na podlahu a odplazil sa k najbližšej stene.

Váhala som, či mám dať prednosť hysterickému výlevu, alebo racionálnej stránke svojej osobnosti, nakoniec som vstala a pomaly išla otcovi povedať, čo sa stalo. Potom si už pamätám iba to, že som sa ráno zobudila vo svojej posteli. Hneď som vstala a opäť išla hľadať otca, žiadať vysvetlenie, ale ten sa iba typicky, sotva badateľne usmial a podal to najjednoduchšie vysvetlenie.

Vraj mi prišlo zle, odpadla som na chodbe, a tak ma odniesli do postele, hada našli a chytili. Keď som išla okolo jeho pracovne, ktorá bola zároveň knižnicou, zistila som, že obraz aj so stojanom sú preč.

Bolo zjavné, že ho niekto úmyselne narezal a nastrožil zaň hada, no neviem, či by som takéto priznanie od otca prijala radšej ako žiadne vysvetlenie a odpratanie dôkazov. A tak som pohodlne uviazla v bahne mlčania a nevedomosti, ktoré ma postupne vtáhovalo čoraz hlbšie.

Zo šatne prechádzam chodbami a izbami, vtiahnu ma do prúdu spomienok, melanchólie a sebaľútošti. Aj keď tu nezostalo takmer nič, živo si vybavujem nábytok, koberce, drobné detaily, kopec zbytočností, ktoré skladoval každý obyvateľ tohto

domu. Napriek tomu, že ma otec vychovával sám, pretože mama zomrela pri dopravnej nehode, keď som mala rok, nikdy som nepocítovala, že sme sami, pretože náš dom bol zároveň divadlom, kde sa hmýrili herci od rána do večera. Niektorí z nich aj bývali na dolnom poschodí, kde bol neustály zhon.

Otec hry režíroval, písal aj vlastné a ja som trávil dni uprostred tohto permanentného maškarného plesu. Niežeby mi to prekážalo, vtedy som to brala ako normálnu súčasť života, ale keď sa spätne nad tým zamyslím, vyrastala som v spoločnosti ľudí, ktorí boli jeden deň šľachticom, pestúnkou, démonom, vrahyňou, na druhý deň alebo o týždeň zase úradníkom, prostitútkou, kňazom, lekárkou... Občas som pochybovala, kým sú v skutočnosti, dokonca či vôbec majú nejakú vlastnú osobnosť, no zvykla som si, ale s odstupom času mi to nepripadá ako vhodné prostredie pre výchovu dieťaťa. Vlastne to nie je vhodné prostredie pre nikoho. Ak k tomu ešte pripočítate otcove scény, pri ktorých ste mali pocit, že ste sa ocitli v situácii, ktorú nemôžete nijako ovládať...

Sú okamihy, keď človek nič nezmôže. Nemôže vylúčiť riziko, že príde o svojich blízkych, že príde o vlastný život, že sa musí prizerať na utrpenie iných. Dialo sa to, deje sa to každý deň a aj sa to bude diať.

Bezmocné, zbytočné existencie. Ľudia postupne porciovaní únoscami kvôli meškajúcemu výkupnému. Splynovaní nacistami v koncentračných táboroch. Ľudia zastrelení pri prepade banky. Zomierajúci na neliečiteľné choroby. Zmasakrovaní pri haváriách na cestách, pri výbuchoch spôsobených samovražednými atentátnikmi. Hnijúci vo väzeniach za zločiny, ktoré nespáchali. Chytení ako zvieratá v pasci. Ľudia z obrazov Francisa Bacona, ktorí sa často aj snažia vymotať zo situácie, v ktorej sa ocitli, no divákovi je úplne jasné, že sa im to nepodarí. Aj ja som sa vďaka otcovi ocitala pomerne často v takýchto nečakaných, neriešiteľných situáciách.

Beethoven v pasci.

Had zvliekajúci sa z kože, akoby odhadzoval masku. Jeho prelínajúce sa protichodné úlohy v symbolike a mytológii. Jeho sila a zároveň bezmocnosť. Jeho útočnosť a plachosť. Niekde na začiatku púte bol medzi krivými zrkadlami a kulisami. Na jej konci vás už ťažko prekvapí, že svetlo, ktoré zapaľujete každý deň, svieti odrazu z opačného konca izby, že steny majú zo dňa na deň inú farbu, že rôzne detaily na obrazoch, na ktoré sa pozeráte od detstva, miznú alebo sa menia. Že počúvate príbeh o človeku, ktorý vyhral v lotérii, išiel si vyzdvihnúť peniaze a zomrel pri prepade banky. Vtom zacítite dym, idete za pachom do vedľajšej miestnosti, kde horí kufor plný bankoviek. Že otec hovo-

rí o druhej svetovej vojne, a vy zrazu počujete zo záhrady výstrely. Pozriete sa von oknom a vidíte, že tam pobehuje a strieľa asi desať mužov vo vojenských uniformách. Nevieam, čo týmito a ešte mnohými inými scénkami chcel otec dosiahnuť, ani mi to nikdy nevysvetlil. Možno ma chcel pripraviť na nepredvídateľné udalosti, odstrániť detskú naivitu, naučiť ma spoliehať sa na vlastný rozum... V konečnom dôsledku dosiahol len to, že moje úvahy sa každý deň zmietali v nepriechodných cestách vlastnej mysle, krajiny, v ktorej som žila, sveta, vesmíru... Moje myšlienky spravili z môjho tela vrecko želatíny, ktoré mohlo každú chvíľu prasknúť.

Vchádzam do svojej izby, kde som sa často skrývala pred nevyspytateľnosťou života, ktorý som žila, a pred ľuďmi, čo patrili do môjho života. Vďaka nim som veľmi rýchlo pochopila, že ľudia nie sú ani dobrí, ani zlí, sú niekde uprostred, mix láskavosti, krutosti, dobroprajnosti, závesti, statočnosti, zbabelosti, optimizmu, pesimizmu, veselosti, smútku... A abstraktné pojmy dobra a zla sú len príveskami na krkoch tých dvojhlavých drakov. Moja izba nikdy nebola preplnená, ale aj tak ju bez všetkých tých vecí, čo tvorili jej súčasť, a možno aj súčasť mňa samej, takmer nespoznávam. Jediné, čo sa zmenilo na jej atmosfére, je výhľad z okna, ktoré zub času tiež mierne ohlodalo, a prach, škvvrny od dažďa a zvyšky pavučiny v hornom rohu prekážajú

vo výhľade. Kopce, les, park a domy, nerovnomerne roztrúsené ako čerešne v nedbalo upečenom koláči, zostali v podstate rovnaké, iba stromy za tie roky vyrástli a zatieniujú väčšinu parku. Žiť v tom čase znova je pre mňa rovnako nepredstaviteľné ako otočiť hlavu o 360 stupňov.

Beethoven masochista.

Vraciam sa naspäť cez tmavé chodby, v ktorých už dávno nesvieti svetlo, cez miestnosť kedysi plnú kulís, cez divadelnú šatňu, ktorú dnes naplňa len zvuk škrípajúcich dverí, a napokon otváram široké dvere divadla ponoreného do tmy. Keďže jediným zdrojom svetla je okno na chodbe, v ktorej ešte stále stojím, staré divadlo pôsobí ako čierna diera, ak do nej niečo „spadne“, už sa z nej nevráti. Zatváram dvere, spomienky aj myšlienky na to, čo bude ďalej, a túžba po čerstvom vzduchu a prítomnosti ma ženie von. Kulisa čerta nad schodiskom už dávno nezaberá prvé miesto v psychických traumách môjho života. Ako som vyrastala, za všetko, čo mi spôsobovalo strach a neistotu, som pripisovala vinu svojmu otcovi. Možno neprávom, možno aj právom, no nemrzí ma to, pretože viem, že dobrovoľne, a možno aj cielene, stratil moju lásku dieťaťa.

Beethoven žalobca.

Zhlboka sa nadychujem čerstvého vzduchu v záhrade utopenej v burine. Stromy ohnuté pod náporom vetra, suché konáre sa ťahajú k zemi, dve la-

vičky zasadené oproti sebe sú zarastené machom a praskliny na nich nesvedčia o ich bezpečnosti. Napriek tomu si sadám na jednu z nich a pozerám na kedysi upravený chodník, z ktorého teraz vyrastá pomedzi dlažobné kocky tráva. A v tráve jeden malý žltý kvietok. Aj keď nemám rada kvety, tento mi pripadá ako ospravedlnenie prírody a času za všade viditeľné prvky devastácie.

Protiklady spletené do biča nejednoznačnosti. Biča, ktorý práska všade okolo vás a vaše ideály a šablóny správneho života sú vám na nič.

Beethoven sudca.

Nápor pochybností, či moje rozhodnutie vrátiť sa bolo správne, je občas taký silný, že ma z toho bolí hlava, no viem, že nebolo unáhlené. Myšlienka, že odísť z Las Vegas, vykašľať sa na ľudí, ktorým aj tak nedôverujem, zanechať po sebe črepiny nepodarených vzťahov, nechať tak prácu, ktorá ma vždy iba živila, ale nikdy nenaplnila, by nebolo až také zlé, tak táto myšlienka mi v hlave krúžila už dávno. Možno je to aj moja vina, že každý dôvernejší vzťah sa mi vždy rozsypal ako domček z kariet, pretože nikomu nedokážem dôverovať. Po čase to prestalo ľudí baviť a radšej to vzdali. Aj toto som však vždy dávala za vinu otcovi, veď s mojou dôverou k nemu, k najdôležitejšej osobe v mojom živote, zaobchádzal ako so špinavou handrou. V podstate sa mu podaril uskutočniť, čo chcel. Naučil ma, že nemám

dôverovať nikomu a ničomu, okrem vlastného rozumu, ale myslím, že namiesto toho, aby mi život uľahčil, dosiahol pravý opak.

Neustála túžba po dokonalosti a zároveň vedomie, že nie je možná... bič protikladov plieska všade okolo a ja súdim ľudí ešte skôr, ako sa majú možnosť prejaviť. Súdim ich úsmevy, závistlivé pohľady, prosby, výčitky, útlocitnosť, výbušnosť, bezmocnosť, silu, radosť, žiaľ... ich rozum a hlúposť.

Odmenou a trestom je mi len osamelosť a pocit úzkosti v hrdle.

Beethoven kat.

Prichytávam sa, ako kráčam preč od domu zívajúceho prázdnotou, zato s hlavou na prasknutie plnou spomienok. Hmýria sa tam, tlačia, pichajú, trhajú mozog na kusy... Čím viac myšlienok, ktoré do seba v rýchlosti narážajú a tlačia sa v bludisku bez východu, tým intenzívnejšie cítim, že je jedno, kým človek v živote je. Je úplne jedno, či si štetka na heroíne, riaditeľ banky, predavač hot-dogov, aktivistka za práva menších, majiteľ kasína v Las Vegas alebo pastier oviec v Mongolsku. Je jedno, či ti z úst tečie krvavá slina, alebo ich máš plné kaviáru. Ak má človek nádej aspoň na niekoľko okamihov spokojnosti, možno stojí za to žiť.

Krok za krokom. Jednoduchá chôdza sa v mojom prípade rovná výstupu po najvyššej lezeckej stene.

Vychádzam bránou von na chodník a odzadu začujem tichý hlas.

„Cherry?“

Ešte skôr ako sa obrátim, viem, kto to je. Evidentne stále býva v tom istom dome vzdialenom od nášho asi päťdesiat metrov. Pamätám si, že doma mali na stene priklincovaného handrového panáka. Mala som bábkы od výmyslu sveta, ale tento panák ma chytil za srdce viac ako všetky ostatné dokopy. Možno preto, lebo mi ho bolo ľúto. Pani Rawsthornová vtedy mala asi štyridsať rokov. Dnes má teda o dvadsať rokov a desať kíľ viac, ale prívetivý úsmev a zvedavé oči zostali nezmenené.

Nakláňam sa k nižšej žene, aby ma mohla bacuľatými rukami objať okolo pliec. Nasleduje krátky rozhovor o mojom príchode, o otcovi, ktorý odišiel s hercami ktovie kam. Potom, ako som odišla, vraj začalo veľké sťahovanie a jedného dňa tu zostal prázdny dom, do ktorého odvtedy nik nevstúpil. Žiadne správy prečo odišiel. Žiadne správy kam odišiel.

Isabela Rawsthornová hovorí, že vedela, že doma nie som šťastná. A že deti by mali byť šťastné. Aspoň spokojné. Jej postava, vzdialená pol metra a dvadsať rokov, mi teraz pripomína toho handrového panáka. Hnedý sveter, hnedé nohavice, ovisnuté plecia, mierne zhrbený chrbát... Ešte jedno objatie, a ja sa čo najrýchlejšie pracem preč.

Neviem presne, čo chcem, ale viem, čo nechcem, a aj to je niečo. Už nechcem čakať a žltnúť v škatuli spolu s ostatnými nepopísanými papiermi. Chcem sa nechať pokrčiť, zahodiť, unášať vetrom, namočiť do vody, do blata, roztrhať na kusy... Čo so starým domom plným prachu a zatuchnutých spomienok? Vyhodiť ho do vzduchu a skákať do sýtosti po jeho troskách? Nechať ho schátrať a spadnúť pod tiažou panoptika, ktoré v sebe nesie? Predať ho a kúpiť si zaň úplne iný na inom mieste? Zčať odznova a pokúsiť sa zabudnúť... Kliešťa, ktorý je vo mne hlboko zarytý, by som sa však nezbavila. Radšej strhať tapety, vymalovať steny, vymeniť parkety, upratať, nanovo zariadiť... to nie je taký zlý nápad. Najat hercov, režiséra, zaobstarat kostýmy, kulisy... vytvorit' nový sklad pre nové myšlienky. Vynovit' starú bublinu plnú nevykričanej zlosti. Hieroglyfy nevyrieknutých otázok a odpovedí zmenit' na obyčajnú, čistú, nepopísanú dosku. Nečakám, že sa potom všetko zavříši a rozuzlí ako v dlhom televíznom seriáli, ale možno kliešť zavrtaný do mňa už nebude mať chuť na krv človeka, ktorý ho apaticky prehliada.

4.

ATAK TU TERAZ STOJÍM medzi kopou drevených dosiek, medzi špachtľami, štetcami, škatuľami, plechovkami od farieb a náterov, ktorých pach vymieňa všetok zatuchnutý divadelný puch, aby sa neskôr vytvoril znova. Stojím na pohrebisku bez náhrobkov, raz tu možno budem mať vlastný náhrobok svojej budúcnosti. Vidím, ako sa farby postupne menia z tmavých, pochmúrnych tónov na svetlejšie a teplejšie, ako sa menia steny, podlaha, nábytok, svetlo, atmosféra... Tomuto všetkému však stále kraľuje postava čerta nad schodiskom. Milosť som dala aj stene plnej výjavov, ktorá sa rozprestiera pod ním. Rozškľabené tváre, prehnané gestá, výrazy plné smútku, radosti, pochybností... všetci sa snažia rozpovedať svoj príbeh. Zrak mi blúdi po hrubých a tenkých nánosoch farby, po žiarivých figurách na tmavom pozadí a sústreďuje sa na scénu zo sna, ktorý sa mi v detstve často sníval. Raz som ho prerozprávala otcovi a onedlho si našiel miesto na stene.

Budila som sa po ňom s výkrikom a akýsi obranný mechanizmus ma vždy vystrelil do sedu. Ľudia sa väčšinou boja tmy, ja mám však v tomto sne strach zo svetla. Idem v ňom dole schodmi. Zatváram za sebou dvere. Idem hlbšie, ešte hlbšie do tmy a zatváram za sebou ďalšie dvere na závoru. Cez ich škáry je však stále vidieť svetlo a ja zostupujem neistým krokom ešte hlbšie. Povolená skoba ďalších dvier za mnou opäť zapadne a ja s nohou v prázdne šmátram po ďalšom schode, aj keď tma nie je úplná. Inštinktívne idem ďalej a rýchlo sa hmatom snažím presvedčiť, či sú bezpečnostné zámky na ďalších a ďalších dverách dobre zaistené. Už je úplná tma a ja nadobúdam pocit bezpečia, keď vtom niekto škrtnie zápalkou. Vidím, že sa nachádzam v prekvapujúco veľkej miestnosti, odkiaľ už dvere ďalej nevedú, a v rohu stojí môj otec. Zápalka, ktorú drží v ruke, osvetľuje jeho tvár bez výrazu a prázdnu miestnosť, z ktorej niet úniku nikam inam než opäť na svetlo. Neschopnosť voľby ma ničí a zobúdzam sa v pyžame presiaknutom potom. Aj to je namalované na stene. Dieťa v bielej nočnej košeli sedí na posteli s výrazom úzkosti v tvári.

5.

NASA V ROKU 1977 zaznamenala dielo Ludwiga van Beethovena a poslala ho na palube rakety do vesmíru pre prípad, že by mimozemšťania mali prehrávač.

Jeden z mnohých prípadov ľudskej túžby, naivity, nevedomosti. Niekedy je nevedomosť lepšia. Niekedy je lepší sebaklam. A niekedy je sebaklam potrebný pre prežitie. Slová útechy v bezútešných situáciách. Tabletky a masti proti bolesti len tlmia bolesť, no jej príčina zostáva.

Veď je to iba sen.

Ludwig van Beethoven stratený vo vesmíre.

6.

ATAK TU TEDA SEDÍM a pozorujem kompromitujúce situácie plné prirodzenosti, ľudia sedia na záchodoch, nahí chodia po byte, podvádžajú človeka, ktorému sľubovali vernosť až do smrti, so zrolovanou bankovkou v nose vdychujú kus svojho šťastia, do úst plných jedla si pažravo pchajú ďalšie sústo... Diváci chcú vidieť bez toho, aby boli videní. Lenivosť. Voyerizmus. Potreba, aby za vás žil niekto iný. Ste pri tmavej kľúčovej dierke pomyselnych dverí, ktoré vás oddeľujú od scény, a vnímate hrané city v hraných situáciách.

Skutočné city v hraných situáciách. Skutočne prežívate hnev, radosť, smútok... a plačete, smejete sa... a nechávate sa oklamať. Sebaklam ako príjemné východisko. Sebaklam, taký dôležitý pre život.

Toto všetko pozorujem z balkóna. Jedno sedadlo. Jedno miesto. Jedna kukla, do ktorej nevidieť. Z nej však vidieť všetko. Vidím hercov, vidím publikum. Tmavé obrysy hláv sa natriasajú od smiechu, skláňajú sa pre plač, inokedy sú bez jediného pohybu,

napäté od očakávania. Vidím skúšky hier, kde sa – áno, pani Rawsthornová – mení na javisku na prostitútku, umierajúcu ženu, grófku, zlodejku, milujúcu starú mamu...

Pani Rawsthornová, trochu doľava prosím!

Pani Rawsthornová, ešte viac afektovane!

Isabela, prežeň ten smiech ešte viac!

A Isabela Rawsthornová sa smeje, plače, kričí podľa potreby. Jeden z mnohých hercov – nehercov – ktorých som si vybrala. Títo ľudia cez deň nakupujú, varia, strihajú trávnik, zachraňujú životy ako lekári, zdravotníci, predierajú sa nudou a tupo blokujú tovar v supermarketoch ako pokladníci, opravujú práčky, chladničky, mixéry a iné haraburdie, líhajú si s cudzími ľuďmi do postelí s luxusnými prikrývkami, no aj na matrace presiaknuté cigaretovým dymom a alkoholovými výparmi. Majú dvadsať, tridsať, štyridsať, päťdesiat, šesťdesiat, sedemdesiat rokov, žijú svoje životy, aby večer zožali potlesk za predstierané životy.

7.

ČÍSLO 1. ISABELA RAWSTHORNOVÁ. 62 rokov. Žena v domácnosti. Neisté pohyby, prívetivý pohľad, prešedivené vlasy zopnuté dozadu. Poslušné dieťa, poslušná žena, vždy s úsmevom na tvári a koláčmi v ruke. Dve deti vychovala rovnako idylicky, ako vychovávali ju. Rána všetky rovnaké. Vajcia na panvici. Čerstvá pomarančová šťava. Hrianky. Desiate. Bozky na čelo. Zamávanie. A čakanie. Kým sa deti vrátia zo školy a manžel z práce. Polovicu života len čakala. A varila. A upratovala. Niet miesta pre výnimočnosť.

Aj v zákutiach idylického prostredia môžete nájsť prach.

Spočiatku chodila len občas, pozerala, ako sa starý dom mení, potom som jej začala viac hovoriť o tom, čo by mohlo z toho všetkého zmätku a úsilia vzniknúť, a pomedzi klince, kladivá a vrtáky zbadala možno príležitosť zahodiť úsmev a vykričať sa. Otázky plné úzkosti sú v nej dlho hlboko zaryté a teraz sa pýtajú von. Toto má byť všetko?! Toto stačí?! Týmto to končí?!

Deti sú dávno preč z domu, manžel dávno zomrel a ona opäť iba čaká, ani sama nevie načo. Čaká a starne. Na moje prekvapenie som ju nemusela vôbec presviedčať, aby sa chopila príležitosti a vcítila sa do niečoho, čo možno mohlo byť, ale nikdy nebolo. A tak teraz Isabela Rawsthornová predvádza egocentrickú prísnu babizňu, vyslúženú herečku – alkoholičku, spisovateľku, ktorá spravila diery do sveta a vždy obletovaná ostala odrazu sama ako prst.

8.

KEĎ SOM MALA SEDEMNÁŠŤ ROKOV, otec ma zobral na koncert symfonického orchestra do Londýna. Dedičstvo ľudstva po Ludwigovi van Beethovenovi sa všetkým prítomným intenzívne zarývalo do uší a tóny *Deviatej symfónie* si každý vychutnával po svojom. Niektorí plakali, niektorí sa usmievali, niektorí s kamennou maskou na tvári prežívali vnútorný boj, iní sa škľabili a s idiotským výrazom sa nechali unášať nádhernou hudbou. Zrak mi kížal po všetkých možných druhoch sláčikových a dychových nástrojov a hudobníkoch, ktorí na nich hrali, akoby sa narodili iba preto. Pozerala som sa na dirigenta, ako pred sebou šibrinkuje s veľmi zvláštnou dirigentskou paličkou. Jeden jej koniec – zaostrený kovový hrot pripomínajúci šíp – smeroval na hudobníkov. Druhý koniec, malé farebné pierko, trochu vykúkal spod jeho dlane, tiež pripomínal šíp. Bol to šíp. A táto myšlienka mi doznievala v hlave spolu s poslednými tónmi. Celou cestou domov som rozmýšľala, čo to malo znamenať. Tušila som, že je

NÁVRAT

v tom zapletený otec, no nič som sa ho nespýtala, pretože som vedela, že by mi aj tak nič nepovedal. O pár mesiacov nato som odišla študovať do Spojených štátov a ako plnoletý človek, čo neverí nikomu a ničomu, no je zásobený otcovými peniazmi (jeho majetok nebol vôbec malý), som konečne mala možnosť žiť život bez žalúdočných vredov. Šíp symbolizuje impulz. V mojom prípade novú cestu. Nový život. Nechal ma ísť.

9.

ČÍSLO 2. ERIC E. BONNARD. 34 rokov. Trhané pohyby. Útla, stredne vysoká postava. Tmavé krátke vlasy, tmavé oči. Eric otca nikdy nevidel. Keď mal tri roky, mama ho nechala celý deň samého. Jeho plač ju neprivolal, ale privolal susedov, a tí políciu. Nikdy nemala presvedčivé výhovorky, no aj tak sa to stávalo znova a znova. Keď mal Eric šesť rokov, matkin nový milenec zmlátil najprv ju, potom jeho, potom vyhodil von oknom televízor a šnúrou od neho ho zviazal. To, čo spravil s jeho matkou, je stará známa odrhovačka, a Ericovi nepomohli ani slzy, ani krik, ani prosby. Keď mal desať rokov, matkin ďalší psychopatický, na drogách závislý milenec z ničoho nič vytiahol zbraň a odstrelil sa priamo v kuchyni. Kúsky jeho mozgu by sa na stene držali donekonečna, a tak to Eric odprataval, poumýval krv z podlahy, zatrel stenu bielou farbou a ďalej sa predieral nepriechodnou džungľou svojho krátkeho života. Keď mal štrnásť, prišiel domov zo školy a prvé, čo začul, bol matkin krik. Jej milenec ju

mlátil ako obvykle, no akoby mu to nestačilo. Vyťahol akúsi šnúru a začal ju ňou škrtiť. V Ericovi sa v tej chvíli uvoľnil všetok potlačovaný hnev, bez váhania zobral starú ťažkú vázu, jeden z mála nerozbitých predmetov v byte, a z celej sily ňou udrel násilníka do hlavy, ktorá sa v momente zaliala krvou. Matka ešte stále ťažko dýchala, držala sa za krk a zdesene pozerala na muža ležiaceho v kaluži krvi. Videla však, že sa hýbe, tak k nemu skočila, zobrala mu hlavu do náručia a začala mu ošetrovať ranu. Kým ho ukladala do postele, Eric tam celý čas nehybne stál. Potom matka prišla k nemu a celou silou ho udrela päťou do tváre. Vraj nech sa prace. Vraj je už dosť starý na to, aby sa o seba staral sám. Nech jej dá konečne pokoj a nech si žije svoj vlastný život. A tak sa Eric predieral pralesom príležitostných prác, vzťahov vopred odsúdených na zánik a ďalšej nespravodlivosti všade naokolo. Ale nestrať silu a vôľu predierať sa a nevzdal sa predstavy lepšieho sveta.

Keď raz stál na prechode pre chodcov a čakal na moment, kedy so stádom ďalších ľudí bude môcť prejsť na druhú stranu, uvidel na stĺpe po svojej pravej ruke nalepený leták: *Zahrajte sa na človeka, ktorým by ste chceli byť. Kým ste, ale neodvážite sa byť. Kým nemôžete byť. Skúste byť niekým iným. Aspoň na chvíľu. Doprajte si ten luxus a zabudnite na to, ako žijete.*

Muž po jeho ľavej ruke niečo kričí na ženu pred nimi. Autá stoja, stádo sa začína hýbať a Eric strháva leták.

A teraz predstiera, že je rozmazaný syn z bohatej rodiny. A hrá sa na zubára, čo sa topí v paranojách. A riaditeľa banky. A policajta. A šéfkuchára.

Má pocit, akoby pri predieraní sa pralesom odrazu od niekoho dostal veľkú mačetu.

10.

ČÍSLO 3. ALEX. Iba Alex, pretože druhé meno nikdy neuviedol. 42 rokov. Rozvedený. Dve deti. V práci hulvát, doma trpí fóbiou zo samoty. Právnikovi, čo sa špecializuje na poistné podvody, je empatia na príťaž.

Presviedčať porotu, že ľudia nemajú nárok na vyplatenie poistného, lebo si dom podpálili sami, byt si vykradli sami, autom napálili do stĺpa úmyselne, aj keď to tak možno nie je, to nie je nič pre citlivé povahy. Nástožčivé ubezpečovanie, že človek mal predpoklad oslepnúť už pred poistením. Už pred poistením tu bolo podozrenie, že má rakovinu. Podozrenie, že má začínajúcu neurologickú poruchu, pretože túto závažnú chorobu mala aj polovica jeho príbuzných. Zneužil situáciu a neuviedol všetky potrebné údaje. Žiadne peniaze nedostane. Nech sa so svojou chorobou vysporiada sám. Že fóbia z otvorených priestranstiev žene odrazu bráni chodiť do práce? – Jej problém. Že klaustrofóbia mužovi ohrozuje život? – To je nám fuk. Nespočetné množ-

stvo fóbií, ktoré nosia ľudia v hlavách, je nám rovnako ľahostajné, ako skutočnosť, že ruskému zbohatlíkovi sa minul kaviár.

Alex nie je presvedčený o tom, čo hovorí. Hovorí však presvedčivo.

A všetko to hovorí psychologičke. Aj to, že už asi nevládze klamať.

A ona to musí počúvať.

A počúva aj obrovské množstvo zbytočných rečí od iných ľudí.

11.

ČÍSLO 4. TRACY GOODMANOVÁ. 38 rokov. Psychologička. Útla postava, blond vlasy. Ak sa Tracy Goodmanovej spýtate, či skutočne pomáha ľuďom, odpovie vám, že asi áno. Ak sa jej spýtate, ako to robí, odpovie, že ich nechá, aby sa vyrozmárali. Často im položí len zopár otázok, nasleduje vodoпад reči a ona len čaká, kedy uplynú ich čas. Spokojní, že dostali zo seba von niektoré črepiny svojich rozbitých ideálov, s radosťou zaplatia účet. A ona za nimi s radosťou zavrie dvere. Byť platená od hodiny, aby analyzovala myšlienky, pocity, sny, je blbosť. Vzorce, pravidlá, šablóny, ktoré na ľudí aplikuje, často nie sú v súlade s tým, čo by skutočne chcela spraviť. Polovicu ľudí, čo si k nej chodia riešiť sami v sebe svoje malé osobné drámy, by jednoducho prefackala a poslala preč. Starý, osvedčený, jednoduchý spôsob. Ona ich však musí zahrievať v teplej sterilnej vate a čakať, kým konečne rozbijú tú blbú škrupinu a vylezú von. Ak takto čakáte a počúvate v tom istom kresle, na tom istom

mieste, deň čo deň neustále sa opakujúce bludy, prestane vás to baviť. Bezodný kypiaci hrniec, z ktorého sa valia kecy od výmyslu sveta, vás zaplavuje týmto horúcim svinstvom rýchlejšie, než si to stihnete uvedomiť. Problémy v manželstve, problémy v práci, problémy s deťmi, problémy detí, nočné mory, smrť rodičov... A fóbie. Fóbia z čajových vrecúšok, fóbia z odhalených kolien, fóbia z klaunov, z automatov na rôzny tovar, z akvárií, zo sviečok, zo zažltnutého papiera, veterných mlynov, namaľovaných pier, hliníkových fólií, suchého dreva, blata, špendlíkov, diaľkových ovládačov. Fóbia zo slúchadiel. Fóbia z obilných klíčkov. Fóbia z lepidiel.

Všetky tie fóbie sa špičkou chvosta dotkli Tracy Goodmanovej. Raz zbadala leták, kde sa písalo o mieste, na ktorom by si mohla dovoliť byť niekým iným.

A teraz Tracy udiera Alexa do tváre.

A predvádza, ako ho kope do brucha.

A on skučí.

A plače.

A má pocit, že si to zaslúži.

12.

O TEC MI VŽDY ZAKAZOVAL KLÁŠŤ OTÁZKY. Hovoril, že otázky kladú iba ľudia, ktorí sami nevedia, čo povedať. Mne sa to vtedy zdalo nezmyselné a brala som to ako ďalší následok jeho divnej povahy, no v istom zmysle mal pravdu. Prázdne, formálne vety plné neistoty neskôr začali štváť aj mňa. Každodenné zdvorilostné frázy v práci, na ulici, vo výťahoch, v obchodoch, na večierkoch... Kecy priateľov, ktorí vám prischli, ani neviete ako. Otázky typu: „Ako sa máš?“, „Čo máš nové?“, „Ako sa darí?“... (buď sú príliš zvedaví, alebo sami nevedia, čo povedať). Otravné reči počujete od univerzitného profesora, poučujúceho iných ľudí, aj od mäsiara, ktorý zabíja zvieratá na bitútku a ktorému asi nikdy nenapadne, aby sa sám zabil.

Vidíte ich iba otvárať ústa, ale zmysel nikde. A odpovedáte. Jedným slovom. Dvoma slovami. Ďalšou otázkou. Rovnako zbytočne. Ale to, čo skutočne cítite, ako skutočne žijete, čo chcete povedať, si nechávate pre seba. Ja som batoh plný rečí –

vzorcov nosila na chrbte tak dlho, pokiaľ som neprišla na to, že mojou najobľúbenejšou otázkou je ČO? A najobľúbenejšou odpoveďou NEVIEM. Potom som už nepocitovala nutkanie zvracať, kedykoľvek sa ma človek, ktorého vídam každý tretí deň, spýtal „Ako sa máš?“ a zakaždým som odpovedala „Neviem.“ Ak by ho to skutočne zaujímalo, pýtal by sa ďalej, no aj tak by mal smolu, pretože celý svoj životopis, ktorý súvisí s mojím momentálnym stavom, by som na počkanie prerozprávať snád' ani nevedela. No po takejto odpovedi sa nikto nič viac nepýtal a žil si svoj život plný otázok ďalej.

Teraz kladiem otázky ja. Pretože ma ľudia skutočne zaujímajú.

13.

JOHAN BERKELEY. Číslo 5. 49 rokov. Rozvodový právnik.

Škriepky, škripanie zubov, výbuchy zlosti, tečúce nervy na dennom poriadku.

Tí istí ľudia, ktorí si pred pár rokmi sľubovali lásku a vernosť až do smrti, sa súdia o deti, psy, mačky, autá, domy, obrazy, príbory, poháre, črepníky...

Kto za to môže, že manžel vyhodil štyridsaťtisíc libier za rozbíjanie starých čínskych váz, aby si ventiloval zlosť? On tvrdí, že ho k tomu dohnala tá beštia, ona tvrdí, že za to môže ten debil sám. A uvádza to ako ďalšiu príčinu rozvodu. A chce polovicu rozbitých peňazí. Chce polovicu všetkého, čo jej manžel nadobudol. A ich už dospelé deti sa len prizerajú, ako sa konečne rozpadá ich roky narušený vzťah a končí sa hranie na rodinu, ktorá zapadá do spoločensky zaužívanej šablóny.

Kto za to môže, že si o dvadsať rokov mladšia manželka našla milenca? On tvrdí, že tá ziskuchtiv-

vá mrcha si ho zobrala len pre prachy, ona tvrdí, že ten impotentný kretén jej za to nestál.

Rozvody rýchle, rozvody zdĺhavé, rozvody nekonečné...

John Berkeley bol ženatý. Manželka ho vždy čakala s večerou, uprataným domom a úsmevom na tvári. Idylická scenéria zaliata do skla. Rozbiť ju však stihla rakovina ešte skôr, ako stihli mať deti, ešte skôr, ako ju stihli rozbiť oni sami. A tak sa už neoženil. A tak sa už pätnásť rokov prediera chvíľkovými známosťami so ženami, no ani jedna z nich sa nevyrovná tej, s ktorou sa už súperiť nedá. Denodenne počúva výčitky a vidí ostré pohľady, zlosťou vytvorené grimasy a vycerené zuby. Nikdy mu ani nenapadlo, že by mohol skončiť podobne. A je mu z toho zle.

A tak teraz John dostáva pokyny.

Chod' k nej bližšie!

Sadaj si za stôl pomalšie!

Ideš o dve minúty!

Na pódiu zosobňuje dokonalých manželov a dokonalých otcov. Superhrdinov, ktorým na ich hrdinstvo stačí len niekoľko obyčajných ľudských vlastností.

14.

LUDWIG VAN BEETHOVEN. Nižšia postava, vypuklé čelo, malý hranatý nos, energická brada, prísne pery. Tak ho opisovali jeho súčasníci.

Zodpovednosť. Ťažko povedať, či mu bola vrodená, alebo ju nadobudol v dôsledku životných okolností. Ktosi povedal, že Beethoven nebol nikdy mladý. Vo veku, keď deti poznajú iba bezstarostnosť a hry, poznal len tvrdosť života. Jeho otec bol surový opilec. Keď rozpoznal synov talent, nútil ho podľa Mozartovho vzoru cvičiť na klavíri tak často, ako sa len dalo. Dokonca ho budil aj v noci a nútil hrať často až do svitania. Ludwig bol v trinástich rokoch organistom, v sedemnástich sa staral o dvoch bratov a otca, ktorý po smrti matky chľastal ešte viac.

Zodpovednosť.

Čoskoro sa stal uznávaným umelcom, no od dvadsiateho šiesteho roku života strácal sluch. Opustil dráhu koncertného umelca a venoval sa výlučne komponovaniu. O svojich dielach dlho premýšľal, pripravoval tematický materiál, veľakrát ho

menil, preto bol počet jeho skladieb menší, ale hĺbka a presvedčivosť vyjadrených myšlienok silnejšia.

Zodpovednosť.

Postupne sa vzdával od ľudí, žil samotársky, kvôli vnútornému nepokoju často menil byty. Čo môže očakávať od sveta a života hudobník, ktorý nepočuje?! Napriek tomu tvoril ďalej. Možno nie preto, že chcel, ale preto, že musel. Netvoril preto, aby pobavil ľudí, ale aby dal priechod myšlienkam, ktoré sa pýtali von z jeho mysle.

Zodpovednosť.

Pri duševnom stave, ovplyvnenom hluchotou a rôznymi inými chorobami, mal neraz blízko k samovražedným úmyslom. Uvedomoval si však svoje umelecké poslanie, a vďaka tomu ich prekonával.

Zodpovednosť k svojmu talentu.

Zodpovednosť k svojmu rozumu.

Zodpovednosť k vlastnému životu.

Jeho dielo doteraz zaznieva zo všetkých kútov zeme.

Beethoven. Muž, ktorý to nevzdal.

15.

ČÍSLO 6. ADAM MURPHY. 23 rokov. Stratený. Sám v sebe. V živote. Opustený. Otupený. A sociálna pracovníčka mu dala na výber. Buď roznášač pizze, alebo kuriér. Darčeky počkajú, ale hlad nie. Keď si uvedomíte, že poslíček s pizzou je dnes u vás rýchlejšie ako polícia, dáte skôr prednosť kuriérovi.

A tak Adam Murphy roznáša škatule, vrecká, obálky, kvety a zabalené veci rôznych tvarov, môžete len hádať, čo v tom je, podľa obrysov, podľa hmotnosti, podľa veľkosti. Šesť dní v týždni v preplnenom aute rozváža šperky, parfumy, obrazy, nábytok, kvety... Zamestnávateľ vždy prízvukuje, aby so zásielkami zaobchádzal nadmieru opatrne. Pritom je úplne jedno, či sú to vankúše alebo drahý porcelán, je úplne jedno, či sú to plyšové hračky alebo vzácny obraz. Každý deň zvoní pred niektorou bránou. Každý deň klope pri nejakých dverách. Do domáceho telefónu povie, že je tam kuriérna služba.

Hovorí ľuďom, aby mu podpísali prevzatie. Ďakujem. Úsmev. Dovidenia.

Adam Murphy nikdy v ničom nevynikal. Dokončil strednú školu s priemernými výsledkami, na vysokú nemal peniaze a vždy si o sebe myslel, že ani intelekt. Práca kuriéra mu vynáša toľko, ako rad predchádzajúcich, rovnako jednoduchých povolání, nikdy sa nestážoval. Ale len preto, lebo vždy veril, že ho ešte čaká niečo lepšie. Nie, takto to nemôže byť. Nemôže preplávať nudnou prácou a nudným životom, kým si ho nepočká nudný koniec.

Raz Adam niesol niečo ako šperk, malú ľahkú škatuľku zabalenú v lesklom obale, kráčal po chodníku k schodom do domu, keď na stĺpe pouličného osvetlenia zbadal leták. Najprv si ani neuvedomil, čo na ňom je, vyšiel hore schodmi, zazvonil a odovzdal zásielku mladej žene, ktorá nešetrila úsmevmi. Keď však išiel naspäť k autu, všimol si na letáku veľký nápis DIVADLO. Adam v divadle nikdy nebol, no pomyslel si, že by to možno mohlo spesetriť jeho stereotypný, nudný život, a tak, aj keď to nemal vo zvyku, strhol leták a zobral si ho.

Nikdy mu ani nenapadlo, že by mohol hrať.

Nikdy ani len netušil, čo sa v ňom ukrýva.

Teraz Adam nie je v hľadisku, ale na javisku, predvádza slabé aj silné stránky svojej osobnosti, vydolované z hĺbky ako poklad.

16.

VIDÍTE SA TAKMER VŠADE. Vašu podobu odrážajú zrkadlá, sklá výkladov, kovové steny výťahov, lesklý pracovný stôl, vidíte sa, keď otáčate lyžičku od kávy, keď sa pozeráte do mláky, váš odraz je rozporciovaný na kachličkách v kúpeľni, vidíte sa vo vypnutej obrazovke počítača, v sklách slnečných okuliarov iných ľudí... Vaša podoba vás prenasleduje rovnako ako váš tieň. Niežeby mi môj výzor niekedy prekážal, ale párkrát som pocítila túžbu vidieť v zrkadle niekoho iného. Nikdy som nemala na hlave parochňu, nikdy som nepocítila potrebu zamaskovať svoju skutočnú podobu na nepoznanie, alebo vcítiť sa do kože niekoho iného. Ak by som to z nejakého dôvodu musela urobiť, pripadala by som si hlúpo a trápne. Od detstva mi bolo jasné, že herectvo nie je nič pre mňa. Preto ma fascinujú ľudia, ktorí to dokážu. Dokážu presvedčiť ľudí, že sú niekým iným.

Možno mal Marlon Brando pravdu, keď vyhlásil, že herectvo je najhlúpejšia práca na svete.

Tváriť sa, že ste niekým iným. Každopádne, ľudí baví nechať sa uniesť fantáziou a aspoň na chvíľu uveriť, že to, čo sa pred nimi odohráva, či už na javisku, alebo na televíznej obrazovke, sa deje reálne.

Vraždy, nevery, klamstvá, láska, nenávisť... to všetko sledujú z niekoľkých metrov ako voyeuri cez veľkú kľúčovú dierku. Niekde v podvedomí je im však po celý čas jasné, že to, na čo sa práve pozerajú z pohodlných sedadiel, je len hra. Inak by neschvaľovali pohnútky vraha, ktoré ho dohnali k činu, nemohli by s ním súcitiť. V skutočnom živote by ho zrejme väčšina so zdvihnutým nosom, ukazujúc naňho prstom, poslala zhnit' do väzenia. Alebo by asi ťažko chápali, že otec troch detí podvádza manželku s dávnou novoobjavenou láskou svojho života, a v reálnom živote by mu dopriali krutý rozvod a alimenty vyššie ako jeho príjmy.

Ak ľudia dokážu s niekým súcitiť, znamená to, že si sami seba vedia predstaviť v jeho situácii. A ak dokážu mať súcit s vrahom, prostitútkou, narkomanom a mnohými inými, ktorých by verejná mienka normálne odsúdila na pohrdanie, znamená to, že s nimi predsa len majú niečo spoločné. Vidím to všade, kam sa obzriem. Vidím na ľudských tvárach podobné výrazy, aké mávam ja. Podobné úškrny, gestá, smiech, neprítomné oči zaliate smútkom.

NÁVRAT

Vidím podobnú reč tela, podobné myšlienkové pochody.

Možno ľudia nie sú až takí výnimoční, ako si o sebe myslia.

A svoju podobu môžete vidieť aj v niekom inom.

17.

MARY E. SMITHOVÁ. Číslo 7. Krátke hnedé vlasy, zelené oči, okuliare, vyššia postava. Obvodná lekárka.

„Ak vidím alebo počujem v rámci svojej lekárskej praxe alebo v súkromnom živote ľudí niečo, čo by malo byť utajené, pomlčím o tom a zachovám to ako tajomstvo.“ Tak aj toto je v Hippokratovej prísaha, napísanej v piatom storočí pred naším letopočtom. Mary E. Smithová ju so zdvihnutou rukou poslušne recitovala spolu s ostatnými. A teraz k nej chodia ľudia s vyrážkami, kašľom, krvavou stoliciou, zápalom pľúc, tečúcimi soplami, hnisajúcimi ranami, bolesťami hlavy, ruky, nohy, brucha, hrudníka... Vysvetľujú, ako prišli k toľkým modrinám na rukách, tvári, chrbte, ako prišli k odrenine na stehne veľkej ako cédečko. A ona počúva výmysly, ktoré zo seba vylievajú stále tí istí ľudia.

Je jasnejšie ako číre jazero, že žene spravil modriny opäť jej psychopatický manžel, že muž prišiel k odreninám na rukách a tvári opäť pod vplyvom

alkoholu, v bitke s iným pacientom. Žiadne padanie zo schodov, žiadne padanie z bicykla, najmä ak je jasné, že stopäťdesiatkilový muž by sa asi ťažko vozil na bicykli.

Už sa konečne preberte a spravte niečo so svojim životom!

Ošetrovanie rán, recepty na masti, tabletky proti bolesti, všetko preto, aby prišli o týždeň, o dva v rovnakom stave.

Lži, lži, lži. Myslia si, že je úplne blbá, že uverí klamstvám, čo sa z nich sypú? Nech si aspoň vymyslia niečo presvedčivejšie!

„Spôsob svojho života zasväťím podľa svojich síl a svedomia prospechu chorým a budem ich chrániť pred každou ujmom a bezprávím.“ Keby to tak bolo, už dávno by sa zbláznila. Jej pracovný čas by sa nezačínal o 8.00 a nekončil o 16.00. To, čo vidí v práci, jej však krúži v hlave aj vo voľnom čase. A ona lapá po dychu, keď vidí násilie vo filme. Predstierané násilie doma, jeho reálne následky v práci. Byť lekárom je samo osebe diagnóza. Výron členka, kýchanie, podkožné vredy, očný zápal. Muž s barlami, kýchajúci chlapec na ulici, muž s hrčkou na krku, žena so slepeckým psom v metre. Choroby ju prenasledujú, kam sa len pohne.

Choroby a nulový osobný život.

Choroby a nič iné.

Choroby a smrť?

„Ak budem prísahu zachovávať a riadne plniť, nech mi je dopriate žiť navždy šťastne, požívať úctu u všetkých ľudí a tešiť sa z plodov svojho umenia. Ak ju však poruším, poškvrním, nech sa mi stane pravý opak.“

Tak toto dohnalo Mary E. Smithovú k tomu, aby kopala do násilníkov, fackovala obeť a žila aspoň na chvíľu vo svete bez chorôb.

A má za to aplauz.

18.

ČLOVEK MÔŽE ZOMRIEŤ každým okamihom. Môže ho zraziť auto, môže zakopnúť na schodoch a rozseknúť si hlavu, spadnúť s pokazeným výťahom rovno na našu tvrdú matku Zem, a s akoukoľvek leteckou spoločnosťou tiež. Môže na vás spadnúť kométa, ktorá preletela desaťtisíce kilometrov vesmírom, aby priamo zasiahla vašu nič netušiacu hlavu.

Môžete sa zadusiť jedlom. Môžete dostať guľku do srdca pri prepade banky, samoobsluhy, pri prestrelke na ulici. Môžete zomrieť každý deň na tisíce rôznych spôsobov, no ak sa dožijete toho, že sa vaše telo premení na úbohú škatuľu so schátranými orgánmi, nie ste vďační za tento finálny výsledok.

Ludwig van Beethoven ovplyvňoval svojou tvorbou ľudí už počas života.

Nebol šťastný. Bol chorľavý a hluchý. Obrnil sa neprístupnosťou a utiahol sa sám do seba, takáto povaha mu však nebola vrodená. Sám seba opisoval ako živého človeka, ktorý má rád spoločnosť, no pod vplyvom okolností, ktorým musel čeliť, jeho sprá-

vane nabralo opačný smer. Bič protikladov plieskal aj v jeho živote. Bič protikladov plieska v živote každého človeka.

Tú istú osobu rovnako milujete aj nenávidíte. Ráno chodíte behať, aby ste sa neskôr napchali jedlom, ktoré vám upcháva artérie. Zistíte, že veci, ktoré potrebujete, vám chýbajú, no pritom stále nakupujete veci, ktoré nepotrebujete. Vediete reči o duchovne a potrebe oddychu od civilizácie a večer máte medzi zubami zaseknutú dentálnu niť, ktorou si odstraňujete zvyšky masovej kultúry.

Beethovenova hudba nadchýnala masových vrahov aj pápeža. Jeho hudbou sa nechajú unášať obyčajní ľudia v dave, rovnako ako vysokopostavení členovia spoločnosti.

Ale čo mal z toho Beethoven?

Keď zomrel, prišlo sa s ním rozlúčiť dvadsaťtisíc ľudí.

Nebol šťastný.

Nebol ani spokojný.

Svojou hudbou oslovoval aj oslovuje milióny ľudí, ale kým žil, stránil sa ich.

Bič protikladov plieska všade naokolo a je jedno, kto ste. Je jedno, ako zomriete. Teraz žijete, tak žite aspoň nachvíľu pre seba.

19.

ČÍSLO 8. CHARLOTTE T. CLARRSON. Upravená dáma z horných desaťtisíc.

Žena z vyššej spoločnosti nie je odkázaná na prácu. Žena z vyššej spoločnosti by pracovať nemala. Takáto žena nakupuje drahé šaty, šperky, autá a zbytočnosti, z ktorých sa teší ona, manžel, alebo ich deti jeden deň, jednu hodinu alebo jednu minútu. Kopec zbytočností, o ktorých už ani nemá prehľad, ju zamestnával natoľko, až si myslela, že to tak má byť, že ju to naplňa spokojnosťou. A tak sa len pozerala na svet, kde narodeninové párty detí, plné pudlíkov z cukrovej vaty, tort väčších ako samotné deti a drahých darčiekov, ktorým deti ani nerozumejú, striedajú párty dospelých, kde sa nedávajú a nedostávajú dary lacnejšie ako dvetisíc libier.

Náušnice, náhrdelníky, prstene, náramky, hodinky, obrazy, jedálenské súpravy, kvetináče, pozlátené odliatky vlastných pohlavných orgánov... Svet, kde sa ľudia prechádzajú s vyčesanými psami s lesklou srstou, ktorých nečešú sami. Kde majú doko-

nale posekaný trávnik, ktorý nesejú sami. Kde majú pestré kvetinové záhony, ktoré nepestujú sami. Kde jedia drahé, vyberané jedlá, ktoré nevaria sami. Žena z vyššej spoločnosti si pchá do úst kaviár, aj keď jej nechutí. Povie slúžke, nech vyleje napoly dopitú fľašu tisíc dolárového šampanského, nech vyhodí všetky zvyšky jedla z oslavy, ktorá prebiehala tak, ako všetky ostatné.

Rovnaké zbytočné veci, akými sa títo ľudia obdarúvajú, im vychádzajú aj z úst. Halda povrchných rečí, okorenená pikantnosťami z intímneho života, pripadá hosťom vtipná, no je akurát nudná a sem-tam nechutná. Táto žena povie slúžke, nech vyhodí jej staré značkové šaty, ktoré už nebude nosiť, aj keď stáli tisíce libier. Nech vyhodí kabát od Diora z predminulej sezóny, šaty od Valentina staré sedem rokov, topánky od Blahnika, ktorých špička sa už zrejme nikdy nevráti do módy. Nech vyhodí jej nudnú minulosť, plnú nudných rečí.

Čo si počne táto žena, keď zistí, že kabelku od Gucciho z novej kolekcie v Londýne ešte nemajú? Ide tam, kde ju už majú. A čo spraví, keď zistí, že jej vždy zaneprázdnený manžel je zaneprázdnený aj inými ženami? Nič. Ďalej nakupuje drahé šaty, drahé kabelky, drahé topánky a odkladá ich medzi ostatné drahé veci do šatníka spolu so svojimi citmi.

Keď však zbadá plagát na križovatke, kde stojí na červenu so svojím Aston Martinom a unudene

NÁVRAT

pozerá na nechutne oblepený stĺp, mimovoľne si predstaví ako dupe po narodeninovej torte, hádže o zem drahé hodinky, fackuje neverného manžela a z plných pľúc kričí na ľudí, ktorí sa nazývajú jej priateľmi.

Situácie, kde sa môže vyplakať, situácie, kde niekto stojí za to, aby preňho plakala.

A tak to Charlotte teraz aspoň predstiera.

20.

PETER STONE. Číslo 9. 28 rokov. Vychudnutá postava, krátke blond vlasy, mierumilovné oči. Kuchár.

Niektorí ľudia svoju prácu milujú. Peter k nim nepatrí. Hovorí sa, že dobrý kuchár je len ten, ktorý vie sám jedlo vychutnávať. Peter trpí nechutenstvom.

Ale asi len posledné dva roky. Ani sám nevie, ako k nemu prišiel.

Jedného dňa podvečer ešte predtým, ako sa ľudia začali dožadovať večerí, si Peter dal sústo svojho obľúbeného indického karí, a vtom to prišlo. Obsah žalúdka sa nástojčivo pýtal von a odvtedy to tak bolo takmer so všetkým.

Zoznam jedál, ktoré mohol zjesť bez toho, aby žalúdok neprotestoval, sa čoraz viac zužoval a zjednodušoval. Duseného pstruha na zelenine obmedzil len na zeleninu, pečené bravčové so zemiakmi na zemiaky.

Z pizze zostali len na opečené okraje cesta, a aj

tie do seba súkal s odporom len preto, aby nezomrel od hladu.

Lekár mu povedal, že to má asi psychickú príčinu. Psychológ to však nepotvrdil. Peter schudol šesťnásť kíľ, aj naďalej varil, ale bez kladného vzťahu k jedlu. Mechanicky miešal rôzne ingrediencie, spamäti, odosobnene, a čašníci roznášali jedlo ako predtým. A ľudia mľaskali. A hovorili s plnými ústami.

A škerili sa s tou slasťou na jazyku.

Reštaurácia, v ktorej pracoval, nebola síce päťhviezdičková ani štvorhviezdičková, tri hviezdičky však stačia na to, aby sa tam podávalo kvalitné jedlo. Peter vedel spraviť takmer všetko. Rôzne druhy cestovín, polievky, antipasty, rizotá, pizze, pečené mäso, morské plody, dezerty... klasické, jednoduché jedlá, aj rôzne špeciality a exotické jedlá. Grécku musaku, tsatsiky, smotanovo-vanilkový, alkoholom spestrený francúzsky crème brûlée, taliansku sladkú pochúťku tiramisu, texaské chilli con carne z hovädzieho mäsa, studenú španielsku polievku gazpacho, stredomorský kuskus... Toto všetko Peter vedel spraviť a z tohto všetkého mu bolo zle.

A cítil sa prešpikovaný vidličkami a nožmi a chválami na svoju adresu.

Ďakujem madam, máte špenát medzi zubami.

Ďakujem pane, máte na brade čokoládu.

Na košeli máte škvrnu od šľahačky, nohavice po-

kvapkané polievkou, sukňu zasvinenú od jahodového dezertu.

Na tvárach sa vám odráža pocit slasti, ktorú už ja zrejme nikdy nezažijem.

Tak teda dobrú chuť!

Ja by som všetko, čo vy pokladáte za delikátne, v momente vyzvracal rovnako ako skysnutý jogurt, zhnitý šalát alebo syr dva mesiace po záruke, ale to vás zrejme neodradí od ďalšieho a ďalšieho sústa.

Len si pochutnajte!

Teraz, ďaleko od jedla, hrncov, tanierov a príborov, Peter hrá hocikoho, kto nemá nič spoločné s varením.

A potlesk za to, že je aspoň na pár hodín denne niekým iným, má oveľa radšej ako ďakovné reči sýtych ľudí.

21.

STÁDOVITOSŤ. OTEC JU NEZNÁŠAL. Tvrdil, že nie je nič horšie, ako prestať rozmýšľať sama za seba. Lenže keď to nútite robiť dieťa, detstvo sa mu vyparí skôr, ako vôbec stačí splynúť s davom.

„Skutočne si to myslíš, alebo ti tie slová vychádzajú z úst iba preto, že to hovoria ostatní?“

Nie, nemyslím si to.

„Naozaj tú vec chceš, alebo sa len snažíš prispôbiť okoliu?“

Neviem.

„Čo si myslíš o tom, čo spravil Jack?“

„Čo si myslíš o tom, čo sa stalo včera?“

„Čo si myslíš o tej hre?“

Neviem.

„Tak rozmýšľaj!“

Takéto dieťa je na najlepšej ceste, aby sa z neho stal podozrievavý, otupený, malý sarkastický sráč. Keď vyrastie, bude trpieť deficitom detstva a cez hrubé hradby zodpovednosti nevpustí do svojej pevnosti nikoho.

Haldy vecí, o ktorých musíte rozhodnúť, haldy vznášajúcich sa otázok, ktoré musíte preriediť, aby do vás každú chvíľu nenarážali.

Buďte dospelí!

Majte odvahu používať vlastnú inteligenciu bez toho, aby vás viedol nieto iný!

Neviem, či vám to zlepši život.

Je oveľa ťažšie neustále rozhodovať o veciach, o ktorých už rozhodovali ľudia pred vami, ako nechať sa nimi unášať.

Je oveľa ťažšie ignorovať názory iných a dospieť k vlastným, ako dôverovať väčšine, tradícii, všeobecnej mienke.

Neviem, či vám to zlepši život, lebo ja mám napríklad pocit, že možnosť voľby z nás robí otrokov. A s ním sa mi natíska otázka, čo je vlastne sloboda. Možnosť voľby alebo oslobodenie od akejkoľvek voľby?

V každom prípade, človek sa môže slobodne rozhodnúť medzi týmito dvoma možnosťami.

Príchod kráľovstva bratstva všetkých ľudí prostredníctvom slobody. Tento ideál slobody, radosti zo života a lásky k ľuďom spúťali a použili na prvý opak toho, čo ním Beethoven chcel svetu povedať. Beethoven vyjadroval vlastné myšlienky aj s rizikom, že pobúri verejnú mienku. Pred nikým sa neskláňal, ani pred cisárom. Nezapadal do stáda. A nebol šťastný.

NÁVRAT

Šťastie môže pre každého znamenať niečo iné a je len na ňom, ako sa rozhodne žiť. No sloboda je možnosť rozhodnúť sa, či sa prispôsobí stádu, alebo bude používať vlastný rozum.

Ťažšia cesta je niekedy lepšia.

Beethoven – muž, ktorý stratil detstvo.

22.

ČÍSLO 10. TERRY SANDEROVÁ. 36 rokov. Sekretárka. Slobodná, bezdetná. Nenápadná, tuctová, zavalitá. Jedna z tých, v ktorých už roky nenápadne kypí žľč.

Pracovať ako sekretárka v realitnej kancelárii, kde je najväčšou zábavou fotiť si zadok na kopírke, keď tam práve nikto nie je, to nie je nič pre ľudí, ktorí v sebe nesú aspoň omrvinky kreativity. Je to miesto, kde počúvate dookola to isté, robíte stále to isté, každý deň vidíte tie isté veci. Jedno z miest, ktoré vyžaduje mechanizovanú prácu, kde sa myslenie obmedzuje na minimum. Stláčate gombík, keď prepájate telefónny hovor, stláčate gombík, keď na kopírke fotíte spisy, keď faxujete, keď sa veziete výťahom sem a tam denne minimálne desaťkrát, keď v kávozare varíte kávu nadriadenému, ktorý sa vám za to ledva poďakuje.

Každý deň tie isté úkony, ich neustálym opakovaním vám ľahko môže klesnúť IQ a možno vám ani nedôjde, že v akejsi jednoduchej, priehľadnej,

neosobnej šablóne už pekných pár rokov stagnujete.

Terry Sanderová si však celých dvanásť rokov kancelárskeho života uvedomovala, že si nevybrala správne. Že sa ocitla na mieste, ktoré jej nevyhovuje, no nerobila s tým nič, najprv z lenivosti, neskôr zo strachu, a vízia lepšieho života sa jej zdala čoraz viac vzdialená. Zavalená na smetisku z papierov, zo skartovaných papierov, zošívачiek, spiniek, pier, ceruziek, počuje len zvuky tlačiarňí, faxov, kopírok a príkazy typu:

„Sprav mi kávu s mliekom!“, „Sprav mi čaj!“, „Dones mi minerálku!“, „Skopíruj tie zmluvy!“, „Prelož to stretnutie z 9.00 na 11.00, zo 14.00 na 15.00, z dnes na zajtra...!“ Spisy a zmluvy a pozemkové plány sa jej miešajú s prefoteným zadkom, tvárou, rukami...

Raz však Terry Sanderová zbadala leták, ktorý sľuboval, že do jej nudného, neuspokojivého života vnesie trochu radosti. Nevie, či sa jej očakávania naplnili, no teraz – Terry vydáva zo seba na javisku to, o čom ani netušila, že v nej je. Hrá ľudí, akými možno v reálnom živote mohla byť, ale nie je.

Chrapľavý hlas v telefóne jej stále hovorí, čo má robiť, ona ho však už večer nepočuje.

23.

JACK PEAKAR. Číslo 11. 72 rokov. Vekom zhrbená, ale stále vysoká, chudá postava. Hrubé okuliare s čiernym rámom, šedivé nakrátko ostrihané vlasy a prísny, nahnevaný výraz.

Ak sa ohliadne späť, z počiatočného nadšenia preneseného na papier je mu teraz zle. Štýl, ktorý je nenávratne preč, ho prenasledoval a číhal na neho, kedykoľvek začal písať. Nekonečné poviedky, ktoré v polovici strácajú niť. More slov, ktorých usporiadanie má na svedomí on. Čierne písmená na bielom papieri na neho číhali, kamkoľvek sa pohol. Slová, slová, slová. Bla, bla, bla...

Jack Peakar, nahnevaný na celý svet, ale najmä sám na seba, sa ocitol na doskách tohto divadla, pretože zúfalo a z posledných síl hľadal inšpiráciu. Nakoniec však prišiel na to, že inšpiráciu nemusel celý život hľadať inde, stačilo sa možno trochu viac ponoriť do vlastného vnútra a s trochou odvahy a úprimnosti odtiaľ vydolovať to, čo práve potreboval.

Celý život písal, pretože mu nič iné nezostávalo. Najprv písal, pretože ho to bavilo, potom, lebo ho to živilo, a nakoniec preto, lebo sa to od neho očakávalo.

Písanie pre potrebu, písanie pre čítanie, písanie pre písanie. Už dosť! Každá druhá veta sa dá spochybniť. Slová spolu nedávajú zmysel. Ku koncu sa už obmedzoval len na krátke, jednoznačné vety. To, čo chcel skutočne povedať, čo cítil, sa slovami aj tak nedalo presne vyjadriť, vždy to bola len približná napodobenina. A napodobeniny sú na nič. Si spisovateľ, tak piš!

A ľudia nielenže čakajú, že si vaše zmysluplné myšlienky prečítajú na papieri, ale že vám budú vyľutovať z úst pri každej príležitosti.

Si spisovateľ, živíš sa predsa slovami, tak hovor!

Ak sa celý život živíte vyjadrovaním, a odrazu nemáte potrebu vyjadrovať sa k ničomu, cítite, že váš život sa končí. Preto sa Jack, zrejme vedený pudom sebazáchovy, rozhodol, že sa naposledy pokúsi hľadať podnety.

Ľudia, emócie, situácie. Divadlo.

Pri hraných emóciách prežíval skutočné, a tie začal dávať na papier. Navyše Jack trúsi jednu vetu za druhou a netrpí zničujúcim sebpresadzujúcim pocitom, lebo ich nevymyslel on. Hovorí repliky zo scenára, ktorý nenapísal on.

A má za to potlesk.

24.

VĚEA LUDÍ ROBÍ pre väčšinu nepochopiteľné veci. Dajú si dobrovoľne amputovať končatiny, pretože majú celý život pocit, že im nepatria. Jedia žiarovky, mince, žiletky, klince a iné nestráviteľné veci. Pedofili sa na internete vydávajú za päťročné deti, aby s inými deťmi nadviazali kontakt. Celá škála šialených vecí sa na vás usmieva takmer za každým rohom, tak prečo sa dennodenne nehrať na niekoho iného. Je to šialené? Je to hlúpe? Neviem. Iní ľudia však za to ešte aj platia a tleskajú.

Každý deň tu vidím pre niekoho možno neobvyklé scény. Žena si skúša pánsky oblek a muž sa prechádza v sukni s lodičkami na nohách. Ľudia tu hovoria veci, ktoré by za iných okolností nepovedali. Smejú sa na veciach, na ktorých by sa inak nedovolili smiať. Ich škodoradosť sa môže na javisku prejaviť naplno, rovnako ako zlomyseľnosť a súcit. V tichosti súhlasia s vetami, ktoré čítajú z papierov. Skrývajú sa za svoje role. Skrývajú sa za kostýmy, mejkap, parochne, za

vety, ktoré napísal niekto iný, skôr ako ich vyriekli.

Môžu mať vlasy dlhé, krátke, zviazané vo vrkoči, ktorý spadá raz dopredu, raz dozadu. Vlasy rozpustené, rovné, vlnité, kučeravé, blond, čierne, ryšavé...

Môžu povedať to, čo si myslia bez toho, aby boli odsúdení spoločenskými normami, pretože divák môže len hádať, čo si myslia skutočne.

Všetci títo ľudia začali pracovať bez nároku na honorár. Stačí vylepiť plagáty o divadle, kde je máločo tabu a ľudia sa budú zbíhať ako piliny v magnetickom poli.

Vylepte plagáty o divadle, kde sa hrajú reálne veci, a hrané veci sa stávajú reálnymi, cena lístka na predstavenie sa vyšplhá na takú závratnú sumu, že neuniknete tomu, aby ste zbohatli. Ani neviem, ako dlho trvalo, kým k tomu došlo. Odrazu bolo dosť peňazí na výplaty hercov, dosť peňazí, aby ste si mohli dovoliť zdvihnúť cenu vstupenky. Zrazu boli peniazmi zasypaní herci aj ja. A všetko sa začalo rúcať.

25.

LUCY MORGANOVÁ. 22 rokov. Nedôverčivá. Odhodlaná zmeniť svoj život do takej miery, do akej to pôjde. Číslo 12.

Prvýkrát sa to stalo, keď mala šestnásť rokov. Predala sa na ulici za päťdesiat libier. Celé detstvo videla, ako to robí matka, neskôr ako to robí sestra. Chcela to len vyskúšať. Navyše sa jej zdalo, že je to najjednoduchšia a najznámejšia cesta, ako sa dostať k peniazom. Ak človek žije v takom prostredí ako ona, nemá potrebu zaoberať sa spoločenskými normami. Nikdy príliš nepremýšľala nad tým, či jej je to natoľko nepríjemné, aby s tým prestala. Postupne si zvykla predávať sa na sex s cudzími mužmi, ktorí vám nikdy nepovedia skutočné meno, a potom jej odrazu začali miznúť cesty, ako robiť niečo iné.

Spočiatku si niektoré tváre pamätala, no neskôr jej začali splývať do anonymnej makety, ktorá fučí a stoná v lacných tmavých moteloch, v autách, na rohoch ulíc, v súkromných bytoch, v drahých hote-

loch... Špinavé matrace páchnuce cigaretovým dymom sa striedajú s bonbónmi na vankúšoch a vôňou čerstvých kvetov vo váze pri posteli.

Vždy si uvedomovala, kde je jej miesto v tomto pre niekoho možno nechutnom obchode. Odvieť si prácu a čo najskôr zmiznúť. Občas trochu koksu...

Nechcela však skončiť ako jej sestra, tak sa drogám vždy snažila vyhnúť. Štetka na drogách s dopichanými rukami, u ktorej sa agresia bleskovou rýchlosťou strieda s apatiou a heroínový raj s peklom triezvosti nevyspytateľne a kruto.

A tak sa Lucy, len čo dostala zaplatené, snažila zabudnúť na to, čo sa práve stalo. Občasné bitky a rezné rany od šialencov nie sú raritou, nevyhla sa im ani ona. Zaútočili skôr, ako sa stihla brániť, pripomínajú jej to jazvy na rôznych častiach tela. Teraz je už ostražitejšia, ale pri tom, čím sa živí, je vždy riziko, že sa to zopakuje. Pomaly v nej začal rásť odpor ku každodennej bezútešnej rutine, ale čím viac chcela žiť iný život, tým videla menej možností, ako to dosiahnuť.

Až kým nezbadala leták a neprišla do divadla, kde sa môže hrať na hocikoho, kým si zmyslí byť aspoň na pár hodín denne. Môže si vyskúšať maniere bohatého dieťaťa rozmaznávaného rodičmi, môže hrať zodpovedné pracovníčky štátnych služieb alebo kohokoľvek, kým nenaberie odvahu byť.

26.

OBYČAJNÁ KVAPKA SLINY v sebe nesie o vás viac informácií, ako možno viete o sebe sami. Genetika určuje väčšinu vašich vlastností, a preto sa už pri vašom narodení dá sčasti povedať, akí budete alebo aké predispozície máte, aby ste sa takými stali. Váš biologický profil vás neopustí do konca života, aj keď si to nie ste ochotní priznať. Samozrejme, to, kým sa stanete, ovplyvňuje aj výchova a prostredie, ale sú to len rôzne kombinácie, ktoré zapadajú do vášho už vopred daného genetického vzorca. To, aký som, určujem len ja!

Vedomosť, že to tak nie je, vie poriadne naštváť.

Človek je sám zodpovedný za svoje činy, ale niekto musí so sebou bojovať viac ako iný, aby sa vtesnal do spoločenských noriem. A niekto má jednoducho smolu na okolnosti, ktoré ho k zlým činom dovedú. Jasné, že nikto nenosí so sebou svoj biologický profil ako vývesný štít, ktorý by ho identifikoval, preto na to, čo v sebe nesieme, musíme prísť sami. Ja som nikdy neoplývala veľkým talentom,

ani zvláštnym psychologickým rysom, a tak som si vždy hovorila, že možno mám iné pozoruhodné vlohy, o ktorých netuším, a prejavia sa až v súvislosti s nejakou situáciou, ktorá ma ešte len čaká. A možno, že správna situácia nikdy nenastane a ja svoje schopnosti nikdy neobjavím. Bude ma čakať len neprekonateľná nuda a aj ja budem do smrti nudná. Neskôr som už na svoje neobjavené pozoruhodné vlohy začala kašľať a prestala čakať na situácie, ktoré by mi ich pomohli objaviť. Zmierila som sa s tým, že som obyčajný, v dave neviditeľný človek, dokonca mi to vyhovuje, pretože od takých ľudí sa toho očakáva oveľa menej, a ak sa im podarí niečo neobyčajné, o to viac uznania sa im dostane. Myslím, že aj ľudia v divadle sú zmierení so svojím životom, to však neznamená, že sú s ním spokojní. Prijali svoj život aj seba takých, akí sú, ale možnosť vylepšiť ho ich priviedla práve sem. Rozhodli sa prestať čakať na niečo, čo možno nikdy nepríde, a naučili sa disponovať tým, čo majú, používať vlastný rozum a rozhodovať sami za seba. Dospelí ľudia tlačiaci sizyfovský balvan, ale čo na tom!

Nemôžem povedať, že divadlo som založila z čisto sebeckých dôvodov, že ľudia, ktorí v ňom hrajú, ma nezaujímali, ale nemala som v úmysle riešiť ich zlé životné situácie. Napriek tomu im divadlo v mnohých ohľadoch pomohlo. Už nie sú tí ľudia, čo si prišli ventilovať svoje osobné traumy

a hnev, pretože sa ich už zbavili. Nehrajú so všetkou energiou, ktorú vyvolávali zvyšky potlačovanej zlosti, hranie ich unavuje. Hrajú pre peniaze. Hrajú pre úspech. Hrajú, pretože odrazu je to ich práca.

Je všeobecne známe, že veci idú ľuďom lepšie, ak nie sú pod tlakom, či už časovým alebo finančným... Najlepšie veci vznikajú, keď ich ľudia robia len preto, lebo ich to jednoducho baví. Keď ich robia pre vlastné uspokojenie, keď nepodliehajú povinnostiam. Keď začali cítiť povinnosť k hraniu, hneď to bolo ťažšie. Keď sem prišli, hovorili, že nemajú radi jablká, že nemajú radi nespravodlivosť, ustrice, sladkosti, ostré svetlo, tmu, hlasný smiech, že sa zmierili so svojím životom, ale že chcú byť aspoň naoko úspešní.

Nie sú to typy, ktoré by obťažovali svojím osudom ľudí stojacich na zastávkach autobusov, sediacich v kaviarňach, v metre, kdekoľvek, kde je predpoklad, že sa odtiaľ rýchlo nepoberú preč. Títo ľudia potichu žijú svoj život, nech už je akýkoľvek. Presnejšie, žili také životy.

Teraz to však už nejde, pretože odmenou im nie je len potlesk, nechcenou odmenou sú aj pohľady a strata predchádzajúceho života.

27.

DAVID HILCOAT. 43 rokov. Prešedivený, unavený samotár.

Za okuliarmi skrýva skeptický pohľad. Filmový kritik. Číslo 13.

Práca filmového kritika sa pokladá za jednu z najlepších prác na svete. Chodíte zadarmo do kina, vidíte filmy v predpremiére, kritizujete ich a ešte vám za to platia. David ani nevie, ako prišiel k tejto práci, ale pomerne rýchlo sa vypracoval na uznávaného kritika, označovaného ako Mr. Headsman, pretože jeho recenzie boli vždy neoblomné, a ak sa mu niečo nepáčilo, dal to patrične najavo. Päť hviezdičiek od neho dostalo len zopár filmov, štyri hviezdičky len o niečo viac, a väčšinou si on, aj čitatelia zgustli na ortieloch typu: „Priemerná adaptácia priemernej predlohy“, „Zbytočne vyhodené peniaze za zbytočne natočený film“, „Pred nudou vás zachraňuje jedine hudba, no zdá sa, že s filmom nemá nič spoločné“, „Prekombinované, prehustené, zdĺhavé“, „Dve a pol hodiny nudy, nudy, nudy“, „Tolko ne-

vkusu v jednom filme možno aj stojí za to vidieť“, „V spojení katastrofický film ho dokonale vystihuje prvé slovo“, „Spolu s lietadlom spadla aj akákoľvek šanca na slušné hodnotenie“, „Ani poriadne priškrtenie dobrého vkusu a logiky mi nedovoľuje dať filmu viac ako jednu hviezdičku“, „Kde sa vytratila sila veľkého plátna?!“

Priemerné filmy hodnotil napríklad takto: „Sympatická nostalgia za detstvom“. Alebo: „Celkom pozorateľný gýč“, „Citlivo namiešaná zmes humoru a smútku“, „Napodiv, vôbec nie nudná lekcia z dejepisu“.

Ak ho niečo dokázalo zaujať, a to sa stávalo málokedy, hodnotil to asi takto: „Strach, krv, násilie, nevyspytateľnosť – horor, ako má byť“, „Nenáročná, príjemná zábava“, „Triler, ktorý dokázal udržať napätie od začiatku až do konca“, „Fajn film“.

Spôsob, ako sa vyjadroval k filmom, preniesol aj na iné veci v živote a podobné ortiele začal v duchu vynášať už dávno. Najprv podvedome, neskôr vedome a nakoniec aj nahlas. Jeho škála sa tiahla od druhu jogurtu, ktorý práve jedol, až po ľudí, s ktorými sa rozprával. Ak začnete posudzovať jogurty, nikomu to nevadí, ale ak súdite ľudí, je veľmi pravdepodobné, že vás budú neznášať.

David si však našťastie vybudoval povest' nevrlého kata, a tak si zabezpečil u ľudí určitú toleranciu, ktorá sa pretavila až k ľahostajnosti. Mohol si hovo-

riť, čo chcel, aj tak ho nik nebral vážne. Mohol kritizovať falošné úsmevy, zle vytrhané obočie, piskľavý smiech, škaredé nechty, trápne účesy, nevhodné oblečenie... a ľudia sa nad jeho slovami len pousmiali.

Len kritizuj, veď je to tvoja práca!

Komédie, horory, drámy... V hlave mu takmer celý život kolujú repliky hercov, strihy, hudba k filmu... A zvedavosť, aké je to byť na druhej strane. Vždy chcel byť súčasťou nejakého filmu, aspoň raz sa ocitnúť na plátne, a nie len v hľadisku pred ním. Nikdy však nič nespravil preto, aby sa vo filme mihol, nikdy nebol na konkurze, s nikým sa o tom nerozprával, veď by to bolo trápne – filmový kritik a chce hrať! – a tak si svoje zradné myšlienky nechal pre seba.

Do divadla prišiel so zámerom vidieť bezprostredné hranie, a nie len dookola sa točiacie filmové záznamy. Keď už zrejme nikdy nezahrá vo filme, nech sa priblíži k hraniu aspoň prostredníctvom divadla.

Zo začiatku len pozoroval, jeho kritike neušlo nič, až kým mu niekto nepovedal, že je drzý hulvát a ak vie najlepšie, ako zahrať postavu zúfalého dobráka, s ktorou zrejme nemá nič spoločné, má si ju zahrať sám.

Nakoniec, nikto nevie ako, je schopný hrať širokú škálu charakterov postáv, s ktorými naoko nemá nič spoločné, a napodiv sa nemá za čo hanbiť, čo potvrdzujú aj kritiky iných kritikov.

28.

LILY TAYLOROVÁ. 26 rokov. Predavačka v supermarkete. Číslo 14.

Ak človek strávi pol dňa sedením za pokladňou a rukami mu prejde priemerne päťtisíc výrobkov, natíska sa otázka, či ho práca neotúpila natoľko, že už nemôže robiť nič iné. Lily Taylorová verí, že túto mechanizovanú ľudskú prácu čoskoro nahradia stroje a ľudia ako ona vymiznú. Ťažko si to predstaviť, ale možno sa nájdu aj takí, ktorých táto práca uspokojuje.

Lily však nikdy nebavilo to, čo robí, a vždy vykonávala svoje povolanie rovnako ľahostajne ako takmer všetko v živote. Nepotrebná, nudná a „neviditeľná“ si pripadala totiž ešte predtým, ako sa prvý raz posadila za pokladňu v supermarkete. Pečivo, mrkva, jablká, džúsy, salámy, jogurty, rybie filety, panvice, servítky, poháre... všetky zabalené produkty konzumného života a ich čiarové kódy ju v tom iba utvrdili. Človek by čakal, že bude mať nočné mory, v ktorých sa na ňu sype zelenina, ovo-

cie a všetky tie veci, ktoré ľudia potrebujú, aby prežili a dennodenne si ich súkajú do úst. Nočné mory, v ktorých by skončila zavalená jablkami a ohlušená pípáním pokladne, však Lily nikdy nemala. Tiež nenasnívala o lepšom živote, ktorý by mohla žiť. Proste len ľahostajne šesť dní v týždni vykonávala svoju prácu a nezaujímal ju nič vytrčajúce iným smerom. Napriek tomu teraz, najmä na vlastný údiv, hrá na javisku v divadelných hrách, v kostýmoch šitých len pre ňu, s mejkapom, aký predtým nikdy nenosi-la, so zanietením, o ktorom ani netušila, že ho v sebe má.

29.

AK STRATÍTE NIEČO, o čom ste si mysleli, že to pre vás veľa znamená, počiatočnú paniku niekedy napodiv veľmi rýchlo vystrieda ľahostajnosť. Ak stratíte prsteň, ktorý ste tridsať rokov nosili na ruke a dala vám ho osoba, ktorá pre vás veľa znamená, zistíte, že sa celkom ľahko dá žiť aj bez neho. Ak vám v metre ukradnú kabelku so všetkými vecami, čo do nej patria, a vy vystúpite bez nej, počiatočné zdesenie prejde, ani nebudete vedieť ako, veci sa nahradia a vy si o pár rokov budete na to len matne spomínať. Ak vám vyhorí dom a zostanú vám len obhorené zvyšky vecí, také zdevastované ohňom, že ich sotva spoznáte, zistíte, že môžete žiť aj bez vášho roky budovaného hniezda.

Keď vám lekár povie, že vás bolí chrbát preto, lebo máte rakovinu kostí a jej výrastky na stavcoch môžu spôsobiť, že napríklad ochrniete na hociktorú časť tela, alebo kompletne na všetky, a budete len pozerať pred seba ako bezvládna handrová bábika, svet sa nezastaví. Dovtedy ste si možno mysleli, že ak by

sa stalo niečo také vám, vytryskne zo zeme láva a nastane koniec sveta, alebo ľudia budú kvôli vám plakať od rána do večera, ale nič také sa nestane.

Myslíte si, že vás taká správa zloží, že sa hodíte o zem a s vreskom budete požadovať naspäť svoj život bez choroby. Ale nestane sa ani to.

Aspoň mne nie. Keď mi lekár vysvetlil možnosti liečby, poďakovala som mu a vyšla som na chodbu.

Stála som na piatom poschodí nemocnice v Las Vegas a rozmýšľala, aký najvhodnejší postup zvoliť, keď vám vraj zostávajú približne dva roky života. Napadlo mi niekoľko možností. Pchať do seba vysoké dávky liekov, ktoré vám možno predĺžia chorobu o niekoľko rokov, ale organizmus otrávia natoľko, že pochybujete, či to vôbec stojí za to. Pokračovať v každodennej rutine a tváriť sa, že máte pred sebou možno päťdesiat rokov života, pokiaľ vás nezrazí auto alebo nedostanete infarkt. Vyskočiť z oddelenia onkológie von oknom rovno v tej chvíli, a to by ste vraj neboli prvá a možno ani posledná osoba, čo sa tak rozhodla.

V tej chvíli mi prebleskol hlavou môj otec. Nie že by som na neho za tých dvadsať rokov, odkedy som ho nevidela ani s ním nehovorila, nikdy nemyslela, ale v tej chvíli sa mi zdalo, že nikdy neprestal byť súčasťou môjho života.

„Ahoj otec, zomieram.“ To by mala byť prvá veta, ktorú mu po dvadsiatich rokoch poviem?

Mala by som sa vrátiť do Anglicka, rozjatriť staré rany, ale zároveň sa možno vysporiadať so svojim životom, napadlo mi to už dávno predtým, ako som sa dozvedela, že rakovinové bunky si spravili z môjho tela švédsky stôl. Tak prečo nezačať práve tým?

30.

BEN TRAVIS. 57 rokov. Knihovník. Číslo 15.

Hovorí sa, že práca knihovníka je nudná, a v Benovom prípade je to naozaj tak. Napriek tomu pri nej vydržal takmer tridsať rokov. Najhoršie je to sústavné, ničím neprerušované, rozliehajúce sa ticho, ktoré sa na tomto mieste ľudia snažia dodržiavať. Ticho, pri ktorom počuť vlastný dych. Ticho, do ktorého občas vstúpia len slabé zvuky návštevníkov, pretože je im trápne čo i len kýchnuť, zasmiať sa alebo inak upútať pozornosť a prerušiť posvätné ticho. Okrem šuchotu stránok kníh, novín, časopisov a krokov, tu za celý deň nepočujete takmer žiaden iný zvuk. A Ben väčšinou iba sedí v kresle a myšlienky mu nezastaviteľne jazdia v hlave ako na horskej dráhe, až sa z toho niekoľkokrát nečakane pozvracal. V takomto neustálom tichu vám napadne naozaj hocičo, možno aj veci, nad ktorými by ste sa inak nezamýšľali, a rozhodíť vás dokáže úplná maličkosť iba preto, lebo sa ňou zaoberáte dovtedy, pokiaľ nenadobudnete pochybnosti, či vám nezačína preskakovať.

Je v poriadku, keď vás dokáže rozhodiť, že ste lyžičku od kávy položili na tanierik vypuklou časťou nahor, a nie nadol? Je v poriadku, že vám vadia mierne vytŕčajúce knihy v sekcii C, ktoré neustále niekto zle ukladá?

Je v poriadku, že nad lúpežnými prepadmi babičiek vo vlastnej štvrti sa začínate v tomto tichu odrazu hurónsky rehotat'? Možno je.

Ale keď máte v sebe toľko nevykričaných myšlienok ako Ben, a pritom máte nielen vy zotrvať v tichu, ale udržiavať ticho aj medzi ostatnými, pripadáte si ako časovaná bomba. Preto teraz Ben vybuchuje pravidelne a jeho krik sa rozlieha v každej škáre divadla.

31.

TERRY PULLMANOVÁ. 32 rokov. Malá, energická, ryšavá. Masérka.

Číslo 16.

Ľudské telá rôznych veľkostí na ležadle pred ňou. Okolo tiel cudzích ľudí sa točí Terrin život. Štíhli, vychudnutí na kosť, tuční, svalnatí, vysokí, nízki, dospelí, deti... Dávno ju prestalo baviť vysvetľovať ľuďom, že chrbát a kolená ich bolia preto, lebo sú obézni a ich telá ledva vládzu niest' litre tuku, ktorým sú obalení. Už sa prestala snažiť vysvetľovať ľuďom chudým ako krbová zápalka s očami, že telo ich bolí preto, lebo ich svalstvo je natoľko atrofované, že nevládze niest' ich chabú schránku.

Už so sebou niečo robte!

Ramená chudé ako palice sa striedajú s mäsitými závinmi plnými tuku, pod ktorými len ťažko nahmatáte svaly. Pevný, vypracovaný široký chrbtový sval sa pod jej rukami strieda s masou plnou tukových záhybov. Trapézový sval, spojujúci lopatku so

stavcami, je niekedy úplne skrytý pod vrstvou tuku, inokedy ledva nacapený na vyčnievajúcu lopatku, ktorú od jej rúk oddeľuje len niekoľko milimetrov pokožky. Občas sa jej pod rukami objaví aj človek, ktorý sa o svoje telo stará a nevyzerá ako chodiaca kostra ani ako na prasknutie nafúkaný panák, no väčšinou sa k nej chodia dávať masírovať lenivci, čo radšej zomrú na masážnom stole, než by sa mali pohnúť.

Dosť bolo polonahých tiel!

Stačilo jej dotýkať sa ich!

Už nechce vykonávať zbytočnú prácu, ktorá priniesie úľavu možno jednému z desiatich.

Teraz Terry hovorí svoje repliky ľuďom oblečeným od hlavy po päty a ich kosti a svaly ju absolútne nezaujímajú.

32.

KEDYSI ĽUDIA CHODILI na verejné pitvy. Tak ako teraz chodia do kina, na večeru alebo zabaviť sa niekam do baru, chodili na pitvy ľudí. V sedemnástom storočí, keď ešte anatómia človeka nebola verejnosti taká známa, to bolo ako objavovať dlho utajované tajomstvá. Chirurgovia otvárali hrudníky, brušné dutiny, vyberali srdcia, pľúca, črevá, pílili lebky a vyberali z nich mozgy.

Fascinované publikum videlo, čím dýcha, čím rozmýšľa, čím sa pozerá na to reálne divadlo. Vnútornosti iného človeka sa vás netýkajú, ale zároveň týkajú, pretože také máte aj vy. Keď sa pozeráte na cudzie črevá, akoby ste sa pozerali na svoje, keď sa pozeráte na cudzie srdce, cítite, ako vám v hrudníku bije vaše.

Herci spravili z divadla niečo podobné. Stala sa z neho akási divadelná reality show. Vrtajú sa navzájom jeden v druhom a namiesto obnaženej sleziny, pečene, žlčníka a žalúdka si hádžu do očí nevykričané traumy minulosti. Pohľady ľudí v hľadisku

mi pripomínajú pohľady postáv z Rembrandtovho
prvého veľkého obrazu *Hodina anatómie Dr. Tulpa*.

Zvedavosť ako vyzerá človek zvnútra, ako vyze-
rá moje vnútro.

Pitveme iných, pitveme sami seba.

Viacero malých svetov rozpitvaných na kúsky.

Jeden malý rozpitvaný svet.

33.

NAJPRV KOSTYMÉRKA V DIVADLE, neskôr celkom uznávaná návrhárka, krajčírka, vizážistka, ako chcete. Všetko v jednom a v podstate nič definovateľné. Nancy Burroughsová. 39 rokov. Číslo 17.

Je pravda, že Nancy dokázala z obstarožnej herečky so zvädnutým telom a nohami plnými krčových žíl spraviť naoko šarmantnú dámu plnú elánu, ktorá sa o svoje telo príkladne stará. Dokáže vytvoriť ilúziu o ľuďoch, ktorí skrývajú pravdu o sebe pod šatami, mejkapom, účesom...

Krivé nosy, tenké pery, veľké zadky, hrubé pásy, vysoké čelá, škaredé ramená, kopce vrások a mnohé iné nedostatky, ktoré ľudia nemienia ukazovať na verejnosti, Nancy zakrývala, zakrývala, zakrývala... Chatrné, opotrebované korzety, sieťované pančuchy, špendlíky prichytávajúce kusy látky... to všetko tvorilo a tvorí kulisy jej života. Zmeny k lepšiemu jej však začali už dávno liezť krkom a zadky plné celulitídy, zakryté formujúcimi nohavicami alebo príliš krátkymi sukňami, boli pre ňu dennou

rutinou. Zátiašia z vyformovaných častí tela, ktoré pod vrstvami látky zďaleka nedostihujú svoju ilúziu, už prestali pútať jej záujem. Teraz nielenže zohyzďuje ľudí podľa potreby, ale aj sama hrá v kostýmoch, ktoré z nej spraví iného človeka. Z milých tridsiatničiek s dobrou postavou robí zvráskavené fúrie, zo štíhlych mužov s nahladko oholenou tvárou zarastených, nevrlych starcov obalených tukovými pneumatikami.

Už žiadne skrášľovanie!

Práve naopak.

34.

V ŽIVOTE ČLOVEKA sa vyskytujú body, na ktoré sa teší, ktoré ho motivujú, aby ďalej žil svoj nudný alebo ťažký život. Momenty, veci, ľudia, situácie, skrátka svetlé body, ktorých vidina prebija prítomnosť.

Ak ste na horskej dráhe, ktorá si s vaším telom robí, čo chce, viete, že sa raz zastaví a nebezpečenstvo, vzrušenie a strach z neovládateľného rútenia sa do neznáma pominú. Preto sa to dá prežiť.

Ak vykonávate ťažkú prácu pre niečo, čo potom bude stáť za to, zvládnete ju oveľa ľahšie. Ak by ste sa však na horskej dráhe ocitli nedobrovoľne a konečná by bola v nedohľadne, váš strach by bol celkom iný a vaše zdesenie skutočné. Ak by ste mali pracovať v neľudských podmienkach bez vyhliadok na svetlejší okamih, nie každý by sa s tým zmieril. Nie každý je Sifyfos tlačiaci do kopca ťažký balvan s vedomím, že inak to už nebude. Ak sa teda takmer každý deň ocitnete v absurdnej situácii a netušíte, či to niekedy prestane, pud sebazáchovy vám hovorí, aby ste utekali čo najďalej.

Takto si aspoň ospravedlňujem svoj odchod.

K úteku ma dohnali otcove neustále prekvapenia a snaha o niečo, neviem, čo chcel dosiahnuť, môžem len hádať, o čo sa usiloval. Nebol to útek v pravom zmysle slova, aj keď som si ho miliónkrát živo predstavovala, ale skôr útek psychický. Len čo som odišla z domova, snažila som sa zabudnúť, obrnúť, uveriť v lepší svet, než aký mi vykreslil otec. Pocit neistoty, ktorý som pri ňom neprestajne zažívala otupel, vždy prítomný pocit, že všetko, celý život, sa môže v sekunde zmeniť, sa čiastočne vytratil. Pud sebazáchovy človeku pomôže zabudnúť na nepríjemné zážitky. Kolotoč nevysvetliteľných a neočakávaných vecí sa zastavil a ja som vystúpila na pevnú zem, kde kvety nemenili farbu zo dňa na deň, ľudia nemenili povahu a výzor zo dňa na deň, nohy stola nemali stále inú výšku, nábytok sa neposúval sám od seba... Vystúpila som, a všetky moje nadobudnuté istoty sú mi po takmer dvadsiatich rokoch na nič. Ak si uvedomíte, že všetko je konečné, aj váš vlastný koniec je blízko, väčšina vecí, ktoré robíte, za ktorými sa ženíete, sa vám začne zdať absurdná. To, čo ste považovali za pohodlnosť, zrazu vidíte ako zložitý systém pavučín a uprostred neho ste chytení a skrútení v nepohodlnej póze. Informácia o blízkej smrti vás preto paradoxne môže v istom zmysle oslobodiť. Môžete robiť všetko, na čo by ste inak nenabrali odvahu, pretože strach z ná-

sledkov a lenivosť riešiť ich, ohrozujú váš pohodlný život. Môžete bez výčitiek vyhodiť všetky nenávidené krámy, čo vám darovali priatelia a známi, môžete odísť z práce a bez ohľadu na následky povedať šéfovi, čo si o ňom myslíte, môžete robiť bungee-jumping alebo skákať s padákom z vrtuľníka a nebáť sa, že pri tom dostanete infarkt, môžete sa prihlásiť do televíznej súťaže a v priamom prenose odhaliť utajované zločiny, môžete odísť na Aljašku loviť divokú zver a opekať ju na ražni, až kým neumriete. Konečne môžete robiť to, čo chcete, aj keď len na krátky čas. Napriek všetkému by nastali okamihy, keď by vám chýbali smiešne maličernosti a všedné povinnosti, ktoré vám predtým tak hrozne liezli na nervy. Chýbalo by vám všetko, čo ste robili s pocitom, že váš koniec je v nedohľadne.

Netvrdím, že chcem naspäť svoj americký život, ale sú chvíle, keď si zúfalo nechcem uvedomovať, že kedykoľvek môžem ochrnúť. Zdá sa mi, že neistota, pred ktorou som sa tak urputne snažila utiecť, ma celý čas iba s úsmevom pozorovala, a keď som si už myslela, že som jej unikla, vybehla spoza prvého rohu a chytila ma do svojej siete. Ja som sa však nevzdala a začala som dôverovať vlastnému rozumu, pretože to bola jediná istota, ktorá mi v tej chvíli zostala.

35.

LOUIS POTTER. Číslo 18. 45 rokov. Stopäťdesiat kíl. Mechanik.

Plešatý. Spotený. Pomalý. Sčasti frustrovaný pohoršenými pohľadmi, no napriek tomu veselý.

Radosť zo života mu vždy dokonale dopĺňalo jedlo. Zákusky, zmrzlinové poháre, ťažké pečené a smažené veci presiaknuté tukom, kilá fastfoodových špecialít zapíjané mliečnymi šejkami a kolou, kopce polotovarov pripravených v mikrovlnke za pár minút... Pompézne zátišia kulinárskeho umenia, pod ktorými sa prehýbali stoly, mu tiahli hlavou dokonca aj v spánku. Kým do seba nenapchal pre väčšinu ľudí neobvyklú, no preňho bežnú porciu celého pečeného kurat'a a plný tanier hranolčiek, nebol spokojný. Kamkoľvek sa pohol, sledovali ho pohľadové pohľady, no on sa s nadhľadom valil ďalej. Niežeby mu na názoroch ľudí nezáležalo, no neovplyvňovali ho natoľko, aby sa nimi riadil. Prácu si predsa vykonával dobre, a aj keď bol pomalší ako ostatní a pri zdvíhaní ťažkých predme-

tov sa hned' spotil, žiaden zákazník sa na neho nikdy nest'ážoval. S každým ďalším hltom v ňom však rástlo presvedčenie, že hrabat' sa medzi autosúčiastkami a nástrojmi nie je všetko, čo od života čakal, že to nie je všetko, na čo sa jeho tukom prerastené telo zmôže. No a čo, že si ľudia za jeho chrbtom šuškejú, ako môže žiť tak, ako žije? No a čo, že pochybujú o tom, či je vôbec schopný niečo robiť?

Teraz Louis s radosťou kropí pot na drevené dosky divadla.

A ľudia mu za to tleskejú.

36.

ČÍSLO 19. MAURICE ANDERSON. 29 rokov. Vyštudovaný výtvarník, ktorému škola akurát pokazila chuť tvoriť a umenie mu zhnusila natoľko, že by umelecké skvosty ľudstva najradšej roztrieskal veľkým kladivom na malé kúsky. Bez výčitiek svedomia by zlikvidoval Michelangelovho *Dávida*, *Sixtínsku kaplnku*, Leonardovu *Poslednú večeru*, uľavilo by sa mu pri tavení Rodinovho *Kovového veku* a s nadšením by zaradom zdevastoval všetky zbierky známych galérií, vystavujúcich na obdiv slávu minulosti. Vystavujúcich umenie, ku ktorému sa už nikto nedokáže priblížiť.

Je mu zle z nekonečného rozplývania sa nad machuľami, ktoré by zvládlo aj trojročné dieťa, ale nevytvorilo nič o autorovom talente. Skutočným, ojedinelým umeleckým dielam, aké sa v súčasnosti podaria raz za čas, dokonca v pripisujú menšiu hodnotu, ako výplodom ľudí s minimom talentu, posadnutých peniazmi a slávou. Je mu zle z toho, že takýchto ľudí podporuje nespočetné množstvo zbo-

hatlíkov bez dobrého vkusu, hromadne nakupujúcich diela podľa ceny – čím vyššia, tým lepšie, je jedno, akú majú umeleckú hodnotu, je jedno, či sa im páčia. Výsledkom je, že takmer v každej honosnej rezidencii magora s plným zadkom peňazí sa „skvie“ na ste ne primitívny obraz veľkých rozmerov s veselými machuľami teplých, výrazných farieb v pozadí. Je mu zle z davu sráčov, čo nevedia robiť poriadne umenie a uchylujú sa k takzvanému akčnému umeniu, aké by zvládol každý človek. Je mu zle z primitívov, ktorí sa rozplývajú nad gýčovými fotkami Anne Geddes a nekonečnými západmi slnka z plagátov z osemdesiatych rokov, ktoré znova a znova nafotené prezentujú v novom šate ako retro.

Je mu zle z výtvarných škôl, pre ktoré je podstatnejšie kvákanie o umení ako samotné umenie. Takéto školy sú nanič.

Je mu zle zo všadeprítomnej, neustálej honby za originalitou. Umelec nemusí prísť s niečím novým, ak je skutočne dobrý.

Je mu zle zo zbytočných extrémov, ktoré slúžia iba extrémom, ale ťažko pri nich hovoriť o umení. Jasným príkladom je taliansky konceptuálny umelec Pierro Manzoni, ktorý v roku 1961 predal 90 konzerv vlastných výkalov. Vtedy 32 dolárov za konzervu. Dnes sa cena takejto konzervy pod názvom *Umelecovo hovno* vyšplhala približne na 75 000 dolárov za kus.

Preboha, ľudia, to vám nikto nepovedal, že je to len hovno?!

Alebo ďalší prípad zbytočného extrému: čínsky umelec Zhu Yu natočil v roku 2002 krátky film s názvom *Obetovanie*. V úvode vidieť prestretý stôl na balkóne v hlučnom prostredí čínskej metropoly. Na jednom konci muž krája na tanieri nedonosený ľudský plod a odkrojkami kŕmi vlčiaka, stojaceho na opačnom konci. Druhá scéna vysvetľuje prvú – vidíme, že muž z prvej scény, sám Zhu Yu presviedča prostitútku, aby ju mohol oplodniť a po troch mesiacoch od nej odkúpiť abortovaný plod so zámerom natočiť prvú scénu. Obchod napokon uzavru a výsledok je viditeľný.

Kam zmizol Katsushika Hokusai, da Vinci, Il'ja Jefimovič Repin, kam sa podel Michelangelo a Rodin? Choďte do kelu so svojimi performanceami, happeningami a celým konceptuálnym umením!

Maurice už dlho nespravil ani čiarku, ani jedínú škrvnu perom ani ceruzou, ani štetcom. Zato takmer každý večer zosobňuje na javisku ľudí, ktorí nemajú s výtvarným umením nič spoločné.

37.

SNAHA HERCOV – NEHERCOV čoskoro pritiahla pozornosť verejnosti do tej miery, že cena lístka vzrástla tak, ako nik z nás nečakal. Už od začiatku to nebolo nijaké naivné divadlo, pretože pocity ľudí na javisku boli skutočné. Prišli si ventilovať svoje traumy a frustrácie a hrať sa na to, že žijú iný život. Postupne však naozaj začali viesť iné životy. S peniazmi prichádzali ruka v ruke hrabivosť, hádky... a frustrácie postupne mizli.

Ak ste príliš sebavedomí, príliš sa snažíte, alebo ak hráte iba pre peniaze, na javisku to vidno. Všetky vaše vedľajšie úmysly bijú do očí a divákov nepresvedčíte, že ste skutočne tá postava, ktorú stvárňujete. Preto to celé začalo ísť dolu vodou spolu s mojou sebaistotou. Čoraz intenzívnejšie som si uvedomovala, že dolné kĺbové výbežky môjho šiesteho a siedmeho hrudného stavca vybiehajú aj inak, ako majú. Že pri mojej chorobe sa pokojne môže stať, že ochrniem na celé telo. Že budem zo dňa na deň len hlava prijímajúca potravu, a o to, ako sa jej

zvyšky dostanú von, sa budú starať iní ľudia. Že môžem byť až do konca života napichnutá na umelej výžive a rozšírenými nosovými dierkami lapajúc po dychu zotrvať v nehybnosti. Že môžem mať vyvrtnuté všetky kĺby, a nebudem to cítiť. Že mi môžu vraziť do chrbta obrovskú dýku, a prezradia mi to až ústa plniace sa krvou. Jej pramienky stekajúce z kútikov úst po brade, po prsiach, po bruchu až na zem, by boli bezbolestným znamením blížiaceho sa konca, ktorý by som možno aj s úľavou prijala. Všetko sa začalo kaziť. Nehovorím, že som bola predtým naladená optimisticky, ale dá sa povedať, že som cítila určitý elán, ktorý sa odrazu podel ktovie kam. Myšlienka na otca ma stále prenasledovala, z minúty na minútu som menila rozhodnutie vyhľadať ho či nevyhľadať. Ak by chcel, našiel by si ma sám. A to už pekne dávno. Vedel predsa, kam som odišla, a som si istá, že vedel aj to, čo sa so mnou dialo ďalej.

Rozhodnutie vyhľadať ho sa ma zmocňovalo hlavne pod tlakom času, ktorého nemuselo prejsť až tak veľa, aby jediné moje kýchnutie spôsobilo rozpad stavcov a ja by som skončila na invalidnom vozíku.

Na druhej strane ma ovládala hrdosť a myšlienka: „Prečo by som mala urobiť prvý krok?“ Piesok sa sypal a ja som nevedela, koľko ho v mojich presýpacích hodinách ešte zostáva. Vrátila som sa, aby

som odhodila sebaklam, no potrebovala som ho viac ako kedykoľvek predtým. Sebaklam, ktorý tak nenávidím a zároveň potrebujem. Sebaklam vo svete plnom protikladov. Vo svete, kde žena v jedálni krája moriaka a manžel sedí v daždi na ceste pred domom a beznádej mu vháňa do očí slzy.

Kde matka robí v kuchyni palacinky a syn sedí v aute v garáži s prestrelenou hlavou. Zbraň leží vedľa neho, na sedadle spolujazdca, vypadla mu z ruky a vyzerá príliš nevinne na to, že by spôsobi-la takú paseku.

Kde manžel v obývačke sleduje zápas s plechovou piva v ruke a s ďalšími pred sebou, a manželke hore v spálni postupne dochádza dych, lebo sa predávkovala liekmi.

Kde sa idylické obrázky, vyžarujúce pohodu a pokojný stereotyp, striedajú s obrazmi zúfalstva, nepokoja a prehraného boja. Kolotoč protikladov a paradoxov sa nezastaví, a vy si radšej klamete, že to tak nie je. Pijete kávu bez kofeínu, mlieko bez tuku, pivo bez alkoholu, a utvrdzujete sa v tom, že idete správnou cestou. Aby ste nemuseli vidieť veci naokolo, zatvárate oči a spoliehate sa na to, že vás niekto bude poslepiačky viesť.

Sebaklam.

Chováte domáce zvieratá, ktorým venujete viac citu ako ľuďom, a pritom sa na vašich tanieroch striedajú kusy zvierat. Z bitúnkov je vám zle, keď

príde na ne reč, trepete o nehumánosti, ale keď cítite vôňu pečeného mäsa, zbiehajú sa vám sliny a s radosťou zaň zaplatíte.

Sebaklam.

Odsudzujete človeka, ktorý sa rozpráva s imaginárnym priateľom, a pritom veríte, že Ježiš menil vodu na víno.

Sebaklam.

Utrácate peniaze za kopce zbytočností, aby ste otupili vedomie, že život je konečný.

Sebaklam. Taký dôležitý pre život.

38.

HAILEY ROBERTSOVÁ. 41 rokov. Vdova. Opustená. Sklamaná. Číslo 20.

Prekliaty telefonát. Absurdné, že takmer vinila telefón z toho, čo sa stalo. Mala pocit, že keby nebol zazvonil, jej manžel by bol stále nažive. Ako keď sa modlíte za to, aby v lotérii vytiahli vaše čísla, hoci žrebovanie už dávno prebehlo. Ešte absurdnejšie však bolo to, ako jej ten telefonát zmenil život. Dovtedy pevne zakotvené istoty boli zrazu fuč.

Policajt jej s ľútosťou oznámil, že jej manžel sa stal obeťou dopravnej nehody a utrpel zranenia so smrteľnými následkami. Zomrel pri prevoze do nemocnice. Má si prísť po jeho osobné veci.

Stačilo pár sekúnd, dvadsať rokov bezdetného manželstva skončilo, zostala sama na opustenom ostrove nevediac, čo si počať. A sestrička jej podáva manželove okuliare, zapaľovač, peňaženku, doklady a kľúče zabalené v plastovom vrecku.

Hailey v tej chvíli ani nebola našťavaná na vinní-

ka nehody, ale paradoxne na manžela za to, že ju nechal trčať v tejto diere samu.

Prechádzal cez prechod pre chodcov, nejaký arogantný magor doňho narazil a ušiel z miesta. Určite má teraz niekde namiesto výčitiek svedomia strach, aby policajti nezistili, kto to bol.

Hailey raz počula, že miera svedomia závisí od toho, koľko krvi máš v mozgu. Nech je to ako chce, žiadne výčitky svedomia jej manžela nevrátia a nik to ničím nemôže odčiniť. Na zlé alebo nepríjemné veci je najlepšie zabudnúť, no na niečo takéto sa zabudnúť nedá. Stále musí myslieť na to, že milovaná osoba a oporný bod jej života tu už nie je. Keď ide spať, keď otvorí oči po prebudení, keď sa snaží niečo zjesť, keď sedí, tupo pozerá pred seba a závidí ľuďom, ktorých dokáže upokojiť cigareta. Pociťuje neustálu absenciu zaužívaných koľají, ktosi bez varovania prehodil výhybku a ona si to v rozbehnutom rýchliku šinie do neznáma.

A ľudia preto neplačú od rána do večera.

Neplačú vôbec.

Všetku bolesť teraz Hailey naplno odhaľuje na javisku.

A ľudia s ňou súcítia.

A plačú.

39.

ChLOE STEVENSOVÁ. 43 rokov. Dve deti. Manžel. Opatrovateľka. Číslo 21.

Desiatky starých ľudí, ktorí už neboli schopní postarať sa sami o seba a boli odkázaní na pomoc niekoho iného, jej nikdy nenaháňali strach. Strach jej naháňala predstava, že môže skončiť ako oni. Ľudia s Alzheimerovou chorobou, parkinsonici, ľudia so sklerózou multiplex, ľudia po mozgovej porážke, ľudia, čo neudržia vlastný moč ani sračky a pustia to zo seba bez toho, aby o tom vedeli. A ona je tam pre nich. Už mesiac počúva od osemdesiat-tiročnej panej, o ktorú sa teraz stará, že psa, ktorého zakopala na záhrade, vyhrabali kojoti.

Počúva, že má nakrímiť rybičky, aj keď žiadne rybičky široko-dáľeko nie sú. Stokrát za deň počuje, že má zamknúť dvere, lebo na ulici pobehuje vrah. Na ulici však vidieť len deti na bicykloch. Stará sa o ľudí, na ktorých ich deti nemajú čas alebo ich jednoducho nezvládajú. Ak nejaké deti vôbec majú.

Je platená za to, aby ich krmila, vymieňala im plienky, chodila s nimi von, umývala ich a počúvala ich nezmysly od rána do večera.

Jeden z týchto ľudí jej neustále hovoril, že tá sviňa ho raz zabije.

Až po čase prišla na to, že tá sviňa, o ktorej hovoril, bola jeho žena.

A zabil on ju. Bola to vraj vražda v afekte a odsedel si za to dvadsaťjeden rokov. Zomrel ako osemdesiatdeväťročný na invalidnom vozíku, presvedčený, že lievance, ktoré mu v ten deň spravila, sú od jeho manželky, ktorá do nich vmiešala jed na potkany. Nič v ten deň nejedol a ani už nič nepovedal.

Pri takejto práci sledujete ako postupne miznú osobnosti, načúvate prejavom ich zmätených zvyškov, zažijete ich náhle alebo aj pomalé úmrtia.

Ráno vám stará dáma hovorí, že sa chystá na ples, a večer už jej schátrané telo leží v mraziarenskom boxe v márnici. V jeden deň vám starý pán oznamuje, že sa zajtra žení, na druhý deň už telefonujete jeho dcére a s ľútosťou oznamujete, že jej otec zomrel.

Zomierajú sediac za stolom, pri televízore, v posteli, na podlahe v kuchyni, nad obľúbenou knihou, pri obľúbenej hudbe, s hadičkami zastrčenými do nosa, do úst, s posledným sústom jedla medzi zubami...

NÁVRAT

A Chloe stále rozmýšľa, ako smrť zastihne ju. Ako zastihne jej manžela, ako skončia jej deti.

Dlho hľadala miesta, veci, ľudí, pri ktorých by nemyslela na svoje povolanie.

Až tu na javisku občas zabúda na nešťastné konce životov a žije s ľuďmi, ktorých smrť zrejme tak skoro nečaká.

40.

RÝCHLO SA ROZKRÍKLO, že letáky, ktoré ľudia nájdu vo výťahoch, na stĺpoch pouličného osvetlenia, odviata na rohu ulice... by si mali hneď vziať a prísť na miesto, o ktorom sa tam píše, lebo je to niečo výnimočné a oni majú šťastie, že ich zbadali. Pôsobilo to ako miesto pre VIP, pre špeciálnych ľudí, ktorí vedia, o čo ide, špeciálne pozvanie, ktoré si nesmú nechať ujsť. Nikdy som však nechcela, aby letáky pôsobili ako odkazy talianskej mafie, aby divadlo povyšovali na niečo, čím nie je. Tí, ktorí sa o divadle do počuli, sa doň snažili dostať všemožnými spôsobmi, napríklad tak, že odkúpili letáky od ľudí, ktorí ich našli, alebo sa snažili niekoľkonásobne prebiť cenu lístka na predstavenie. Do divadla sa totiž mohli dostať iba tí, ktorí mali v rukách leták. Vždy som ich dala vytlačiť presne toľko, koľko bolo sedadiel v hľadisku, a tak sa časom začalo čosi ako lov na letáky. Ľudia cielene chodili po uliciach a s očami na stopkách sledili po rohoch budov, škárach v múroch, po stromoch, stĺpoch, smetných košoch...

Ak niektorý šťastlivec leták našiel, mohol si určiť akúkoľvek cenu, za akú ho predá. Tak sa časom stalo, že sa do divadla dostávali iba bohatí ľudia, ktorí si leták mohli dovoliť. Preto začala rásť aj cena vstupenky a vznikol mýtus o úžasnom divadle pre bohatých ľudí. Ale veci sú väčšinou menšie ako mýty o nich. Boháči však nemajú radi, keď sa im hovorí, že si niečo nemôžu dovoliť, a tak ceny rástli a rástli a divadlo pre bohatých bohatlo. Nemohla som s tým veľa spraviť, veď ak by som uťala ceny a zrušila všetky letáky, možno by som prišla o hercov, pre ktorých sa odrazu výplata z divadla stala hlavným príjmom.

Je pravda, že som divadlo založila, no neskôr som s tým už nemala nič spoločné. Stala som sa tichým pozorovateľom, sledovala som výsledky od zdvihnutia opony po jej spustenie. Občas som sa prechádzala v úzkych uličkách medzi divadelnými kulisami. Keby tie veci boli reálne, nič by tam nedávalo zmysel. Oporné stĺpy, ktoré nič nepodopierajú, visuté nosné oblúky, ktoré nič nenesú, schody, ktoré nikam nevedú...

Svet makiet, sú funkčné iba naoko. Rovnako ako moje telo. Rovnako ako ja. Zdravo pôsobiaca mladá žena, ale jediné kýchnutie ju môže paralyzovať. Bolest' sa už dávno stala súčasťou môjho života a lieky proti nej prestávajú zabrať.

Čo ďalej?

41.

MARVIN FAIRSON. 65 rokov. Nižšia zhrbená postava, na svoj vek však vyzerá oveľa mladšie. Kriminálny vyšetrovateľ.

Vždy si myslel, že sa nevie dočkať odchodu na dôchodok. Keď sa to však stalo, zistil, že práca mu strašne chýba. Kto by si pomyslel, že mu budú chýbať priestrely po guľkách, zbieranie odtlačkov prstov, hľadanie škvŕn, ktoré by mohli napomôcť vyriešiť zločiny, policajné pásky vymedzujúce teritórium zločinov spáchaných v afekte, zločinov dôkladne premyslených, spáchaných z hnevu, zo žiarlivosti, kvôli psychickým poruchám... Práca mu začala chýbať, a to od skúmania najmenších detailov po prvý dojem z miesta činu. Prepady, vraždy, znásilnenia, krádeže... Samozrejme mu v mysli zostali aj momenty, kvôli ktorým je rád, že už túto prácu nevykonáva. Do pamäti sa mu pevne zarezal kvílivý nárek matiek, ktoré prišli o deti, obrazy zhrbených ľudí bez nádeje, ktorých jediný výbuch pripravil o domovy, pološialené pohľady ľudí, kto-

rí v afekte niekoho zabili, mláky vytečenej krvi obetí...

Na druhej strane si pamätá aj na vzrušujúci pocit z hľadania a objavovania kúskov skladačky, ktoré postupne do seba zapadajú.

Pomstil obeť tak, že pomohol nájsť ich vrahov. Našiel unesené deti bez vyplatenia výkupného. Dopadol zlodejov, ktorí po sebe nechali prepadnutých, zbitých a vyplašených ľudí. Pomohol objasniť zločiny, no aj zabránil ďalším. A práve tento pocit je príčinou, prečo mu práca chýba.

Neviem, prečo vlastne skončil ako herec, a možno to nevie ani on sám, no teraz pomáha objasniť zločiny aspoň na javisku.

42.

RAZ DÁVNO som vykročila z uličky medzi divadelnými kulisami do hľadiska a na javisku som zbadala otca. Potkýnala som sa, pretože všade bola tma, no cestu som poznala aj poslepieačky. Otec fajčil cigaretu a vypúšťal kúdoly dymu do svetla padajúceho z jedinej bodovej lampy, ktorá osvetľovala jeho postavu. Iba jeho postavu. Pôsobil, akoby sa ho nič nemohlo dotknúť. Mohol by vypuknúť požiar, a on by zostal na mieste, mohlo by nastať zemetrasenie, a iba on by zostal nehybný, mohla by vypuknúť tretia svetová vojna, a on by pokojne sedel a fajčil. Ďalej by pomaly vypúšťal z pľúc kúdoly bieleho dymu, nech by sa stalo čokoľvek. Jeho pokoj vyžaroval taký chlad, akoby ani nebol živý. Ak mal nejaké emócie, dokonale ich pred svetom skrýval. Vtedy som si asi prvý raz naplno uvedomila, že aj keď je to môj otec a mám päťdesiat percent jeho génov, nebadám na sebe okrem podoby nič, čo by som s ním mala spoločné. Nikdy som s ním nezdieľala jeho ocelovo

chladný pokoj ani nechápala jeho nevyspytateľnosť. Nie som ako on.

Deti v sebe väčšinou nachádzajú vlastnosti svojich rodičov, no mne sa to nikdy nestalo. Nevieam, nakoľko som sa podala na matku, no nenašla som nič, čo by ma živočíšne spájalo s otcom ako jedinca s jeho potomkom.

Koľkokrát som sa pozerala do zrkadla a hľadala som tam jeho. No vídala som tam len svoju tvár, poznačenú životom v nevyspytateľnom svete.

Moje oči boli ako oči teľaťa pred porážkou. Nevedeli, čo sa deje, ale predsa cítili, čo sa stane. Presnejšie, čo sa nestane. Nikdy som necítila, že by ma otec pochopil, že by sa ku mne priblížil, chýbal mi pokoj a istota, po ktorej som tak túžila.

Vtedy som sa na neho pozerala, ako ďalej pomaly fajčí cigaretu v svetle bodovej lampy, izolovaný od tmy v zvyšku miestnosti, izolovaný od okolitého sveta, a uvedomila som si, že z toho svojho zrejme nikdy nevystúpi.

43.

KEĎ STE CHORÍ, váš životný priestor sa scvrkne do bubliny, ktorá vás izoluje od okolitého sveta. Všímate si aj najmenšie detaily, ktoré by ste si možno inak nikdy nevšimli. Nie sú to len klasické veci ako počítanie kachličiek, rýh a vypuklín na stene, ale aj rozoberanie toho, čo sa už stalo. Hrabete sa vo vlastnej mysli, rekapitulujete, triedite a vyhodnocujete spomienky, presúvate ich zo šuplíka do šuplíka a prichádzate k novým záverom. Štrikujete šál z vlastných spomienok, opakovane ho párate a začínate nanovo pliesť z iných kĺbiek iných fariieb, inak usporiadaných... Gestá iných ľudí, ich výzor, situácie, hlasy, reakcie, vlastné pocity... Pamäť vás zavedie k zdvihnutému ľavému obočiu vášho známeho a vy hádate, čo malo znamenať. Údiv, pochybnosti, nechápavosť, skrytú iróniu? Opäť a opäť rozoberáte situáciu, v ktorej jeho zdvihnuté ľavé obočie vyformovalo aj zopár radov vrások na čele a statočne ich dlhú chvíľu podopieralo. Kľukatou cestou sa dostávate k úsmevu býva-

lej kolegyne, ktorej vždy zostalo na zuboch trochu rúžu. Pri tej spomienke dospejete k záveru, že ste ju nikdy nevideli inak, buď sa mračila, alebo usmievala. Pôsobila ako dvojtvár, neustále ukazovala buď jednu, alebo druhú stranu. Úškľabky veselé, úškľabky smutné. Smiech, plač. Radosť a zúrivosť.

Šťastie, beznádej. Čierna a biela. Nič medzitým, nikdy pokojná tvár.

O pár kilometrov ďalej sa v mysli posuniete k roztraseným rukám trafikanta, u ktorého ste si kedysi každý deň kupovali dennú tlač. Noviny nasiaknuté cigaretovým dymom ma od ďalšej kúpy odrádzali rovnako ako jeho prsty žlté od dechtu. Prečo som si napriek tomu stále kupovala noviny v tom istom stánku? Lenivosť? Zábudlivosť? Trafikantove žilnaté, roztrasené ruky mi tak niekoľko rokov vydávali drobné.

Pamäť vám aktivuje svedomie, opäť počujete kvílivý nárek mačiek pod oknom, o ktoré sa nik nebol schopný postarať. Mali ste to urobiť vy? Mali ste ich nakŕmiť aspoň raz, dvakrát, trikrát?

Rozoberáte mierne odreté lemy nohavíc, rozviazate sukne, stopy od mejkapu na golieroch blúzok, oškreté opätky, chýbajúce gombíky na košeliach, fľaky od potu na tričkách, poškriabané ruky, zábery na prstoch, obhryzené nechty, odreniny na lakťoch, rozšírené póry na nosoch, vyrážky na bradách svojich známych a kolegov. Pitvete v mysli situácie

plné kriku a zlosti, dojemné situácie plné slz šťastia, otupenosť a ľahostajnosť ľudí po dni plnom zhonu. Pitvete v pamäti zahryznuté pózy iných ľudí, aj vlastné.

Aj tak sa ľudia celý život štylizujú do rolí, ukazujú iba časť svojich skutočných pocitov a myšlienok. Pravidelne nasadzujú nacvičené tváre. Keď sa im nechce ukazovať to, čo v danej chvíli cítia, keď nevedia, ako sa v danej situácii zachovať, keď si myslia, že spoločnosť od nich vyžaduje, aby sa tvárili určitým spôsobom. Na pohrebe človeka, ktorý vám bol celkom ľahostajný, sa tvárite smutne, aj keď je vám možno do popuku z nezmyselných obradných rečí. Na svadbe svojich známych sa snažíte udržať na tvári úsmev, aj keď vám tá fraška zahalená v bielom poriadne lezie na nervy. Pri prisáhe na súde by ste najradšej spadli na zem od smiechu, ale aj tak si udržujete kamennú tvár. Snažíte sa tváriť dôstojne v situáciách, pri ktorých vám hlavou tiahnu najabsurdnejšie myšlienky, smejete sa na veciach, ktoré vám smiešne nie sú, len aby ste sa pripôsobili ostatným.

Ľudia sa snažia vytvárať o sebe čo najlepší obraz, a tak znemožňujú ostatným poznať, akí v skutočnosti sú. Ani sami si neuvedomujú, akí v skutočnosti sú. Pretože ostatní ľudia v nich nevidia človeka, ktorého v sebe vidia oni. Človek by sa možno popísal úplne inak, ako by ho opísali ostatní.

Beethoven nevrly samotár. Tak ho videli ľudia.
Beethoven spoločenský človek. Tak sa videl sám.
Každodennú hru plnú podvedomých gest a navčičených viet pôsobiacich ako šablóny si môžete v mysli premietat' donekonečna, neomylný, stopercentný rozsudok nad minulosťou však odklepnúť nemôžete.

Veľký celok skladajúci sa z detailov, ktorých význam vám nie je jasný, vás vtáhuje do bubliny, či už ste chorí, alebo nie.

44.

ODKEDY SOM SA VRÁTILA, prešiel rok aj niekoľko mesiacov, a ja opäť sedím na lavičke v záhrade. Cez škáry v dlažobných kockách už neprerastá tráva a vyčistená, upravená záhrada nenesie ani náznak zanedbanosti.

Lavička, na ktorej sedím, už takisto nie je zarastená machom a vynovené je asi naozaj všetko okolo mňa. Fasáda domu, interiér, čiastočne sa zmenili aj herci, zmenili sa ich životy, vynovené je všetko okrem mňa.

Nedá sa povedať, že by mi návrat priniesol ktovieakú úľavu na duši, ale neľutujem, že som to spravila. Bolesť vyrážajúca od chrbta a smerujúca do každej bunky v tele je už taká veľká, že mám niekedy chuť prepadnúť sebaľútosti a celý deň nechať odkvapkávať slzy do vankúša, inokedy iba vriekať na všetkých okolo seba, bez ohľadu na akékoľvek sympatie, pretože moja bolesť mi hovorí, že nik z nich na tom nie je tak zle ako ja.

Štvú ma ich úsmevy, ich pokojné tváre, ich pred-

stieraný žiaľ a bolesť, ktorú porovnávam s tou svojou, skutočnou.

Čoraz častejšie ma prepadá pocit smútku ako v klasických situáciách plných melanchólie, keď prší a ja sa cez okno pozerám na letiace kvapky dažďa a vidím na skle slabý odraz vlastných pier skrivených bolesťou.

Vtedy si uvedomujem, že napriek všetkým ľuďom okolo mňa sa cítim osamelá. Sama so svojou bolesťou. Celý život som sama, a teraz mi robí neustálu spoločnosť len bolesť. Možno by som sa cítila sama, aj keby som mala manžela, deti... A to všetko preto, lebo sa najprv chcem priblížiť k vlastnému otcovi. Možno.

Ani neviem, čo vlastne od otca chcem. Chcem mu vyčítať všetko zlé, čo mi v živote spôsobil? Chcem sa s ním uzmierniť? Chcem ho len stručne informovať, že o pár mesiacov už nebudem nažive? Možno všetko naraz. A možno ho ani nechcem vidieť. Chcem len sama sebe dokázať, že viem spokojne žiť aj bez neho.

Samé možno, samé dohady, ktoré mi v tejto situácii absolútne nepomôžu.

Z myšlienok na otca ma bolí hlava takmer rovnako ako rakovinou napadnutá chrbtica. Zo všetkých úvah o otcovi však vyplývajú dve možnosti. Násť ho a skontaktovať sa s ním, alebo nechať všetko tak a čakať, ako sa to samo vyvinie.

45.

JIM PETERSON. 52 rokov. Trafikant.

Idete životom a čakáte, že vás niekto niečo naučí, že vás niečo naučí život sám, že v sebe objavíte vlohy pre svoje uplatnenie. A ak nič neprichádza a vy len stagnujete v nudných prácach, povolaniach, ktoré sa k vám nehodia, čas uteká nepozorovane a vám, aj keď si myslíte, že ho máte stále dostatok, jedného dňa pri pohľade do zrkadla vám môže dôjsť, že už tak veľa vám ho nezostáva. Že už vôbec nemáte čas na nachádzanie a zostáva vám len hľadať. Hľadať čo najrýchlejšie akúkoľvek schodnú cestu.

Jim Peterson ani sám nevie rýchlo zrátať, koľkými zamestnaniami v živote prešiel, aby nakoniec skončil takmer celé dni zavretý v priestore meter a pol krát meter a pol. V trafike pracuje už takmer dvadsať rokov, ale nikdy sa nestáždžoval, napriek tomu, že mu nakúkajúci ľudia išli spočiatku poriadne na nervy. Na neustále nakúkajúce hlavy, ktoré od neho chcú bulvárne časopisy, hospodárske noviny, televízny program, časopisy o dizajne, o diétach, o technologických

novinkách a o všemožných oblastiach života, si už zvykol. Hlavy blondšavé, hnedovlasé, čiernovlasé, ryšavé, plešaté, strapaté, staré, mladé, s ranným optimizmom, s podvečernou únavou v tvári, mu pripomínajú, že ľudský hlad po informáciách, nech už sú akékoľvek, tu bude stále. Iskry v očiach ľudí, keď sa niekde stane katastrofa, ho bavia, ale zároveň desia. Kupujú si noviny, aj keď už dopredu vedia, čo sa v nich píše, s nádejou, že sa dozvedia o čosi viac. Zemetrasenia, cunami, požiare, záplavy, hurikány, tornáda, útoky samovražedných atentánikov, pády lietadiel, havárie autobusov... to všetko zaplňa stránky novín takmer každý deň a ľudia bažia po tom, aby o tom vedeli. Aby vedeli, že niekto sa má na tomto svete oveľa horšie ako oni.

Sortiment rozšírený o žuvačky, cukríky, keksy, cigarety a nápoje mu len dopĺňa sny, v ktorých sa ľudia cez otvor veľký päťdesiat krát štyridsať centimetrov načahujú aj po niečo iné ako noviny. Niekedy sú to priam nočné mory, cíti sa ako uväznený v kletke, kam sa môžu ľudia kedykoľvek načiahnuť nielen po tovar, ale aj poňho samotného.

Jim si myslel, že zostane uväznený v trafike až do smrti, už ani len nedúfal, že by mohol robiť niečo iné.

Niekedy sa veci zmenia, keď to najmenej čakáte. O to radšej teraz predvádza na javisku svoj konečne objavený talent.

46.

NAPADÁ MI, koľko ľudí, ktorí prišli na konkurz, sme museli odmietnuť.

Niektorí prišli iba kvôli tomu, aby zviditeľnili svoju nafúkanosť, sebavedomie, presadili ego, prerastajúce ich samých. Ksichty plné nadradenosti a potlačovanej zlosti, ktoré pripomínali smažiace sa, bobtnajúce volské oko, sme posielali kade ľahšie, len čo ich ctené nohy vkročili na javisko a ich „skvostné“ hlasy (väčšinou derúce sa cez nevraživosťou stiahnuté hrdlo, takže zneli ako škripajúce dvere) vyslovili prvé slová. Ďalej hulváci, ktorým zrejme napadlo, že ich povaha by sa skvele uplatnila na javisku, kde by rýpali do všetkých ostatných a všetci by im to tolerovali, pretože by sa nachádzali práve na javisku. Prišli tam s cieľom dokázať si svoju pravdu, a keď sa spojí ľudská tvrdohlavosť s hlúposťou, netreba sa ani snažiť presvedčať ich o opaku. Jasné a rázne NIE ich vyprevádzalo von s obavami, či cestou niečo od zlosti nerozbijú. V plejáde postavičiek, ktoré sa do divadla nedostali, boli tiež „časované

bomby“ – ľudia, čo pôsobili placho a pomerne prívetivo, no len čo ste im povedali niečo, s čím neboli spokojní, vybuchli a zasypali divadlo nadávkami a vyhrážkami. Objavili sa tam aj ľudia už na prvý pohľad mentálne nespôsobilí vykonávať akúkoľvek prácu, a tak si najskôr ich príbuzní povedali, že sa nám možno na niečo budú hodiť.

Ďakujeme, NIE.

Tváre povýšenecké, tváre drzé, tvrdohlaví ľudia, ktorí sa nikdy nepoučia z vlastných chýb a vždy budú presvedčení o svojej pravde.

Ďakujeme, NIE.

Ľudia bez kúska sebavedomia, zakríknutí, tichí, ktorí v živote nič nedokázali a prišli na konkurz v nádeji, že práve toto je miesto, kde môžu niečo dokázať a že sebavedomie sa do nich odrazu vleje priamo na javisku. Nič také sa však nestalo a väčšinou sa obrátili na odchod ešte skôr, ako sme ich odmietli.

Zástup hádajúcich sa postávajú, domáhajúcich sa odlišnosti, snažiacich sa krikom presvedčiť samých seba aj ostatných, že sú jedineční, výnimoční a ich doteraz neobjavené herecké schopnosti zatienia všetkých naokolo.

My sme však videli len jednoliatu ľudskú masu, o originalite nemohlo byť ani reči a naše mysle čím ďalej, tým lenivejšie vnímali ich afektované výstupy.

Napriek tomu sa predsa len našlo zopár jednotlivcov vyčnievajúcich z davu.

47.

MANUEL LUCAS. 33 rokov. Záchranár. Číslo 24.

Odkedy ráno nastúpi do práce a vypije prvú kávu, čaká ho až do konca zmeny vír vypätých situácií a náhlenia. Len čo s kolegami dovezú jedného pacienta, už vysielачka chrapľavým hlasom prikazuje ďalší výjazd.

Injekcie, katétre, stetoskopy, tlakomery, fixačné dlahy, obvazy, antiseptiká... všetky tie veci patria ce k jeho práci ho obklopujú spolu s bezmocnými ľuďmi, odkázanými na jeho rýchly zásah. Zlomeniny, infarkty, rezné, sečné a strelné rany, ľudia krvácajúci z uší, nosov, úst... predávkovaní feťáci, ktorých treba neustále oživovať, ku ktorým sa dostáva znova a znova.

Tí istí narkomani, ku ktorým niekto nadránom privolá zdravotníkov, sa večer už opäť ocitnú v nemocnici.

Samovrahovia, ku ktorým často prichádza skonštatovať už len smrť, obeť domáceho týrania, ktoré napriek zlomeným rebrám, rukám, nosom, natrhnu-

tým perám a vybitým zubom málokedy podajú na páchatel'a trestné oznámenie. Ak aj áno, tak dobití, s modrinami na celom tele a s náplastami na tržných ranách prídu na druhý deň na policajnú stanicu stiahnuť obvinenie.

A tak Manuela privolajú opäť k tým istým ľuďom o týždeň, o dva, o mesiac. Stáva sa tiež, že ich úplne zbytočne zavolajú ľudia, ktorí len nevedia, čo si počítať so životom. Celí roztrasení, premožení každodennými situáciami, ktoré sa im zdajú neriešiteľné, privolajú sanitku. Nariekajú, sťažujú sa na svoj mizerný život a podnapití hľadajú útechu v pozornosti, ktorej sa im neprávom dostalo.

Masové dopravné nehody tiež nie sú výnimkou, no na nárek ľudí, ktorým okrem zlámaných kostí a krvácajúcich rán občas chýba nejaká končatina, sa nedá zvyknúť nikdy.

Pri takejto práci ste svedkom utrpenia, ktoré väčšinou postihuje ľudí náhle a nečakane, a tak začnete žiť s neustálym pocitom, že kedykoľvek môže prísť nečakaná pohroma od zemetrasenia po infarkt.

Keď má Manuel voľno, pripadá mu čudné, že nikto naokolo nekrváca, neodpadáva, nezvíja sa od bolesti a nepotrebuje pomoc.

V práci sa dookola opakujú situácie plné zúfalstva a hrôzy, ktoré už videl tisíckrát predtým. Občas ho zaráža fakt, že pri nich už necíti zdesenie. Na ľudské nešťastie sa nedá zvyknúť nikdy, no ak ste

jeho svedkom každý deň, vybudujete si voči nemu istú formu obrany. Manuel má však pocit, že v jeho prípade je to obrovská špongia, ktorá do seba všetko nasaje a uchováva to do okamihu, keď nečakane všetko zo seba vypustí a zaplaví ho bobtnajúcim svinstvom až po krk.

Hrať v divadle bola dobre zvolená možnosť odreagovať sa, a tak teraz niekoľkokrát do týždňa zabúda na javisku na sirénu sanitky.

48.

POČIATOČNÉ NADŠENIE a radosť hercov vystriedala nervozita a hádky.

Hranie, ktoré im pôvodne slúžilo ako relax a napĺňalo ich životy, im odrazu prináša stres a oberá ich o energiu. Potlesk ľudí, neustále sa hrnúcich na predstavenia, im začal pripadať ako valiaci sa balvan, pred ktorým sa nedá uniknúť, preto sa im počas celého predstavenia zdvíhali žalúdky.

Spočiatku bol divácky potlesk len príjemný bonus, ale postupne sa stal jedným z hlavných motívov hrania. Je to ako so šteňatom, tešíte sa z neho, maznáte sa s ním, ale keď z neho vyrastie zúrivy pes, parádne vám otravuje život. Aj z divadla vyrástlo niečo, čo nečakal a nechcel asi nik.

Tečúce nervy, škripajúce zuby, búchanie dvermi, krik, hádky pre rozdelenie rolí, pre počet predstavení, pre kostýmy, pre spôsob hrania...

Predtým bolo v zákulisí cítiť vôňu kávy, mandarínok, novinového papiera, bolo počuť smiech a po-

kojné rozhovory, teraz cítiť pot a počuť nervózne výkriky.

Pôvodné útočisko pre týchto ľudí sa nešťastne zvrhlo na miesto cicajúce im energiu. Nik nechce, aby sa táto rýchlokvasná mutácia divadla skončila, no nik zrejme ani nechce, aby to takto išlo ďalej. Ocitli sa v pasci, odrazu zas musia žiť život, ktorý žiť nechcú.

Všetci majú ďaleko od hercov, na ktorých si spomínam z detstva a teraz mi pripadajú ako bytosti z mytológie. Vzdialení, neskutoční.

Možno som si ich len zidealizovala a povýšila ich hru na piedestál, na ktorý nikto z hercov tohto divadla dosiahnuť nemôže. A s tým, čo sa vrátiť nedá, sa súperí ťažko. Každopádne, diváckeho úspechu sa im naďalej dostáva plnými priehrštiami.

Stále presne neviem, čo som chcela dosiahnuť tým, že na tomto mieste opäť vzniklo divadlo. Možno sa vyrovnat' s minulosťou tak, že sa do nej čiastočne vrátim, no ak to bolo práve toto, myslím, že sa mi to nepodarilo.

Občas mám chuť zrušiť to tu a poslať všetkých preč, no na druhej strane nechcem zostať úplne sama. Aj keď sa napriek ich prítomnosti cítim sama a som sama vo svojej chorobe, pretože nik o nej nevie, nechcem zostať v prázdnom dome, ktorý by ešte viac zdôrazňoval moju samotu.

Viem, že keby som teraz zomrela, nikto z ľudí

NÁVRAT

okolo mňa nebude nariekať od rána do večera, nik sa nebude so žalostným krikom hádzať do kytíc na truhle, nik nebude trpieť depresiami ani veľkým žiaľom.

Ani by som to od nikoho nechcela. Ale tiež viem, že aj keď som nikdy spoločnosť veľmi nevyhľadávala, čistá ľudská prítomnosť mi teraz dodáva silu.

49.

AMANDA MCNEILLOVÁ. 31 rokov. Nezamestnaná, unudená. Naštvaná na seba aj na svet.

Amanda je jedna z tých ľudí, ktorí nikdy nevedeli, čo si počať so životom, o čom svedčí aj dlhý rad krátkodobých zamestnaní, ktoré opúšťala pre rovnako dlhý rad príčin, ale hlavne pre tú, že sa takmer na smrť nudila.

Nudila sa už v škole, nie preto, že by niečomu nerozumela, ale preto, lebo ju žiaden predmet nebavil. Preto jej po rodičmi vynútenom štúdiu na strednej škole ani nenapadlo, aby išla na vysokú, a pocit, že si na svete nikdy nenájde niečo, čo by ju skutočne bavilo, v nej zapúšťal korene čoraz silnejšie. Nevedela si nájsť nič, čo by ju nadchlo, čo by ju upútalo natoľko, aby sa tomu venovala naďalej. Nuda, nuda, nuda.

Nudila sa ako predavačka v butiku medzi kusmi oblečenia čakajúcimi, na ktoré telo ich nasúkajú, nudila sa v telefonickej spoločnosti, kde všetci s mikrofónmi pri ústach pôsobili sčasti ako ľudia a sčasti ako roboti.

Vždy, keď si myslela, že si na nich začína zvykať, cez ich prirodzený smiech občas začula mikrofónové zachrapčanie a pri ich ľudsky zvrátenom obočí zachytila, ako zaostrujú ich mechanické oči, pripomínajúce fotoaparátový zoom. Nudila sa aj ako servírka v McDonalde, kde si ľudia nedali pokoj s objednávaním tých istých jedál dookola, nasiaknutých prepraženým olejom a jeho výparmi. Nudila sa ako sekretárka vo firme s kancelárskymi potrebami, kde iba dvíhala telefóny a zaznamenávala objednávky a stretnutia osem hodín denne.

Nudila sa aj v ďalších z radu nasledujúcich zamestnaní, nikdy tam nevydržala dlhšie ako pol roka. Jej posledná práca predtým, ako po troch mesiacoch dala výpoveď, bola práca chyžnej v hoteli so štyrmi hviezdčkami. Občas si predstavovala, že odtlačky tiel na miestach, ktoré mala opäť vyčistiť a ustlať, sú odtlačky tiel mŕtvych, ktorých pred chvíľou odviezli pohrebáci. Telá, pred chvíľou živé, zanechali stopy na prikrývkach, sedačkách, posteľných prestieradlách... a ona po nich uhladzovala stopy.

Takto jej to išlo lepšie, pretože keď si predstavila, že ľudia po sebe ani nevedia ustlať posteľ, odpratať špinavú spodnú bielizeň a odhodiť odpadky do koša a nie na zem, kypela jej žľč a mocnel v nej pocit, že jej to robia naschvál.

Pohár trpezlivosti však pretiekol až po troch me-

siacoch a pri odchode si aspoň zobrala hotelové šampóny, mydlá, uteráky, župan, hotelové papuče a vôbec všetko, čo sa z hotela zobrat' dá.

Neskôr, keď spravila doma zopár suchotavých krokov v hotelových papučkách a vhodila do šálky s horúcim čajom koliesko citrónu, zrak jej padol na leták, ktorý náhodou našla na ulici.

Vďaka letáku sa ocitla v divadle a možno konečne objavila, čo ju skutočne baví.

50.

LIEKY PROTI BOLESTI NEZABERAJÚ a ja začínam mať strach. Nezaberajú morfiové tabletky, nezaberajú morfiové injekcie, aj keď je ich stále viac. Na predpis, bez predpisu, kúpené od roztraseného mladíka na dohodnutom rohu ulice. Mám pocit, akoby som mala namiesto stavcov niekoľko ostrých nožov vyčnievajúcich z chrbtice. Neustála bolesť ma prenasleduje, keď chodím, stojím, sedím či ležím. Je jedno, v akej polohe som, je jedno ako sa snažím uniknúť, ostrá, prudká, drzá bolesť si ma vždy nájde. Ale necítiť bolesť, to nie je jediné, čo chcem. Chcem odpovede na otázky, ktoré v sebe dlho nosím? Alebo chcem nedokončeným myšlienkam navždy zatarasiť cestu a zmieriť sa s tým, čo mám?

Mám sa pokúsiť vyhľadať otca?

Mám čakať, či si ma nájde on?

Možno si ma už našiel a sleduje ma niekde z diaľky ako poľovník svoju zvieraciu obeť. Možno som sa o nič nepokúšala, pretože som čakala až do

dnešného dňa v domnienke, že sa odniekiaľ vynorí jeho postava.

V každom prípade to chcem už ukončiť a všetky otázky zo seba striasť.

Nastal jeden z tých okamihov, keď musíte konať. Daná situácia vám miliónkrát prešla myslou, ale keď príde skutočne, nič nie je tak, ako ste si predstavovali. Jediné, čo vám vtedy napadne, je, že keby ste mali viac času, lepšie by ste sa pripravili. Ale čas už nie je. Nemáte čas a musíte konať.

Musíte vojsť do ringu a bojovať.

Musíte sa postaviť na štart a bežať, aby ste zvíťazili.

Musíte sa postaviť pred súd a obhájiť svoju pravdu.

Musíte ísť na javisko a odohrať svoju rolu.

Musíte odohnať starých démonov raz a navždy.

Musíte sa rozhodnúť.

51.

ChELSEA MOOROVÁ. 48 rokov. Pracovníčka pošty. Číslo 26.

Na prvý pohľad pôsobí mlčanlivo, odmerane, priam až drsne, a spod výrazného obočia jej žiaria vnímavé, prenikavé oči. Možno za ten pohľad vďačí litrom kávy, ktoré je schopná denne vypiť. Človeku, ktorý pije kávu v normálnom množstve, by sa pri dávkach, ktoré Chelsea do seba denne naleje, hneď obrátil žalúdok.

Balíky, obálky, šeky, pečiatky, peniaze, známky, to sú predmety, ktorých sa dennodenne dotýkala. Od nervózneho davu, podupkávajúceho a fučiaceho v rade, ju oddeľovala iba tenká sklenená priehradka s otvorom na hovorenie. Hlavy, neustále vyžadujúce pozornosť, jej kládli dookola tie isté otázky. Aby prekonala obrovskú nudu a frustráciu z mechanizovanej práce za poštovou priehradkou, liala do seba hneďú tekutinu dovedy, kým si jej telo nevybudovalo poriadnu závislosť. Preto aj teraz, keď už nie je

odkázaná na nudnú prácu s pečiatkou v ruke, stále pije veľké množstvo kávy.

Ako malá mala bábkové divadlo, pri ktorom sa neustále vrtela a vymýšľala rôzne situácie pre veľký počet bábok. Smiešne situácie, keď bola veselá, situácie znázorňujúce nešťastie, keď bola smutná, fantazijné príbehy plné nadprirodzených postáv, keď sa jej chcelo vybočiť z bežného života. Pri tom divadielku so všetkými tými bábkami mala pocit, že môže niečo ovládať. Jasne sa pamätá na príjemný pocit, keď mala všetky hrané situácie pevne v rukách a mohla ich meniť alebo upravovať, ako sa jej zachcelo. Skutočný život sa jej však trochu vymkol z rúk, nikdy nerobila to, čo by ju naozaj bavilo.

Preto jej oznam o divadle, nedbalo nacapený na múre pri ceste, ktorou každý večer chodievala domov, pripadal ako celkom dobrá príležitosť chytiť život pevne za opraty a nasmerovať ho na správnu cestu.

Teraz Chelsea nielenže pomáha režírovať niektoré hry, ale sama hrá postavy, ktorým vdychuje život.

52.

OD ZAČIATKU MI BOLO JASNÉ, že vlastnými silami otca nevypátram, a ak aj áno, zabralo by mi to príliš veľa času a energie, a ani jedného, ani druhého nemám nazvyš. Preto sa práca súkromného detektíva v tejto situácii vyplatila. Adresu a pomery, v akých otec žije, mi zistil ani nie za tri dni. Dokonca mi zistil aj telefónne číslo mobilu, z ktorého vraj voláva v priemere šesťkrát denne. Býva prekvapivo blízko, asi tri hodiny jazdy autom odo mňa, v pokojnej štvrti, v radovej zástavbe domov. Vraj býva sám, aj keď má často návštevy, a robí v podstate to, čo predtým. Pod rôznymi pseudonymami píše scenáre divadelných hier a televíznych inscenácií.

Trvalo mi takmer ďalší týždeň, kým som sa odhodlala nasadnúť do auta, naštartovať a vybrať sa na miesto napísané na malom kúsku papiera.

Cestou sa vo mne striedali návaly úzkosti a vzrušenia, oblieval ma studený pot aj vlny horúčavy, pocit nerozhodnosti sa striedal s odhodlaním stretnúť sa s otcom zoči-voči.

Celý čas som však myslela aj na svoje rakovinou destabilizované stavce, ktoré sa mohli pri prudšom náraze zlomiť a možno aj doslova rozsypať. Bolest', ktorú mi vysielajú do tela, sa šíri čoraz intenzívnejšie, pretože morfín prestáva účinkovať.

Asi po polhodine blúdenia po úzkych cestách v nekonečných radových zástavbách som našla adresu, na ktorej mal bývať môj otec. Zaparkovala som auto medzi dve ďalšie, tak aby som v spätnom zrkadle videla odraz jeho domu s verandou a kus cesty pred ním. Asi po štvrt'hodine čakania otec vyšiel von.

Je sám. Vidím ho v spätnom zrkadle a pokusy identifikovať jeho tvár stroskotávajú rovnako rýchlo, ako rýchlo sa vo mne striedajú emócie.

Radosť, hnev a smútok sa vytláčajú z kola ako bojovníci sumo a opäť doň vchádzajú, aby ma ne nechali v ľahostajnosti. Napriek tomu, že na takú diaľku nerozoznám jeho tvár, podľa pohybov a držania tela by som ho spoznala aj o kilometer ďalej. Je to nepochybne on, a podľa toho, čo vidím, sa navonok zrejme veľmi nezmenil. Rovnaký vzpriamený chrbát, tmavohnedé vlasy, tmavé oblečenie, jedna ruka krížom cez hrudník, druhou rukou, v ktorej drží cigaretu, sa v lakti opiera, a pomaly, nezúčastnene vyfukuje dym, akoby stál v tejto póze a na tomto mieste celých dvadsať rokov.

Pozerám sa cez bočné sklo, či ma niekto nevyru-

ší, keby som sa prípadne rozhodla vystúpiť z auta a prikročiť k človeku, kvôli ktorému som sem prišla. Nikde nikto, iba zopár zaparkovaných prázdnych áut v rade vedľa mňa. Bolest' sa vo mne ozýva tak prudko, až mám chuť stlačiť klaksón, akoby to bol záchranný mechanizmus, a upútať na seba pozornosť celého sveta. Otváram puzdro na zips a vyberám z neho malú fľaštičku s injekciou a ihlou. Opäť sa pozerám do spätného zrkadla, vidím, že sa sem pomaly šinie nejaké auto. Prejde popri mojom, popri otcovej verande, a ja si uťahujem škrtidlo na ruke.

Zbežne poplieskam po dopichaných žilách a jemne zasúvam ihlu do jednej z nich. Úľava, aj keď nie stopercentná, príde takmer okamžite, na chvíľu na sedačke auta zakláňam hlavu dozadu a vychutnávam si pocit bez bolesti.

Rozmýšľam, čo by som si želala viac – nájsť si cestu k otcovi a zahodiť zlé pocity minulosti, alebo žiť život bez bolesti? Neviem.

Otec dofajčí cigaretu, otáča sa a pomalým majestátnym krokom vchádza do domu. Dnu sa svieti, no kvôli záclonám alebo žalúziám nič nevidno, a tak netuším, či je tam sám, alebo nie.

Sedím s hlavou ešte stále opretou o sedadlo, neviem sa rozhodnúť, čo spravím.

Pôjdem k jeho dverám a konečne zaklopem? Budem tu čakať a sledovať dom dovtedy, kým mi ne-

prestane účinkovať morfín? Napokon, mám jeho číslo a môžem mu zavolať.

Všetky možnosti ma paralyzujú, dokážem len sedieť s hlavou opretou o sedadlo. Uvedomujem si, že ak budem stretnutie odkladať, môže sa stať, že možnosť prísť pred jeho dvere veľmi rýchlo odpadne. Každú chvíľu môžem skončiť na vozíčku a už nebudem mať na výber. V hlave mi kolujú protivné nástožčivé otázky. Čo tomu človeku vôbec poviem? „Ahoj, onedlho zomriem.“ Alebo mu zasadím jednu z najhorších otázok na svete: „Ahoj, ako sa máš?“

Je jasné, že šťastie vie, ako sa mi darí, veď ak býva tak blízko divadla a svojho starého domu, musí vedieť, že som dom zrekonštruovala a založila divadlo. Navyše, zopárkrát o nás písali aj v novinách, takže nepochybujem, že otec vie, čo sa deje v mojom živote. Keby chcel, mohol vyhľadať aj on mňa. Nespravil to však, a mňa už unavuje hľadať dôvody prečo.

Spomínam si, ako mi raz povedal, že človek by sa nemal báť byť sám a mal by sa naučiť byť sám. A z pamäti mi vyskakujú všetky situácie, keď sa ma to zrejme snažil naučiť, hoci veľmi svojským spôsobom. Na ulici plnej ľudí kráčal v jednom momente vedľa mňa a v druhom sa nepozorovane vytratil. Ja som sa potom ako dieťa musela vypytovať cudzích ľudí, kde som a ako sa dostanem domov.

Takto nepozorovane sa vytratil viackrát, napríklad v kine, kde si išiel odskočiť a už sa nevrátil, v rôznych obchodoch, kde ma nechal samu s nákupom a bez peňazí, dokonca zmizol aj zo zoologickej záhrady, kde som ho márne hľadala pri výbehoch s opicami, tigrami, pštrosmi a inými zvieratami, ktoré by svoje mláďatá opustili len ťažko.

Všetky tieto situácie plné trápnosti a detského strachu zo samoty som mu spočítala svojím odchodom. Aj keď to moje zmiznutie nebolo nečakané. V podstate nič iné ani čakať nemohol.

Naučiť sa spoliehať sama na seba a samota ako taká je fajn, ale len vtedy, ak sa má človek kam vrátiť. Ak má zázemie, kde mu nič nehrozí, ak samotu neberie ako konečný, bezútešný stav v tomto svete plnom nástrah. To z vás môže spraviť nedôverčivého predátora, zakríknutý uzlík nervov, apatickú sochu alebo ukričanú bábku, ktorú nervozita ťahá za nitky, ako sa jej zachce.

Nemyslím si, že sa zo mňa stalo niečo z toho, nikdy som nestratila vieru, že život má aj lepšie stránky ako tie, ktoré mi ukazoval otec.

Tiež som verila, že otec sa mýli. Jedným z prvých sklamaní v živote človeka je vedomie, že aj vaši rodičia robia chyby. Pre mňa by bolo sklamaním, keby otec chyby nerobil. Keby mi tým, čo robil, ukazoval pravú tvár sveta, v ktorom žijem, a svoju skutočnú povahu.

Vedela som však, že nie všetci sa správajú tak ako on a nie všetci sa musia osamote spoliehať len a len na seba.

Začína sa stmievať, uvedomujem si, že v aute sedím už niekoľko hodín. Bolesť sa opäť ozýva, a tak vyvíjam jedinú aktivitu, ktorej som schopná – štartujem auto, mám pocit, že už zrástlo so mnou a ako jediná súčasť môjho tela je schopné správne fungovať.

Svetlá voza osvetlia ulicu, v ktorej možno zanechávam šancu, že dostanem odpoveď na mnoho otázok, v šere sa poberám tam, odkiaľ som sem pred niekoľkými hodinami so sebazaprením vyrazila.

53.

SEDÍM V IZBE, v ktorej som strávila detstvo, aj keď sa jej dávny vzhľad zmenil na nepoznanie a detstvo mi pripomína už len výhľad z nej.

Dom patril matkiným rodičom, umreli pri dopravnej nehode, keď bola ešte malá, takže história sa z istej časti opakuje. Matka dom ešte pred smrťou prepísala na mňa, preto som ho po návrate mohla zrekonštruovať alebo zbúrať, ako sa mi zachcelo. Rozhodla som sa pre rekonštrukciu, aspoň na niečo to bolo dobré – dala som ľuďom možnosť žiť nové životy, aj keď ani teraz nie sú úplne ideálne. Ale to v konečnom dôsledku nie je žiadny. Zakaždým, keď uspokojíte jednu vášeň alebo dosiahnete jeden objekt túžby, objaví sa ďalší. A tak to ide dookola celý život, takže úplne šťastní nie sme nikdy. To je možno aj dobré, pretože permanentne šťastní ľudia by stratili motiváciu usilovať sa o šťastie a stagnovali by vo svojej šťastnej zamatovej bubline, až by sa napokon celkom zbláznili.

Je tiež pravdou, že šťastie je relatívne a závisí od

konkrétnych ľudí, od situácie, v ktorej sa nachádzajú, od času, miesta... Mne by k šťastiu momentálne stačilo necítiť drzú bolesť, ktorá mi vystreľuje z chrbta.

Ľahnem si na chrbát, pozerám na tienidlo lampy na strope, kovové pláty vrhajú na steny tieň rozličného tvaru a intenzity, snažím sa ich spočítať. Bolesť je stále tu. Prevraciam sa na brucho, zaborím do vankúša ľavú polovicu tváre a vdychujem jeho vôňu spolu so stovkami roztočov, ktoré obsahuje. Snažím sa nemyslieť na permanentnú bolesť. Opäť si pomaly sadám a vyberám z puzdra na morfin malú fľaštičku a injekciu. Keď pomaly vyprázdním obsah injekcie do napichnutej navretej žily a bolesť ustúpi, prichádza sebaklam, ktorý si na pár hodín môžem dovoliť. Počkám ešte niekoľko minút a opatrne si sadám za toaletný stolík.

Tak ako sa herci v maskách snažia presviedčať ľudí, že ich masky sú skutočné, ja sa tiež pomocou masky snažím presvedčiť samu seba, že je všetko v poriadku. Môj obraz v zrkadle nezodpovedá môjmu fyzickému stavu. Telo mi vysiela signály o devastácii, ale moja tvár v zrkadle sa stále usmieva, aj keď väčšinou len so zaťatými zubami. Rokmi nacvičená grimasa, vyvolaná akýmsi obranným mechanizmom, mi nezmizne z tváre, ani keď som sama.

Natieram si pery rúžom a pritom myslím na hla-

domor v krajinách tretieho sveta. Špirálou vytáčam mihalnice dohora a prenasledujú ma obrazy havárií lietadiel. Pri očných tieňoch a líčenke ma morí predstava týraných zvierat a pri záverečnom pohľade na svoju namaľovanú masku si uvedomím, že o pár hodín opäť nastúpi bolesť, ktorá mi skriví rôžom natreté pery. To sa však ešte pár hodín nestane a ja nechcem na to myslieť, rovnako ako nechcem myslieť na otca a na to, čo mohlo byť, keby som vystúpila z auta a zaklopala mu na dvere.

54.

ED TUCKER. 54 rokov. Recepčný v hoteli. Číslo 27.

Kým sa naplno pustil do hrania v divadle, robili mu spoločnosť prichádzajúci a odchádzajúci hostia, kniha, do ktorej sa zapisovali alebo odpisovali, vyzváňajúci telefón, cez ktorý si objednávali izby na jednu noc, na dve, na týždeň... zbierka kľúčov s číslami od jedna do štyridsať, umiestnená na stene v piatich radoch pod sebou. Počet kľúčov sa neustále menil podľa toho, ako hostia prichádzali a odchádzali. A spoločnosť mu robil aj televízor. Viac ako nekonečné vysedávanie za recepčným pultom, ho znechucovalo neustále prepínanie kanálov v malom televízore, ktorý mu mal spríjemňovať chvíle, keď práve nemá čo robiť. Zo širokej škály možností výberu mu bolo rovnako zle ako z toho, že nič, čo videl v tej malej škatuli na pulte, ho neuspokojovalo. Telenovely, seriály pre deti, teenagerov, kriminálky, komediálne seriály, z ktorých každý diel už videl ikskrát, pretože ich neustále opakujú, poobedňajšie talkshow, kde si ľudia myslia, že hovoria

o zaujímavých veciach, a pritom niekoľko miliónov divákov počúva, ako trepú banality, alebo moderátori presvedčení, že sú ohromne vtipní, majú dokonca tú drzosť, že sa bavia sami na sebe. Občas sa priplietli do beznádejného programu aj nejaké „áčkové“ filmy, ale prevyšovali filmy kategórie B a odpad filmového priemyslu, vysielaný väčšinou v doobedňajších hodinách. A všetko toto je prešpikované reklamami. Na každom kanáli môžu v zlomku sekundy prerušiť program ponukou produktov konzumnej spoločnosti. Reklamy na kukuričné vločky, na sprchové gély, na žrádlo pre psov, na obchodné reťazce, na aviváže, pracie prášky, zubné pasty, kávu, čipsy, keksy, parfumy... skrátka všetky možné veci, ktoré vám vraj majú spríjemniť život.

Dvadsať rokov pracoval ako recepčný, zabezpečoval chod hotela a medzitým prepínal televízne kanály, doteraz v duchu vidí, ako si zákazníci objednávajú na izby večere a on medzi zapisovaním kuracieho soté s hubami a ryžou, grilovaného stejku s pečenými zemiakmi, vyprášaného syra, zapekaných cestovín, zmrzlinových pohárov a litrov vína a sladených nápojov sleduje fingovanú bitku dvoch mužov o dlhovlasú Emanuela, zaháňanie ovčieho stáda do ohrady v inej telenovele, útesy pri mori v romantickom filme, hádku dvoch žien vo večernej talkshow a reklamy, reklamy, reklamy...

Kým sa hostia odhlasujú z hotela a odovzdávajú

klúče, vysmiata žena plná energie ho presviedča, že práve tá vložka, ktorú drží v rukách a ohýba pred nejakým oknom, je najlepšia a najtenšia na trhu. Sleduje ľudí vchádzajúcich do hotela s kopcami batožiny, a pritom pozerá na muža, ktorý sa nadmieru sebavedome prechádza po pláži a ukazuje vypracované brušné svaly, pričom sa na neho lepia sporo odeté dievčatá, vraj kvôli tomu, lebo sa pred chvíľou nastriekal istým deodorantom. Bacuľatý muž s naberačkou v ruke griluje mäso kdesi na záhrade a presviedča ho, že korenie, ktoré používa, dáva chuti mäsa novú dimenziu, a on si popritom s telefónom pri uchu zapisuje, že pani na izbe číslo sedemnášť má zobudiť o ôsmej ráno.

Ed znechutený tým, čo v tej malej škatuli každý deň videl, napriek tomu zistil, že je na nej závislý. Neustále sa meniaci obraz vyvolával pocit, že sa niečo deje a on je súčasťou, alebo prinajmenšom svedkom toho diania. Ako neustále sledoval výkony hercov v „béčkových“ filmoch a lacných telenovelách, postupne prichádzal k presvedčeniu, že by to dokázal aj on, a možno dokonca oveľa presvedčivejšie.

Možno aj preto zareagoval na leták nalepený priamo pred vchodom do hotela.

Teraz je nielen svedkom, ale aj súčasťou divadelných hier, a svoje roly hrá presvedčivejšie, ako si myslel.

55.

ODKEDY SI PAMÁTAM, bola som samotár. Moje samotárstvo, či už chcené, alebo nechcené, či ho má na svedomí výchova alebo ja sama, teda siaha až do školských lavíc. Uzavretosť mi bránila nájsť si kamarátov, navyše, povest' môjho otca, tiež čudáckeho samotára, mi tiež nijako neprospeľa. Deti sa mi smiali a hovorili o mne ako o čudnej dcére čudného otca. Tak veľmi som nezapadala medzi im známe veci a životy, až som niekedy mala pocit, že majú zo mňa strach. Tiché dievča bez matky, žijúce s čudným otcom a bývajúce v divadle, to nebolo nič, do čoho by sa mohli vcítiť deti, ktoré mali milujúcu matku pečúcu koláče a chápaného otca, čo s nimi trávil každú voľnú chvíľu. Bezstarostné deti s pevným zázemím nechápali dievča, ktoré vnímalo samotu ako oporný bod. Na druhej strane, ani ja som sa im to nepokúsila vysvetliť, a keď si ma už zaškatuľkovali ako „čudáčku Cherry“, nebrala som im to, lebo to v podstate uľahčovalo život im aj mne. Keď ma mali takto zaradenú, nečakali odo

mňa, že každý deň urobím všetko, aby som na nich spravila dobrý dojem, ako to robila väčšina mojich spolužiakov, a to mi dávalo istú slobodu. Nech som spravila čokoľvek, čo nezapadalo do ich koľají, nikto z toho nerobil škandál a ani to zvlášť nerozoberal. Aspoň na niečo to teda bolo dobré. Prezývka mi vlastne vôbec nevadila, prekážalo mi však, že mi tak hovorili aj deti, ktorých rodičia neboli o nič menej čudní.

Napríklad mnou pohrdal chlapec, ktorého otec bol nonstop naložený v alkohole a každý deň začínal aj končil v niektorej miestnej krčme, kam poňho chodila jeho stopät'desiatkilová manželka, chlapcova matka, a potom sa promenádovali po uliciach ako vystrihnutí z grotesky – on, vychudnutá, potácajúca sa postava, a ona – obézna, valiaca sa robustná figúra; držala muža za rameno a zametala ním, ako sa jej zachcelo.

S väčšinou sa „viezlo“ aj dievča, ktorého matka bola slušne povedané štetka, bola ochotná vyspať sa s hocikým, hocikde a hocikedy, dokonca vraj aj zadarmo. Väčšinou ju bolo vídať na rohoch ulíc, kde vyzývavo oblečená opotrebovaným telom lákala mužov na sex.

Dovolím si tvrdiť, že som bola krajšia ako väčšina z nich, napriek tomu sa mi posmievali aj deti s veľkými ušami, krivými nohami, veľkými nosmi, deti chudé, deti tučné a pamätám si, že dokonca aj

chlapec s jedným okom, ktorému pri akejsi hre do druhého nešťastne zapichli ceruzku, a odvtedy chodil s čiernou klapkou na jednom oku. Ostatné deti ich brali ako seberovných, no odo mňa bočili. Možno preto, lebo ľudia neprijmú veci, ktorým nerozumejú.

Kým ich rodičov všetci vídali, môjho otca nikto naozaj nepoznal a ja som sa im tiež nenechala spoznať.

Ľudia, ktorí nezapadajú do určitého prostredia, zvyknú väčšinou zapadať niekam inam. Ja som však nezapadla ani do detského kolektívu v škole, ani do divadelného sveta. Nikdy som v sebe neobjavila herecké nadanie ani iné vlohy súvisiace s divadlom.

Napriek tomu sa mi podarilo jedno vytvoriť. Keby som sa nenaučila ľuďom dôverovať, nikdy by sa to nestalo. Keby som dôverovala iba sebe a nič nenechávala na iných, divadlo by nikdy nevzniklo.

Ak žije človek v spoločnosti, nikdy nežije úplne svojpomocne, prijíma produkty ľudskej práce, myšlienky iných ľudí, ich prítomnosť...

Ak by mal človek preverovať všetko, čo mu okolie ponúkne a čo už preverili ľudia pred ním, zabraľo by mu to celý život.

Dôverovať ľuďom bola jedna z najťažších vecí, ktoré som sa v živote musela naučiť, ale zároveň mi život nesmierne uľahčila.

56.

ČÍSLO 28. MIRANDA GREYOVÁ. 27 rokov. Krehká nevýrazná postava, ktorá môže hrať, na čo si zmyslí. Jej nevýrazná tvár dokáže v priebehu pár sekúnd nadobudnúť výraz, aký práve potrebuje, a jej psychika dokáže preskakovať z jedného pocitu na druhý rovnako rýchlo.

Už ako malá poznala všetky názvy liekov proti depresii, ktoré striedala jej mama takmer bez účinku. Veľkú časť detstva strávila neustálym čakaním pred dverami matkinej izby s krčom v žalúdku, bála sa pohnúť, aby neprehlušila zvuk, ktorý vlastne nechcela počuť. Zvuk stoličky spadnutej na zem by znamenal, že matka visí na povraze a stolička pod nohami jej dopomohla k samovražde.

Doteraz si vie živo vybaviť hnusné chvíle, keď sedela na zemi pri dverách matkinej izby a opretá o stenu v duchu počítala v sekundových intervaloch do šesťdesiat znovu a znovu tak, ako ju to učila mama, kým ju ešte nepohltila depresia. Hlavu mávala opretú o stenu a vytočenú dohora, ako keby sa

topila. Odporný pocit, ako keby vás mali operovať pri vedomí. Ako keby sa anesteziológ pomýlil a odrovnal vás len natoľko, aby ste neboli schopní reagovať, ale pritom cítiť každý zárez skalpelu. Hnusný pocit, že matka môže každú chvíľu spraviť to, na čo sa už dlho chystá, a hnusné poznanie, že s matkiným životom sa skončí aj ten jej. Teda skončí sa taký život, aký chcela žiť, aký žila dovtedy, kým sa im do života nepriplietla pani depresia. Keď mama robila s úsmevom na tvári ráno lievance a rozprávala jej rozprávky na dobrú noc. Neskôr, namiesto toho, aby sa starala o jej pekné sny, jej zo života robila nočnú moru. No kým bola nažive, stále bola možnosť, že depresia raz odíde a bude to také ako predtým. Nedá sa povedať, že si zvykla sedieť pred zamknutými dverami jej izby a čakať, či spácha samovraždu, alebo nie, ale postupne otupela natoľko, že jej už prestalo záležať na vlastnom aj na matkinom živote. Cítila sa ako prebytočný flák na bielej košeli. Ako uschnutý kvet v starom škaredom kvetináči. Ako pokazený dáždňik pohodený pri kontajneri za slnečného dňa. Mala pocit, že je na tejto zemi len malou bezvýznamnou bodkou, ktorá môže každú chvíľu zmiznúť.

Nebola nikto, a preto teraz môže byť kýmkoľvek. Zistila, že rovnako môže byť ustráchaným, bezbranným tvorom čakajúcim, čo mu život hodí do cesty, môže byť aj rásnym, nebojácnym člove-

kom, ktorý riadi nielen svoj život, ale aj životy iných ľudí. Je schopná zmieriť sa s kopancami aj kopance rozdávať.

Keď jej krčovitá póza pred matkinými dverami konečne začala povoľovať, keď sa už s vyvrátenými očami nepozerala na strop, ale dolu, na podlahu plnú smetí, jedného dňa začula rachot stoličky zhozenej na zem. Matka konečne spravila to, na čo sa dlho chystala. A Mirandino počiatkové zdeseenie vystriedalo po čase uvoľnenie. Vtedy objavila v sebe známky exhibicionizmu, o ktorom predtým ani netušila. Na matkin pohreb, už ako trinásťročná, prišla v tmavých šatách, čiernych pančuchách, čiernom kabáte požičanom od tety a pripla si naň obrovský pestrofarebný kvet, ktorý vzbudzoval možno väčšiu pozornosť ako celá ceremónia. Prišla na to, že jej vôbec nevadí, keď sa na ňu pozerá celé osadenstvo školského autobusu, kde si nahlas pospevovala obľúbené pesničky. Nielenže jej to nevadilo, naopak, nesmierne sa jej začalo páčiť, keď mohla na seba strhnúť pozornosť. A tak v snobskej reštaurácii dokázala hulákať na plné kolo, do luxusného klenotníctva prišla ovešaná lacnou bižutériou, vo výťahu plnom ľudí sa začala bez zjavnej príčiny nahlas smiať, rovnako ako v kine, rovnako ako v čakárni u doktora. Dokázala prejsť cez prechod na červenú popred prudko brzdiace autá bez ujmy na zdraví a nechať za sebou sku-

pinku nechápavých ľudí, poctivo čakajúcich na zelenú.

V kine, na pohreboch, na svadbách... všade tam, kde je nepísaným pravidlom, že zvonenie telefónu je neprípustné, si nechávala mobilný telefón zapnutý v nádeji, že jej práve vtedy začne netaktne vyzváňať. To by mala pozornosť zaručenú.

Vyžívala sa v porušovaní nepísaných aj písaných pravidiel a v pohoršených, urazených, nechápavých či vystrašených pohľadoch.

Ale občas bola pred ľuďmi rovnako ustráchaná ako človek z džungle, ktorý nikdy nevidel civilizáciu.

Okamihy, keď má chuť strhnúť na seba pozornosť všetkých naokolo, sa doteraz striedajú s okamihmi, keď by najradšej nevystřčila päty z domu a stala sa neviditeľnou.

Nevyhranenosť a mnohoznačnosť svojej osobnosti teraz naplno využíva v divadle.

57.

ChRBÁT MA BOLÍ už aj v nehybnej, strnulej polohe, a pri najmenšom pohybe mi mučivá bolesť vystreľuje z chrbta všetkými smermi, aj keď som nadopovaná morfinom. Sú aj svetlejšie chvíľky, akoby si bolesť povedala, že ma nechá oddýchnuť, aby si čoskoro opäť vychutnala veľkolepý návrat.

Kant povedal: „Tomu, čo si zlomil nohu, možno urobiť jeho nešťastie znesiteľnejším, keď mu vysvetlíme, že si ľahko mohol zlomiť väzy.“ Alebo: „Keď porovnáme vlastnú bolesť s bolesťou iných, stane sa znesiteľnejšou.“ Ja si ešte väčšiu bolesť predstaviť neviem a ani neviem, ako by to vyzeralo, keby som na tom bola ešte horšie. Horšie by mohlo byť už len to, že by som nemohla hýbať ani rukami a rozprávať. Môj stav však tiež nie je výhra, a tak Kantove slová v mojom prípade zrejme neplatia. Ale počula som o prípadoch, keď si ľudia s veľkými, dlhotrvajúcimi bolesťami napríklad nohy dolámali inú končatinu, aby odviekli pozornosť moz-

gu k inému centru bolesti. Výsledok bol taký, že cítili bolesť na obidvoch miestach, ale paradoxne nie takú intenzívnu ako predtým na jednom mieste. Možno by som to mala skúsiť, mohla by som si napríklad zlomiť ruku. Ale výsledok môže byť aj taký, že okrem neprekonateľnej bolesti z chrbta budem cítiť rovnako intenzívne aj bolesť parazitujúcu na ruke. Radšej to skúšať nebudem.

Stokrát som premýšľala, aké výhody má moja choroba, ale na nič ospravedlniteľné som neprišla. Iste, viete, že váš život už nebude dlhý, čo vám v istom zmysle dáva väčšiu slobodu, ale na nič iné som neprišla. Zomrieť tak, že ešte minútu predtým netušíte, že sa to stane, aj to má svoje výhody. Nemusíte sa trápiť, čo so zvyškom života, čo bude s vašou rodinou, nepostihne vás dlhé, bolestivé zomieranie. Ale keď si pomyslím, že mohol na mňa spadnúť kus družice a zmasakrovať moje nič netušiace telo, alebo ma mohlo zraziť auto a druhé, idúce v protismere, ma mohlo prejsť ešte raz, alebo som mohla spadnúť do nekrytého kanála, dolámať si kosti a skapať medzi sračkami (čo sa, samozrejme, stále môže stať). Aj keby to bola rýchla smrť, nebola by o nič dôstojnejšia ako tá, ktorá ma pravdepodobne čaká.

V žalúdku mám väčšinou len kávu hustú ako omáčka, no napriek tomu som schopná zaspať. Už mi nezabera, a tak ju pijem ani nie kvôli chuti, ale

skôr zo zvyku. Veľa vecí, ktoré mi spôsobovali potešenie, už nefunguje. Neviem, či nechutenstvo u mňa spôsobuje nedostatok pohybu, alebo silné dávky morfínu, skôr však to druhé; tak či tak, potešenie z jedla je už dávno fuč. Rovnako ma už tak netešia ani obľúbené filmy, knihy, hudba... pociťujem pri nich bolesť, a tak predtým obľúbené pasáže vyznievajú teraz takmer trápne.

Nikdy som nebola športovo založená, pohyb som brala iba ako súčasť bežných denných činností, no je pravda, že až keď niečo stratíte, uvedomíte si, ako vám na tom záležalo. Jesenná prechádzka po napadanom lístí, uvoľnená chôdza po chodníku lesklom od dažďa, pomalé kroky, pri ktorých som si triedila myšlienky, zatvárala ich do šuplíkov v mysli a vnímala len padajúci sneh a jeho vôňu, tak to už nikdy nezažijem. Už ma netešia ani milé slová, smiešne situácie, smiech ľudí ma neprinúti, aby som sa k nim pridala, a vôbec, veci sa dosť zmenili a niekedy mám pocit, že dokonca obrátili naopak. Po vypití kávy mám chuť spať. Večer sa cítim sviežejšia ako ráno. Ak sa prinútim zjesť veci, ktoré som mala rada, jem ich s nechutou a je mi po nich na zvracanie. Predtým by som bola rada, keby som tak ľahko chudla, teraz sa pri pohľade do zrkadla desím toho, ako sa zo dňa na deň strácam a lícne kosti mi čoraz viac vystupujú z tváre.

Keď vidím veci a situácie, pri ktorých by som predtým pociťovala úzkosť alebo radosť, len ľahostajne odvraciam zrak.

Teší ma jediná vec – keď po dávke morfínu na chvíľu necítim bolesť. Jasný príklad toho, ako sa nároky na radosť menia podľa možností. Je to však krátke potešenie, iba sebaklam, viem, že bolesť za krátko príde znova. Navyše pritom myslím na to, či mám dosť ďalších dávok, ako správna narkomanka. Morfín má však aj euforizujúce účinky, a tak je to potešenie možno iba umelé. Radšej však umelé potešenie ako žiadne. Radšej sebaklam ako trápenie. Začínam chápať alkoholikov a narkomanov, ktorí začali užívať väčšie množstvá obľúbenej látky, pretože chceli na chvíľu zabudnúť, v akom svete žijú. Je v tom však rozdiel, oni sa dostali do ešte horšieho sveta než ten, v akom boli predtým, a mnohí tak žijú dlhú dobu, no ja viem, že môj život sa čoskoro skončí, takže mi je to v podstate jedno a bez výčitiek si ho uľahčujem, pokiaľ je to v mojich silách. Myslím, že väčšina ľudí, zvlášť v mojej situácii, by si vybrala radšej život v peknej lži ako v krutej pravde.

Keby ste vo veľmi živom sne vyhrali obrovský jackpot v lotérii, už nikdy by ste sa nechceli zobudiť. Keby vás nejaký kúzelník zobral do sveta, kde je všetko podľa vašich najkrajších predstáv, radšej by ste sa zmierili s tým, že žijete len v ilúzii, akoby

ste sa mali vrátiť do reálneho sveta. Keby ste prišli o všetko, čo máte, a niekto by vám ponúkol nový život na inom mieste s identitou niekoho iného, ihneď by ste sa snažili vžiť do jeho roly. A hrali by ste ju poctivo aj sami pred sebou.

Sebaklam ako skrýša.

Sebaklam ako východisko.

Sebaklam ako forma herectva.

58.

SAMUEL H. BERGER. 34 rokov. Predavač v samoobsluže. Číslo 30.

Práca mu vyhovovala až dovtedy, kým nezačal mať nočné mory z lúpežného prepadu, ku ktorému došlo pred piatimi rokmi. Nočné mory ho sužovali rovnako ako bdelé predstavy. Odvtedy žil v neustálom napätí, zdalo sa mu veľmi pravdepodobné, že podobný prepad sa raz zopakuje, a môže sa to stať každú chvíľu. Samuel si predsavzal, že ak sa to stane, nebude len stáť ako bezmocný panák a čumieť do hlavne zbrane. V duchu videl sám seba ako akčného hrdinu, ktorý v sekunde vytrhne útočníkovi zbraň, vyskočí spoza pultu a jednou ranou zvalí lupiča na zem, tiahlo mu to hlavou, aj keď blokoval tovar a usmieval sa na zákazníkov. Už nikdy strachom zhyponotizovaná póza! Už nikdy nechce byť obeťou! Muž v čiernej kukle a čiernych okuliarech vtedy pokojne vybral z pokladnice tržbu z celého dňa a ruka zákona ho nikdy nechytala.

Vyraziť zbraň z rúk, svižne preskočiť pult, rázne

zneškodniť páchatel'a, to všetko mu tisíckrát prebehlo hlavou a zdalo sa mu ľahké. Lenže na čo si človek trúfa v predstavách a čo spraví v skutočnosti, to sú dve rozdielne veci.

Odvtedy ich prepadli ešte dvakrát a Samuel stále nebol schopný ani sa pohnúť. Napriek všetkým svojim predsavzatiam opäť iba stál ako obarený, jeho akčné predstavy boli v sekunde preč, poslušne vydal lupičom z kasy všetky peniaze. No ani to nebránilo jeho odvážnym predstavám, aby mu ďalej vírili v hlave a nenechali sa vyrušovať v nijakej dennej, či nočnej hodine. Kým zákazníkom ukazoval, kde sú domáce potreby, rolky toaletného papiera a mrazené ryby, predstavoval si, ako s nebojácnym pohľadom muža, ktorého nič nezastraší, jedným skokom preskočí pult, prekvapí a paralyzuje lupiča, že ho uzemní až do príchodu polície. Preto blokoval tovar a jedným okom pozeral na zákazníkov, no druhým neustále sledoval dvere. Ľudí, čo vchádzali, si možno až nemiestne premeriaval, hoci nemali kukly, okuliare, ani čierne oblečenie.

Staršia pani s trvalou na hlave a nadváhou okolo tridsať kíľ by asi ťažko vytiahla spod kabáta zbraň a so zámerom vybrať z kasy všetky peniaze by mu ju namierila priamo na čelo.

No inštinkt Samuelovi radil, že napriek tomu sa má na ňu pozerať nedôverčivo. Človek by si rovnako nemyslel, že ho bude zbraňou ohrozovať asi

dvanásťročný chlapec, ktorému z krehkého tela vyfŕčajú kosti, alebo matka s dieťaťom na rukách, starý pán s palicou, o ktorú sa pri chôdzi musí opierať, dievča s mp3 prehrávačom a žuvačkou veľkou ako päšť, alebo mladík vo vyťahanom tričku s fľašou vody v jednej ruke a so skejtbordom v druhej. No Sam aj tak všetkých sledoval podozrievavým pohľadom. Hovoril si, že „človek nikdy nevie“.

Časom si však začal hovoriť, že by bolo fajn, keby to vedel aspoň zahrať.

Keby vedel zahrať nebojácneho, rázneho človeka, keď už taký nedokáže byť v skutočnosti. A tak sa prihlásil na hodiny herectva, chodil tam takmer dva roky a vyhadzoval na to takmer štvrtinu svojho mizerného platu. Naučil sa dostať zo seba emócie, ktoré v tej chvíli nepotrebuje. Rozplakať sa, keď ho nič netrápi, smiať sa do popuku, keď prežíva smútok, hrať úplnú apatiu, keď ho všetci a všetko okolo rozptyľuje. A bol celkom dobrý. Nakoniec, a to je podstatné, si niekoľkokrát zahral človeka, ktorým túžil byť.

Vedel, že keby nastala taká situácia v skutočnosti, opäť by stál ako solný stĺp, ale pri hraní dostal zo seba všetko, čo by chcel spraviť, keby naňho niekto naozaj mieril zbraňou, a tak sa mu predsa uľavilo.

A potom mal jedného dňa šťastie, objavil leták, za ktorý by niektorí ľudia zaplatili absurdne veľkú sumu. No napriek tomu, že mohol na ňom pekne

zarobiť, ho nepredal a išiel na predstavenie, kde si uvedomil, že hrať chce aj on. Najprv hrával raz do týždňa malé roly, potom dvakrát, a teraz už dávno nie je predavačom v samoobsluže, ale hercom nášho divadla na plný úväzok.

A niekedy mieri zbraňou na ľudí. Aj keď je to len rekvizita, potlesk divákov je dobrá náplasť na to, že v reálnom živote nie je hrdinom.

59.

CIGARETOVÝ OHOROK zapichnutý v čerstvo usmaženom volskom oku.

Absurdnosť, márnivosť, kontrast, zmarené chute na voňavý, okrúhly, lesklý žltok. Nevieť, čo všetko sa ešte môže ľuďom odohrávať v hlavách pri pohľade na túto fotografiu, každopádne je to jedna z najlepších fotiek, aké som kedy spravila. Mala som asi pätnásť rokov a žltok s cigaretou zostal na stole po otcových raňajkách. Vtedy som vláčila so sebou foťák, kamkoľvek som sa pohla, zachytávala obrazy pre niekoho možno bezvýznamných vecí. Rohy budov, kúty miestností, ploty, cesty – ohraničený priestor, kde sa niečo končí a niečo začína. Tiež ma vždy bavilo fotiť detaily, ktoré voľné oko často prehliadne. Skladajú sa z nich celky. Ryhy na nábytku vytvárajú abstraktné obrazce, škvrny od jedla, od farieb, od blata pripomínajú ľudské tváre, postavy, zvieratá... Orosené poháre, postupne pokrývajú kvapky vody, bublinky v sýtených nápojoch sa spájajú do čoraz väčších a stúpajú k hladine

pohára čoraz pomalšie. Koža ovocia, ľudská koža – pri detailných záberoch na všetky tie záhyby, póry a ryhy len ťažko uhádnete, o ktorú časť tela ide. Popraskané pery, odreniny na kolenách, pooperačné jazvy, zábery na prstoch, zhnité ovocie, plesnivý chlieb, koróziou napadnuté vodovodné kohútiky, smetiská a popolníky, aj takýchto vecí som nafotila stovky. Už vtedy som si uvedomovala, že dobré fotografie nemusia byť vždy pekné, a naopak, pekné nemusia byť dobré.

A myslím, že sa to netýka len fotografií, ale umenia celkovo.

Samozrejme, všetko závisí od vkusu autora a diváka aj od náhody, výsledkom môže byť často oveľa lepšie umenie, ako bol samotný zámer. Ale je predpoklad, že mŕtve zvieratá, nahnité potraviny, ľudské utrpenie a schátrané budovy nepokladá väčšina ľudí za pekné a ich fotografie takisto nie. Presne tie veci som fotila, pretože som v nich videla okrem zaujímavých objektov aj krásu. Často som fotila iba detaily, ktoré ma na nich zaujali, a keď som ich ukázala ľuďom, páčili sa im. Len čo som im však povedala, z čoho tie detaily sú, zháčili sa od hnusu. Keď odfotografujete napríklad detail ľudských zvratkov, dáte ho zväčšiť a zavesíte ho nad sedačku v obývačke, ľudia vám budú hovoriť, aký je to pekný obraz, ale keď im poviete, že sú to zvratky, už im taký nepripadá. To isté platí napri-

klad pri ľudských tvárach – fotka ženy, ktorá smutne klopí oči a po lícach jej stekajú slzy, sa ľuďom zdala esteticky príťažlivá, ale keď sa dozvedeli, že som ju spravila na pohrebe jej syna, už im taká nepripadala a mnohí to označili za hyenizmus, rovnako ako fotografiu muža, ktorý sa práve prebral z narkózy po štvorhodinovej operácii. Jeho neprítomný pohľad vnímali možno ako prejav herectva alebo alkoholickú fázu, ale keď sa dozvedeli, že som napochodovala k nemocničnému lôžku s foťákom v ruke a čakala, kedy sa mužovi rozlepiť oči, nazvali ma hyenou. Fajn. Nikoho nezaujímalo, že tí ľudia s tým súhlasili.

Možno aj pre túto moju sčasti odvalu a sčasti drzosť ma napokon zobrali na vysokú školu, kde som vyštudovala fotografiu ako jedna z mnohých ešte drzejších a talentovanejších ako ja. Vlastne až na škole som prišla na to, že talent nemám, a ak som aj mala nejaké malé úlomky, veľmi rýchlo som ich stratila.

S fotografovaním som v podstate začala preto, lebo ma fascinovalo zachytávať veci, ktoré sa vďaka tomu už nikdy nezmenia. Vo fotkách som videla niečo pevné, nehybné, čo už nik nemôže zmeniť. Situácie a veci odfotené v tej chvíli som si mohla obaliť ako pavúk svoje obeť a strčiť ich do pomyselného obrovského šuplíka, na ktorý už nik nesmel siahnuť. O nijaké výtvarné vyžitie mi vlastne

nikdy nešlo a nikdy som to nikomu nepovedala. Skrátka som len fotila to, čo ma oslovovalo, a chcela som si to uchovať také, aké to bolo v tej chvíli.

Keď som videla, že všetci na škole to na rozdiel odo mňa berú vážne, že to pre nich znamená oveľa viac ako pre mňa, spočiatku som nevedela, či sa im mám smiať, alebo sa mám snažiť prispôbiť. Spravila som oboje. V duchu som sa im smiala a navonok robila to isté, čo oni – vylievala zo seba ten istý kopec zbytočných rečí okolo každej fotky a tvárila sa chápavo a múdro, keď hovoril niekto iný. Výsledkom bolo, že akademická pôda sa mi zhnusila a spolu s ňou aj fotografovanie ako také, pretože pri každom namierení objektívu sa mi hlavou prehnali všetky tie prázdne reči, ktoré odznejú potom, čo fotka vznikne. Všade bolo viac rečí ako umenia, viac rečí ako skutkov.

Školu som dokončila s priemernými výsledkami a s kopcom priemerných fotiek, na základe ktorých ma zobrali na výpomoc do priemerného časopisu. Tam som nakoniec zostala takmer pätnásť rokov, fotila som obrazový materiál k reportážam. Občas sa medzi nimi našla reportáž, ktorá ma zaujala, a vtedy som si dala záležať na tom, čo fotím, ale väčšinou som to odflákla, ako sa dalo. Robila som to tak nedbalo aj preto, lebo mi bolo úplne jedno, či ma odtiaľ vyhodí.

Bolo mi už úplne jedno, či budem fotiť, alebo robiť niečo iné. Nikomu však moja práca pätnásť rokov nevadila, dokonca ma postupne povýšili na šéfkou oddelenia, tak som iba ďalej robila, čo vždy – prispôsobila som sa, ale myslela som si svoje.

Teraz opäť držím v rukách fotoaparát a zaznamenávam posledné mesiace, možno týždne a možno dni svojho života. Zalievam do nehybnosti hercov pred predstavením, na predstavení, kvety, ktoré dostávajú, hlavy divákov odzadu, z lôže, do ktorej nevidiať. Fotím seba v rôznych polohách, v rôznych psychických, aj fyzických stavoch. V najväčších bolestiach, aj tesne po dávke morfínu, a potom na fotkách vidím svoje bolestou zvrátené viečka, alebo prázdny, sklený pohľad. Fotím záhyby na svojom tele, čoraz viac vyčnievajúce kosti. Lícne kosti, rebrá, kľúčne kosti, lopatky, dokonca aj kosti na rukách sa derú z môjho tela von. A ja každý deň cvakám a poctivo zaznamenávam ich cestu.

Fotiek je už vyše tristo a mám pocit, že to ešte stále nie je konečný výsledok. Keď sa na ne pozerám, na ich postupnosť, vecnosť a pravdivosť, na to, ako mi postupne mizne tuk, na vystupujúce kosti, na pohľad pri čoraz väčšej bolesti, na pohľad čoraz viac neprítomný po vyšších a vyšších dávkach morfínu, nadobúdám pocit, že táto séria je moja najlepšia práca. Viem však, že ju musí dokončiť niekto

iný. Musí odfotiť moje mŕtve telo ako konečný výsledok genézy.

Ešte neviem, kto sa podujme na túto úlohu, kto namieri objektív na moje oči bez života, na zaklapnuté viečka, ale v podstate je to jedno, pretože nebude o nič horší fotograf ako ja.

60.

JEFFREY LEVANT. 52 rokov. Divadelný režisér.

On jediný v tomto divadle vykonáva tú istú prácu, ktorú robil aj predtým. Režuruje divadelné hry, ktoré zväčša sám napísal. Jedným z jeho obľúbených režisérov bol Mauritz Stiller (mimochodom ten, ktorý takpovediac stvoril Gretu Garbo – predtým, ako jej vymyslel nové meno, sa volala Greta Lovisa Gustafsson – a obsadil ju do jej prvého veľkého filmu *Gösta Berling*) napriek tomu, že Stiller bol filmový režisér, a ten povedal: „Vo svojich filmoch využívam paradox: ak je herec skutočne veľký, hrá vo filme tak, akoby ani nemal potuchy o technickej stránke hrania, teda správa sa prirodzene jednoducho, akoby ani nebol hercom.“ Táto teória doviedla Stillera k tomu, aby pracoval aj s nehercami, rovnako ako Levanta. Takisto pozoroval ľudí všade, kade chodil. Inšpirovali ho pohybmi, pózami, gestami, mimikou... na uliciach, v kaviarňach, baroch, obchodných domoch, v čakárňach u lekára, na úradoch, vo výťahoch, skrátka všade. Účinkujú-

cich veľakrát hľadal podľa typu tváre či grimasy. Samozrejme, že ho nezaujímali iba amatéri, ale aj začínajúci študenti herectva, ktorí ešte nemali sformované výrazové prostriedky a nemali vykryštalizovaný štýl divadelného herectva, pretože ich mohol tvarovať podľa svojich predstáv. Zaujímali ho okamihy z bežného života a atypické reakcie ľudí, ktoré potom prenášal do svojich hier. Tak sa snažil ľuďom ukázať, že môžu konať aj inak, ako je zaužívané, nemusia ísť po tých istých koľajach ako všetci ostatní a môžu používať vlastný rozum.

V jednej jeho hre sa objavila situácia, keď muž sledoval ženu v čítárni knižnice, ona si to všimla a evidentne jej to prekážalo. Najprv sa snažila nevšimáť si muža, ktorý na ňu neustále upieral pohľad, potom si sadla na opačnú stranu stola, aby videl len jej chrbát, no muž si presadol a znovu na ňu začal drzo zízať. Žena očividne znervóznela, ale stále sa ho pokúšala ignorovať. Po chvíli, keď ju muž neprestal prebodávať pohľadom a očividne sa bavil na jej nervozite, sa žena postavila a rýchlym krokom zamierila k nemu. Zo všetkých síl začala naňho ziapať a častovala ho vulgárnymi nadávkami, čo pritiahlo pozornosť celej knižnice. Človek by čakal, že žena sa zbalí a odíde, ale že bude ochotná obrátiť na seba pozornosť všetkých okolo a v miestnosti plnej ticha z nej vytryskne rieka zlosti, to nečakal ani provokujúci muž, a tak len vyľa-

kane a neveriacky civel a nezmohol sa ani na slovo. Nakoniec museli z knižnice vyvieť ženu, ktorá si dovolila narušiť posvätné ticho. Muž len zahanbene ďalej sedel na mieste, ale po chvíli odišiel aj on, pretože nezniesol pohoršené pohľady všetkých prítomných.

Ďalej vo svojom scenári zvečnil situáciu, keď na výstave moderného umenia čašník nechtiac obliat obraz čili omáčkou. Nechutná mazanica na stene sa hádam už ani nedala viac pokaziť, ale v ten večer ju predali kupcovi, ktorý nevedel, že obraz obliati a páčil sa mu práve ten obrovský flák od omáčky. Poškodený autor chcel najprv od čašníka alebo od usporiadateľa výstavy finančnú náhradu za „zničený“ obraz, ale keď sa predal, zmenil názor a požiadal čašníka, aby obliat aj ostatné jeho práce. Za „náhodne“ zničené obrazy dostal čašník slušnú províziu a „umelec“ mu navrhol, aby aj on začal vystavovať a slušne na tom zarábať. Čašník sa však rozhodol naďalej zostať čašníkom, pretože si uvedomoval, že talent nemá a radšej bude obsluhovať s triezvym rozumom ľudí, ktorí si len nahovárajú, že majú talent, alebo ani sami neveria tomu, čo robia.

V inom zo svojich scenárov opísal situáciu, keď sa z prepadu banky stal jeden z najväčších masakrov za posledné desaťročie a on sám bol jeho svedkom. Pred šiestimi rokmi sa v jedno májové doobedie Jeffrey Levant rozhodol ísť do banky, aby

vybral zo svojho účtu väčší obnos peňazí. Banka bola plná, ľudia postávali, čakali v radoch, sedeli na sedačkách a bankovní úradníci spoza presklených priehradiek stále niečo hovorili, takže bolo vidieť iba to, ako otvárajú a zatvárajú ústa, ale nič nebolo počuť. Jeffrey sa pozrel na hodiny. Bolo presne 10.15. Vtom z radu postávajúcich ľudí vybočili dvaja muži a s výkrikmi: „Bankový prepad!“ a „K zemi!“ obaja vytasili spod saka zbraň.

Rozľahol sa krik a všetci sa skrčili k zemi. Najprv sa len prikrčili, tak ako Jeffrey, neskôr si ľahli tvárou k zemi a s rukami za hlavou. Muži zamierili k vystrašenej bankovej úradníčke, ktorá im zrejme ochotne vydala všetky peniaze, ktoré mala. Im to však evidentne nestačilo a s výkrikmi: „Otvoriť trezor!“ a nadávkami na všetky strany začali strieľať do sklenených priehradiek, ktoré sa rozbili na tisíce kúskov. Žena za rozbitou priehradkou sa napoly plačúc, napoly kričiac, snažila vysvetliť, že sa do trezoru dostať nevie. Vtom jeden z lupičov namieril zbraň na jedného z mužov ležiacich na zemi. Ľudia zrejme dovtedy verili, že niečo také sa nemôže stať, že lupiči nevyužijú rukojemníkov. Také niečo sa predsa stáva iba vo filmoch! Zo všetkých strán sa ozvali zdesené výkriky a plač. Lupič prikázal mužovi, aby vstal, a ďalším štyrom ľuďom, ktorí boli pri ňom najbližšie, prikázal, aby sa postavili do rohu. Lupič mieril mužovi na hlavu, zároveň vytia-

hol spod saka ďalšiu zbraň a prikázal mu, aby si ju zobral a namieril na ľudí stojacich v rohu. Zo začiatku Jeffrey nechápal, o čo vlastne ide, ale neskôr mu začalo svitať, že z lupičov sa vykľuli poriadni psychopati, ktorým o peniaze možno ani vôbec nešlo.

V to májové dopoludnie sa teda Jeffrey pozeral na obraz, ktorý mu zrejme do smrti nezmizne z hlavy. Muž má hlaveň zbrane priloženú k spánku, v ruke nedobrovoľne drží ďalšiu zbraň, mieri na štyroch ľudí v rohu miestnosti, druhý lupič tiež mieri na neho a vydesení ľudia netušia, čo bude ďalej. Lupiči mu dali na výber. Buď zastrelí štyroch ľudí v rohu miestnosti, alebo zabijú oni jeho plus všetkých naokolo. Morálna dilema, ktorá snád' ani nie je riešiteľná. Muž zrejme stále neveril, že to myslia vážne, a dúfal, že sa z toho nejako vymotá, pretože stále z neho vyletovali slová ako „Nie!“ a „Prosím!“. Keď však jeden z lupičov zastrelil človeka ležiaceho na zemi, všetci pochopili, že nie je šanca, aby táto situácia dopadla dobre. Muž mal na výber: buď spraví, čo od neho lupiči chcú, zastrelí štyroch ľudí, aby zachránil sám seba, a možno aj ďalších ľudí na zemi, ktorých bolo oveľa viac. Tak či tak by vyhralo zlo, pretože podvoliť sa psychopatom a zabiť ľudí tiež nie je žiadna výhra. Navyše, nikto by mu nezaručil, že potom aj tak všetkých nezabijú. Ďalšou možnosťou bolo, že zastrelí jedného z lupičov, no bolo nad slnko jasnejšie, že druhý by mu

v sekunde vpálil guľku do hlavy a určite by pokračoval v streľbe okolo seba. Ďalšou možnosťou by bolo jednoducho povedať NIE a nechať lupičov, nech sa rozhodnú, čo spravia ďalej, ale tým by ohrozil všetkých. A poslednou možnosťou bolo, že sa zastrelí sám a nezoberie si na zodpovednosť iné životy. Z morálneho hľadiska by bol víťaz, pretože by sa nepodvolil vôli lupičov zabíjať a v rukách by mal aspoň svoj život (resp. svoju smrť). No takéto rozhodnutie by sa dalo chápať aj ako zbabelosť.

Je morálnou voľbou zachrániť väčší počet ľudí na úkor štyroch?

Je správnu voľbou zabiť sám seba a prenechať zodpovednosť iba zlu?

Občas sa vyskytnú situácie, keď ani jedno riešenie nie je správne.

Muž so zbraňou v ruke a ďalšou zbraňou priloženou k spánku videl prosebné pohľady ľudí v kúte a počul výkriky ľudí, ležiacich na zemi, ktorí čoraz nástojčivejšie kričali: „Zabi ich!“ Nočná mora, z ktorej sa už neprebudil. Muž si napokon rýchlo priložil zbraň pod bradu a vystrelil. Zvolil si únik. A potom si Jeffrey pamätá iba, ako sa začala streľba. Z tridsiatich deviatich ľudí prežilo dvanásť, vrátane lupičov. A Jeffreyho, ktorému to neustále pripomína jazva po guľke na pravom pleci.

Jeffrey Levant je dobrý režisér, predtým pracoval v známych a renomovaných divadlách. A čo ho pri-

viedlo práve sem? Najdôležitejšou príčinou, prečo prišiel práve do tohto divadla, bola možnosť pracovať s nehercami, pretože veľa divadiel túto možnosť odmieta. Inde sa musel prispôsobovať aj v tom, že vynechával svoje obľúbené scény s veľkým počtom hercov, ktoré by sa dali nazvať takmer masovými, a tu s nimi našiel uplatnenie v plnej miere. Jeho nezvyčajnosť si sem sama našla cestu a zapadla do tohto prostredia rýchlo a ľahko.

No tak, ako to bolo spočiatku idylické, teraz sa mu všetko čoraz viac vymyká spod kontroly. Čoraz častejšie a neúnosnejšie zákulisné hádky si vyberajú daň na vzťahoch aj na hrách.

Jeffrey sa to pokúsil preniesť do hier a hovoril hercom, ktorým sršali z očí iba peniaze, nech sa idú hádať na javisko, nech prenesú zlosť v správny čas na správne miesto. No ani predstierané city, ani skutočná hádka na javisku neboli dobré. Divákovi to evidentne neprekáža a tlieškajú stále viac. Sú ochotní dať za vstupné stále viac peňazí. A Jeffrey má pocit, že mu to prerastá cez hlavu, akoby sa ocitol v obrovskej ponorke, kde nefungujú žiadne tlačidlá a páky, sama sa rozhoduje, kam bude plávať a on ju ani trochu neovláda.

To má so mnou spoločné. Tiež nemôžem riadiť svoju chorobu a nechávam sa unášať zvyškom svojho života nevedno kam.

61.

PRED NIEKOLKÝMI DŇAMI sa mi sníval jeden z tých snov, o ktorých sa hovorí ako o živých.

Podvedomý reflex ma donútil otvoriť oči. Nešlo to však ľahko, pretože na očných viečkach aj na celom tele som cítila akúsi ľahkú, jemnú hmotu. Cítila som sa špinavá a len čo som sa pokúsila pohnúť, zistila som, že ma bolí celé telo. Očné viečka začali kmitať o to nástojčivejšie a mihalnice postupne prerážali tú jemnú hmotu, z ktorej mi začali poriadne slziť oči. S veľkým vypätím síl som zdvihla ruky až k tvári a postupne z nej odstránila pavučinu, ktorou som bola celá obalená. Ležala som na nejakom stole, ktorý osvetľovalo denné svetlo dopadajúce z okna na strop. Strop bol vysoký a miestnosť pomerne veľká, ale možno sa zdala taká veľká len preto, lebo v nej nebol žiaden nábytok. Obzerala som sa dookola, ešte stále som ležala na stole, pretože aj hýbať krkom mi robilo problémy.

Pokúšala som sa zorientovať, zistiť, čo sa deje a čo sa stalo.

Ako som sa tu ocitla? Kde som? To boli jediné otázky, ktoré mi zmätok a strach vháňali do hlavy. Pomaly som vstala z tvrdého stola a rukami zmietla zo seba chuchvalce pavučín, ktorými som bola obalená ako larva. Mala som na sebe niečo ako bielu nočnú košeľu a bola som bosá, buď ma niekto prezliekol a vyzul, alebo som sa sem dostala rovno z postele. Skrčená ako stará žena, s veľkou bolesťou v chrbte, som pomaly prešla po drevenej dlážke a nechala za sebou v prachu stopy chodidiel. Keď som sa konečne došuchtala k mohutným dverám s obrovskou mosadznou kľukou a otvorila ich, ovalilo ma denné svetlo, ktorého bolo odrazu na mňa priveľa. Pomyslela som si, že musím vyzerat' ako strašidlo, ako tam oblečená len v nočnej košeli, ešte stále sem-tam pokrytá vrstvou pavučiny, žmúrim podráždenými očami do denného svetla. Okolo cudzieho domu bola cudzia záhrada, ktorá s domom ostro kontrastovala, pretože jej živý plot, akýsi malý labyrint, bol upravený do všakovakých tvarov a pomedzi ne viedol upravený a čistý vydláždený chodník. Pridŕžajúc sa zábradlia som zišla po schátraných schodoch vedúcich od domu. Dom by som nazvala skôr chatrčou a pomyslela som si, že vyzerá tak, ako sa ja cítim. Na spadnutie.

Pomaly som prešla do záhrady, kdesi uprostred bolo počuť ľudské hlasy. Spočiatku som sa zháčila, pretože nad strachom a zvedavosťou, čo to všetko

vlastne znamená, prevládol ostych nad mojím zovňajškom. Tak som tam len tak stála pri živom plote siahajúcom mi asi po plecيا a počúvala útržky rozhovorov. Vtom som si všimla, že plot z kríkov výrazne pripomína ľudské postavy v rôznych pózach, zrejme tvorili celé záhradné bludisko. Po chvíli však nad hanbou zvíťazila zvedavosť a ja som pokračovala v chôdzi po vydláždenom chodníku, pomedzi postavy vyskakujúce z reliéfu plota. Podľa počtu hlasov sa zdalo, že ľudí je tam dosť veľa, napadlo mi, že ak nevidím ich hlavy, znamená to, že buď stoja pod úrovňou chodníka, alebo všetci sedia. Nevedela som, ako blízko môžu byť, pretože hlasy sa o chvíľu už rozliehali všade. Mohli sa vynoriť za každou zatačkou labyrintu, no napriek tomu som sa ešte stále neistým krokom potácala ďalej. Vždy, keď sa zdalo, že ich už za rohom uvidím, objavila sa ďalšia úzka ulička, a takto som pokračovala s vypätím všetkých síl aj nervov dosť dlhú chvíľu. Keď boli hlasy už natoľko intenzívne, akoby som bola od nich už len niekoľko metrov, začala som ich spoznávať. Boli to hlasy ľudí z divadla. Vystrela som sa a natiahla telo ako to len šlo, aby som zbadala ponad živý plot ich tváre. A uvidela som ich. Ich hlavy boli ešte asi o tri uličky ďalej, pravidelne rozostúpené, akoby sedeli za dlhým stolom. Zakričala som na nich, no nik z nich nezareagoval. Museli ma predsa vidieť. Čo najrýchlejšie som sa po

úzkom chodníku dostala k nim a pozdravila ich. Nikto nič. Najprv som si myslela, že to na mňa všetci len hrajú, ale postupne mi došlo, že ma naozaj nevidia. Ako keby som bola vzduch. Neviditeľná, pomätená duša, klepkajúca im na plecيا.

A oni to necítili. Boli tam všetci, od Isabely Rawsthornovej po Jeffreyho Levanta sedeli za dlhým bielym stolom, smiali sa, rozprávali, počúvali jeden druhého, bavili sa všetci okrem mňa. Prechádzala som im poza chrbty, mávala popred tváre, ale nikto z nich ma nevnímal. Bolo vidieť, že sa im dobre darí aj bezo mňa, a navyše sa nikto s nikým nehádal. Ja som stvorila divadlo, a aj keď som potom už len nemo sledovala, ako sa vyvíja ďalej, stále som mohla zrušiť alebo zmeniť, čo sa mi zachcelo. Možno som potrebovala vidieť, že ľudia v divadle budú žiť svoje vlastné životy rovnako dobre aj potom, keď tu nebudem, a vôbec, že chod sveta sa nezastaví. Pripadala som si ešte menej dôležitá ako kedykoľvek predtým, ale oslobodzovalo ma to a odrazu sa mi kráčalo oveľa ľahšie. Pobrala som sa naspäť popri živých ľuďoch, popri ich maketách z kríkov, a pri chôdzi som už necítila nijakú bolesť. Chcela som sa vrátiť do schátraného domu, odkiaľ som vyšla, ale keď som sa otočila a obzrela k východu z labyrintu, už tam nestála chatrč, a odrazu už nebol deň, ale skorý večer. Predo mnou sa týčila monumentálna budova, cítila som sa pri nej ako mravec pri obrov-

skom strome. Vykročila som z labyrintu priamo k tej mohutnej mase postavenej z tmavého kameňa a akosi som vedela, že aj keď vyzerá úplne inak, v skutočnosti je to stále tá chatrč, z ktorej som vyšla. Kráčalo sa mi ľahko, už ma nič nebolelo, a po chvíli som už otvárala pompézne robustné dvere. Interiér bol však taký, ako som čakala. Vrzgajúca drevená podlaha, jedno okno a dlhý drevený stôl, na ktorom som sa prebudila, alebo lepšie povedané ožila. Dokonca bolo vidieť ešte aj stopy v prachu, čo zanechali moje chodidlá pri šuchtavej chôdzi plnej bolesti. Naspäť som už po nich kráčala ľahkým krokom s vedomím, že nech sa už stalo čokoľvek, nechcem to meniť. Chcela som sa vrátiť naspäť do bezvedomia a pátrať po tom, čo a za akých okolností sa mi stalo, bolo to posledné, na čo som mala chuť. Ľahla som si preto opäť na stôl, na ktorom boli ešte zvyšky pavučín a medzi nimi odtlačky môjho tela, zavrela som oči, pokorne som sa odovzdala plynúcemu času a čakala, kedy prestanem vnímať.

Vtom som sa zobudila, tentoraz naozaj a zistila som, že morfín, ktorý účinkoval počas spánku, už účinkovať prestáva. Aj keď nemám veľmi rada analýzy snov a ľudí, ktorí s určitosťou tvrdia, že na základe sna vedia, čo sa vám odohráva v hlave, uznávam, že niečo na tom bude. Niektoré aspekty sna zrejme môžu vypovedať o tom, čo tušíte, čo chcete, čoho sa bojíte, skrátka o tom, čo si nie ste ochotní

priznať pri vedomí. Podvedomie spracúva informácie a dospieva k faktom možno oveľa skôr, ako si ich uvedomíme. Chatrč v mojom sne možno mala znázorňovať starý dom, ktorý sa mi v takom stave zdal po návrate cudzí. Po prerobení jeho vzhľad a funkcia prerástla všetky moje zámery, čo mala znázorňovať monumentálna stavba zo sna. Dom však stále nie je taký ako predtým, nič mi tu nepripomína minulosť. Všetko má nový šat, novú atmosféru, nové určenie.

Chcela som sa vysporiadať s minulosťou tak, že ju z istej časti oživím. Podarilo sa mi však iba dať niečo ako veľkolepú náplast' na otvorenú ranu. A pod ňu mušie larvy, ktoré sa priživujú na mojom odumretom tkanive a nekontrolovateľne rastú. Podarilo sa mi založiť malý oheň, z ktorého sa chytil celý les. Spraviť kysnuté cesto, ktoré prerástlo nádobu aj miestnosť a valí sa z nej oknami a dverami von. Podarilo sa mi založiť niečo, čo už len veľmi ťažko môžem ovládať a s čím mám už len málo spoločné. A evidentne to môže existovať aj bezo mňa. Predstavu zmysluplného zvyšku života vystriedali prevažne myšlienky na večný odchod.

Aké to bude bezo mňa? Naozaj sa nič nezmení? Kde bude môj hrob? Na cintoríne, medzi stovkami zvyškov tiel cudzích ľudí, kde sa mŕtvi môžu pozeráť, ako ich nové domovy chodia živí masovo zdobiť v určité dni v roku?

Chcela by som mať hrob v záhrade pri dome, mať flek iba pre seba, ukrytý pred pohľadmi cudzích ľudí, nie ležať v regulérnej zemi mŕtvych, kde by som mohla byť iba preto, že som mŕtva. Nechcem sa dať spolniť, chcem byť pochovaná iba tak, ako som, najlepšie pri nejakom strome alebo kríkoch, ktorých korene by si pochutnali na mojich hnijúcich ostatkoch a možno by bez môjho pričinenia vyrástlo zo mňa niečo pekné.

62.

DÁVAM SI GÉL na kruhy pod očami, vďačím za ne nespavosti a podvýžive. Pripadá mi to absurdné, no napriek tomu to robím.

Situáciu, v ktorej sa nachádzam, už asi nič nezlepší, no aj tak si dávam na tvár mejkap, riasenkou vytáčam mihalnice dohora, na pery nanášam rúž a do dopichanej žily vtlačám ihlu s morfinom.

S čoraz väčšou námahou dookola robím tie isté úkony a pripadajú mi stále absurdnejšie a zbytočnejšie.

Líčenie je jedna z mála vecí, ktoré mi zostali z predošlého života, spájam si ich so životom ako takým. Som zvedavá, kedy ma to prestane baviť a vzdám sa zvyku, ktorý si udržiavam zo zbabelosti, lebo tuším, že ak s ním prestanem, v tom momente nastane koniec.

Večná chyba ľudstva. Držať sa svojich planých istôt iba zo zvyku, lenivosti, zbabelosti a letargie.

Nevzdám sa svojho zvyku, pokiaľ budem vládvať.

63.

OPÄŤ OTVÁRAM OČI, ale netuším po akom dlhom čase. Vonku sneží a cez snehové mraky sa predralo slnko. Cez okno prenikajú dnu slnečné lúče, a v nich sa vznášajú čiastočky prachu. Svetelné stĺpy ma úspešne míňajú a osvetľujú len okraje mojej postele. Sú ako svetlá javiskových reflektorov, ktoré čakajú, kto sa objaví na scéne. Mňa sa to však ako vždy netýka, takže zabalená v prikrývke ako nejaký novorodenec alebo múmia iba sledujem tanec prachu. Nieкто musel odtiahnuť záclony, väčšinou som ich mala zatiahnuté a len cez malé škáry som hádala, či je deň alebo noc. Veľké snehové vločky mi hádžu na posteľ slabé tiene. Netuším, koľko snehu napadlo, a som celkom rada, že sa ním nemusím brodiť. Dokonale poznám jeho štruktúru, lebo som ho často fotila.

Fotila som hladkú vrstvu, kde vynikol jeho trblet, snehové mantinely na okrajoch ciest, kde malé hrudky pripomínali šupiny nejakého zvieraťa a väčšie zase vyzerali ako biele skaly. Fotila som pada-

júci sneh, letiace vložky kreslili na fotkách vertikálne trasy. Fotila som všetky možné stopy v snehu od odtlačkov topánok cez pneumatiky áut až po pazúriky poskakujúcich vtákov. Všetko v ňom pečatilo svoju prítomnosť.

Bolo by síce fajn opäť sa prechádzať po snehovej vrstve, ale tieto zážitky mám zatiaľ bezpečne uchované v pamäti, takže na ne môžem aspoň spomínať.

Lekári sa prerátali. Dávali mi najviac dva roky života, a už sú to takmer tri. Moje telo je silnejšie, ako som si myslela, silnejšie, ako si mysleli oni. No viem, že už prežívam z posledných síl. Aj keď stále menej a menej rozoznávam noc odo dňa, nechcem zomrieť cez deň. Chcem zomrieť v noci, pretože noc som mala vždy radšej. Noc všetko zahaľuje do tmy a necháva fantáziu ľudí, aby si domyslela detaily objektov, ktoré zahalila. Dáva ľuďom na vedomie, že čoskoro ich čaká len spánok. Zaspať v noci a už sa neprebudiť, to je najlepší spôsob večného odchodu, aký si viem predstaviť. Mimo slnečného svetla a reflektorov, mimo pozornosti ľudí, v pokoji a tichu, len v prítomnosti toho, kto dokončí moje dielo.

Ešte stále som schopná namieriť objektív fotoaparátu proti sebe, no pomaly mi ubúdajú sily a viem, že to každú chvíľu bude musieť niekto prevziať za mňa.

Nechávam na ľuďoch, kto to bude. Nech konečne niekto rozhodne za mňa.

64.

OBČAS SA PÝTAM, čo by som robila, keby ma niekto teraz, v hodine dvanástej, zachránil a povedal, že zomriem najskôr tak o štyridsať rokov. Spravila by som niečo inak? Ostala by som v tomto dome?

Keby mi teraz niekto povedal, že budem ďalej žiť, asi by som to tu všetko nechala tak, ako je, a niekam odišla. Nie do Las Vegas, ale možno niekam inam do Ameriky, možno by som tam ďalej fotila, alebo by som si našla úplne inú oblasť záujmu. A možno by som si založila rodinu, mala dieťa, a aj keď si viem teraz skôr predstaviť moje nebytie, ako to, že ma niekto oslovuje „mama“, určite by to bolo dobré riešenie zvyšku života. Pri výchove dieťaťa by som sa vyvarovala otcových chýb a dala mu všetko, čo chýbalo mne.

Alebo by som mohla pomáhať ľuďom, ktorí to naozaj potrebujú. Napriek tomu, že mám život taký, aký mám, nežila som v krajinách tretieho sveta, kde ľudia zomierajú od hladu a smädu alebo na choro-

by, pretože nemajú peniaze na lieky. Predpokladám, že z divadla budú aj naďalej plynúť peniaze, pokojne by som mohla zásobovať celú osadu niekde v Afrike.

Mohla by som robiť kopec vecí, ktoré by mali pre mňa a pre iných ľudí význam, ale pravdupovediac som si už zvykla na myšlienku skorej smrti a na to, že už nič nemusím. Nemusím sa nikomu prispôsobovať, nemusím ani o ničom rozhodovať, a aj keď mi v hlave kolujú čoraz zmätenejšie myšlienky, nemusím ich koordinovať. Nemusím dokonca ani odlišovať realitu od snov a halucinácií. Zomierajúci môže robiť všetky výstrelky, na aké si spomenie, a všetci mu to tolerujú. Má právo aj na totálnu apatiu, môže svoj život a smrť ponechať na pleciach času a ľudí naokolo. A toto právo mi nikto nezoberie.

Do zrkadla sa už nepozerám a z postele takmer nevstávam. Dlhé vlasy, ktoré som mala vždy lesklé a husté, podliehajú deštrukcii ako zvyšok tela. Ich úzke pruhy po oboch stranách hlavy až po prsia sú čoraz mastnejšie a pochlpenejšie, ale napriek tomu sa ochránarsky snažia zakryť vychudnutú tvár, ktorú vidím už len na fotografiách. Tých sú na stene oproti mne stovky, vidieť na nich ako sa postupne mením z celkom peknej, relatívne mladej ženy na vychudnutú karikatúru pripomínajúcu ošarpanú, pokazenú figúrku.

Už sa nefotím sama, ale fotky na stene stále pribúdajú, to znamená, že ma fotí niekto iný. Asi v spánku, pretože myslím, že výpadky pamäti ešte nemám. Ovládla ma silná zvedavosť, kto to fotí moju tvár.

Myslím, že existuje len jediný spôsob, ako sa dostať do izby tak, aby si bol neznámy fotograf istý, že spím. Niekto z ľudí, ktorí sa v mojej izbe občas vyskytnú, mu oznámi, že spím, a on potom môže pokojne namieriť objektív na moje spiace telo. Samozrejme, keď som sa na to spytovala, nikto o žiadnom fotografovi nič nevedel, takže ak to chcem zistiť, najjednoduchšie bude predstierať pred ľuďmi spánok a počkať, kým nebudem počuť zvuk zoomu. No aj keď sa snažím sústrediť sluch na každý pohyb a udržať sa v bdelosti, napokon vždy zaspím a moja malá pasca nikdy nevyjde. Na stene ďalej pribúdajú nové a nové fotky. V podstate mi to teraz vyhovuje, lebo konečne robí niekto niečo za mňa. Vždy som musela o všetkom rozhodovať sama. Od jogurtu, ktorý som kupovala v supermarkete, až po rozhodnutia, ktoré podstatne ovplyvnili môj život.

Zodpovednosť sa na mňa nalepila ako suchý zips a teraz mám pocit, že ju konečne môžem odtrhnúť. Nechávam sa viesť svojím telom, svojou chorobou a svoju prácu nechávam v rukách neznámeho fotografa.

65.

OPÄŤ OTVÁRAM OČI po jednom zo snov a ovalí ma neuveriteľný zmätok. Všade moje fotky, dezorientované myšlienky krúžia v hlave obrovskou rýchlosťou a rovnako rýchlo sa striedajú tváre hercov. Ako keby počas spánku skákalo po mojom živote obrovské zviera a všetko v ňom rozhádzalo, dokonca aj čas – už sa v ňom vôbec neorientujem.

Rôzne vedecké štúdie vraj dokázali, že ľudský organizmus má akési vnútorné biologické hodiny, ktoré ho každý deň nastavujú na dvadsaťštyri hodín, a v nich sú započítané aj hodiny spánku. Testovali to na ľuďoch, zatvorili ich do zatemnených miestností, nevideli, či je deň alebo noc, nevedeli, koľko je hodín, ale aj tak zaspávali a zobúdzať sa približne v rovnakom čase ako obvykle. Pozerám na displej hodín, no vidím iba čísla. Čas mi nič nehovorí.

Je mi jedno, či je deň alebo noc, či je svetlo alebo tma, nastavenie organizmu na dvadsaťštyri hodín u mňa nefunguje. Niekedy zaspávam o štvrtrej

ráno, o tretej poobede, zobúdzam sa o druhej ráno, o ôsmej večer... Všetko je prevrátené a zmätané, neviem, či sa to vôbec dá dať do poriadku. Realita mi začína unikať, mávam mierne halucinácie spôsobené morfinom. Vybrala som si radšej život v ilúzii a otupenosti ako v realite a bolesti, a už nie je cesty späť. Občas vidím, ako sa veci hýbu samy od seba, tváre bývalých kolegov v rohoch izby, rôzne zvieratá, hádzku chvostami na steny rýchlo sa mihotajúce tieň, vidím, ako na mňa mrkajú vlastné oči z fotiek nalepených na stene a zvyšky zdravého rozumu mi hovoria, že to nie je možné.

Najviac ma štve, že ma zradza vlastný rozum, na ktorý som sa vždy spoliehala.

66.

NEVIEM, či to má na svedomí môj rozum, ktorý ma neustále a čoraz viac zavádza, ale myslím, že keď som naposledy išla po chodbe, ktorá vedie k schodisku so stenou plnou fresiek, zbadala som, že jeden výjav je premaľovaný. Dieťa v bielej nočnej košeli, sediace na posteli s výrazom úzkosti v tvári po jednej z nočných môr, bolo preč. Namiesto neho tam pokojne spalo dieťa bez nočných môr a obáv.

Už ani sama neverím tomu, čo vidím, tak neviem, či výjav na stene naozaj niekto premaľoval, alebo to bol len výplod mojej zmätenej mysle.

Vídam otcovu siluetu a neviem, či sídli na stene s freskami, či sa mihá v mojich snoch, alebo sa otec skutočne nachádza v mojej izbe.

Nádej na relatívne dobrý koniec môjho života mi rozdupáva bolesť, skáče mi po chrbte na ihličkových opätkoch. A možno konečne našli uplatnenie kopytá čerta nad schodiskom.

Napriek tomu, že mávam oči dokorán otvorené,

aby som si bola istá, že nespím, niekedy vidím celkom rozmazane, akoby som sa pozerala cez pohár s vodou. Neostre tvary ma spočiatku rozčulovali, no teraz sa mi začínajú zdať komické a istým spôsobom sympatické. Rebélia tvarov voči prírode a zaužívaným formám produktov ľudí by priniesla inšpiráciu nejednému výtvarníkovi. Nechávam ich, nech sa predvedú. A ony sa rozrastajú a stáčajú do všetkých strán a občas sa k nim pridá aj celá moja izba. Vtedy mám pocit, že nie je súčasťou domu, ale stojí niekde samostatne ako osamelá chatrč na útese, prehýna sa ponad skaly a každú chvíľu môže spadnúť. Ešte stále vnímam natoľko, aby som vedela, že to nie je reálne, ale napriek tomu fandiím svojej halucinácii a nebola by som proti, keby sa izba kamsi zrútila a umlčala nekonečné otázky a výčiny môjho tela, ktoré mi pripadá ako stroj na bolesť a trápenie. Aj keď som čoraz ľahšia, všetky jeho časti sa mi zdajú čoraz ťažšie a cítim sa ako desaťtonový vychudnutý dinosaurus.

Už sa ani neprezliekam, však načo aj, keď sa takmer nepohnem z postele. Čierne pyžamo zrejme definitívne nahradilo nohavice a tričká. Koža pod ním už tiež nie je taká, ako bývala, ochabla a vybledla, pripadá mi, akoby jej úlohou bolo iba zakrývať morfín, ktorý mi koluje v žilách.

Moje pyžamo je čierna diera, v ktorej čoskoro zmiznem.

67.

ZDÁ SA MI, že vidím objektív fotoaparátu, ako mieri na mňa a stále zaznamenáva nielen moju podobu, ale aj myšlienky.

V izbe je môj otec, raz v prítmí, raz pri okne, vidím iba jeho siluetu, čo obkresľuje svetlo, takže mu nikdy jasne nevidím do očí. Inokedy len cítim na tvári jeho dych, tesne pri nej mám objektív fotoaparátu, za ktorým ukrýva svoju tvár.

Neviem, či môžem veriť svojim očiam.

Vidím posmrtnú masku z mykénskeho obdobia, upierajúcu na mňa prázdny pohľad.

Neviem, či môžem veriť svojmu rozumu.

Pri posteli vídam aj iných ľudí, ich tváre sú takisto nejasné.

A všetky postavy sa nakoniec zlievajú do siluety môjho otca.

Počujem *Deviatu symfóniu*. Ludwig van Beethoven ju skladal už hluchý a ľudia vtedy o ňom hovorili, že si škrieka akúsi primitívnu melódiu. Ktovie, či by bol vtedy uveril, že sa stane jednou z najzná-

mejších skladieb na svete. Možno mu to bolo od začiatku jasné, a možno *Óda na radosť* prerástla jeho samého. Možno sa mu vymkla spod kontroly ako nám naše divadlo. Každopádne, občas počujem jej tóny celkom zreteľne a neviem, či je to reálne.

V jednom okamihu je moja izba úplne prázdna, ale raz mrknem očami, a je na prasknutie naprataná ľuďmi, akoby ich dnu nastrkal natláčač z čínskeho metra. Vidím medzi nimi aj tváre, ktoré poznám z detstva, hercov z otcovho divadla, takých nezmenených, akoby za tie roky vôbec nezostarli.

Takže skôr neverím tomu, čo vidím.

Utáпам sa v tvaroch, ktoré sa príliš rýchlo menia, márne sa snažím sústrediť a aspoň jeden z nich zastaviť. Tvary menia už aj fotografie, ktoré sú na sto percent nehybné. Navyše, už ťažko rozoznávam sny od reality, ale vadí mi to čoraz menej. Tak ako som spočiatku ľpela na realite, teraz z nej začínam mať strach, pretože odhaľuje všetky chyby a nedostatky. Preto ma to čoraz viac ťahá do sveta spánku a snov. V snoch môžem a chcem robiť obyčajné veci, aj veci, ktorými v bdelom stave opovrhujem, ale nemajú nič spoločné s blízkou smrťou.

Chcem nakupovať do nemoty veci, ktoré nepotrebujem, rozprávať sa o zbytočnostiach, vyberať si z povrchných možností a tkať látku z priadze bezstarostnosti, jednoduchosti a spokojnosti.

Keď bdiem, hýbu sa mi pred očami aj veci, kto-

ré sú zvyčajne nehybné, zatiaľ čo v spánku môžem zastaviť aj veci, ktoré utekajú. Dokonca aj čas. Môžem uviaznuť v časovej nehybnosti, deň môže byť bez noci a noc bez dňa, samozrejme iba dovtedy, pokiaľ sa nezobudím. Vtedy sa mi z hrdla vyderie zvuk čoraz viac pripomínajúci chrapot ako hlas, vyjadruje sklamanie a bolesť. Obavy, že niektoré veci v mojom živote zostanú nevyjasnené, sa odkotúľali ktovie kam, a vo mne zostala jediná nástojčivá otázka – kedy začne môj pád do ničoty.

Každý deň, každú hodinu sa pýtam samej seba, či toto je tá chvíľa smrti.

Je to teraz?

Nie.

Vždy keď sa prebudím zo sna, pýtam sa koľko ešte.

Vždy keď už od únavy nevládzem otvoriť oči, pýtam sa, či to už prišlo.

Bude to teraz?

Nie.

Chcem navždy zaspať v peknom sne a už sa nezobudiť.

68.

JE NOC. Nič ma nebolí, už ani neviem, kedy som si naposledy pichala morfín. Buď mi ho niekto dáva, keď spím, alebo je moje telo už úplne imúnne voči bolesti. Najskôr však to prvé.

V umelom osvetlení z ulice vidím stále padať snehové vločky.

Nie som si istá, či v tmavom kúte izby niekto sedí v kresle, alebo sa mi to len zdá. Intenzívne tuším prítomnosť iného človeka, ako keď sa na vás zozadu niekto pozerá a vy cítite jeho pohľad.

Zmysly ma však klamú rovnako ako myšlienky, nemôžem sa na nič spoľahnúť.

V tom tmavom kúte si môžem predstaviť hoci-koho a hocičo.

Vybrať si zo širokej škály najlepšiu možnosť a v pokoji zaspať.

Vyberám si teda tú, že je tam môj otec a je mi jedno, či je to pravda.

69.

CÍTIM ZÁPACH JÓDU. Jódová tinktúra mi steká od ohybu lakťa k zápästiu a maľuje za sebou nepravidelnú cestu.

Zdvíham ruku a malá kvapka vedená gravitačnou silou steká po tej istej ceste naspäť. Keby som žila na planéte s menšou gravitáciou, možno by ma telo tak nebolelo. Vznášalo by sa vo vzduchu, jedným pohybom by bolo schopné odraziť sa od zeme do výšky pouličnej lampy a tvrdé pády a nárazy by ho nestrašili.

Nieкто mi pichá morfín bez môjho vedomia a používa pritom páchnuci roztok, aby mi náhodou do zdevastovaného tela nenaniesol infekciu. Zmenilo by to niečo? Infekcia by možno všetko konečne urýchlila. Skrátila by môj pobyt tu o deň, o dva, o týždeň... Ktovie.

Stále sa pýtam, koľko ešte.

Koľko tu ešte budem?

Koľkokrát sa ešte zobudím?

70.

VÍDÍM OTCA CELKOM JASNE. Nehovorí nič, len sa na mňa uprene pozerá. A nepretržite cvaká mojím fotoaparátom ako bulvárny novinár, ktorý práve načapal opitú hviezdu.

Už som takmer zabudla na pocit jeho blízkosti. Vždy vyvolával pocit, že vie presne, čo robí. Samozrejme, plány mu nemuseli vyjsť, no pôsobil vždy tak, ako by sa to nemohlo stať. Vyžaruje sebaistotu, ale súčasne v človeku vyvoláva pocit, že od neho môžete čakať čokoľvek, pretože jeho myšlienky sú absolútne nečitateľné. A to v človeku vyvoláva skôr neistotu.

Samospúšť fotoaparátu sa ide pretrhnúť a jeho oči bez výrazu sa ani nehnú.

Aj keď sa mi opäť vybavuje všetko, kvôli čomu som odišla, nech je otec, aký je, chýbal mi. Odvraciam od neho zrak a pokojne zaspávam.

71.

ROZLEPUJEM OČI a vidím rozmazane. Klipkám viečkami, pretieram si ich prstami a snažím sa zaostriť, no nejde to. Rozostrené, neurčité tvary, hrubé obrysy objektov naokolo mi dávajú najavo, že moje telo zrejme už úplne prestáva fungovať.

Obraciam hlavou všetkými smermi a márne sa snažím zachytiť aspoň jeden ostrý bod. No detaily už navždy zmizli z môjho života a zostali len zahmlené veci, zahmlené skutočnosti.

72.

OČI MÁM OTVORENÉ a napriek tomu, že vidím rozmazane, stále registrujem malé obdĺžniky, pribúdajúce na stene. Fotiek je stále viac a viac a ja mám aspoň to šťastie, že na nich nevidím svoj chatrný obraz. Pripadajú mi ako tehly, je z nich postavená celá izba, celý dom. Stavebné jednotky jedného diela.

Niekedy sa všetky rozmazané tvary, ktoré vidím, redukovujú na jednoduché geometrické tvary a ja si pripadám ako v nepochopiteľnom legu. Inokedy sa začínú samy od seba hýbať, vyzerajú ako mierne zvlnená vodná hladina, pod ktorou čoskoro zmiznem.

Pýtam sa, či je vôbec niečo, čo ešte môžem ovládať.

Vždy som musela zvládať takmer všetko, a teraz nezvládam nič. Situácia zmenená o stoosemdesiat stupňov.

Nedá sa povedať, že k lepšiemu.

73.

VNÍMAM IBA TICHU a neurčité svetelné flaky. Žiadne vône, žiadne tvary, žiadne zvuky. Zatváram oči a akosi viem, že naposledy.

74.

MOJA SMRŤ NEBOLA NIČÍM ZAUJÍMAVÁ. Zopár vyronených slz, niekoľko zvedavcov, ktorí ešte nevideli mŕtve telo, lekár konštatujúci smrť a okno otvorené do noci. Otvorili ho poverčiví ľudia, aby vraj moja duša mohla v pokoji odletieť do neba.

Moja duša sa nikam nechystá.

A nad mojou tvárou sa skláňa otec s foťákom v rukách, tak ako posledné dva týždne. Zaznamenáva odchod človeka, premenu tela zo živého na mŕtve, postupnú stratu funkcií. Koľko trvá, kým prestane úplne fungovať a dá sa označiť za mŕtve? Minútu? Dve? Tri? Samospúšť fotoaparátu rozfázovala tento čas do zhruba päťdesiatich fotiek, ktoré by sa vynímali v knihe mŕtvych.

Keď si boli všetci definitívne istí, že žiadny z mojich orgánov nepracuje a nijaký zázrak náhleho ožitia sa nekoná, položil otec na chvíľu fotoaparát a na moju zničenú tvár mi nasadil ťažkú zlatú masku. Ukryl ma pred pohľadmi, pred svetom. Posledná fotka s posmrtnou maskou, a je to.

75.

SOM POCHOVANÁ v záhrade za domom, pri stro-
moch, ako som vždy chcela. Už je to takmer rok
a rozkvitnuté stromy sa živia mojím telom.

Otec prevzal divadlo a všetkým sa darí ešte lep-
šie ako predtým. Niektorí ľudia z divadla odišli, iní
pribudli. Ktovie, dokedy to takto pôjde. Možno to
tu bude existovať aj po otcovej smrti, možno sa
v tomto divadle bude hrať aj o sto, dvesto rokov,
a možno onedlho zanikne. Všetko je relatívne. Si-
tuácie, myšlienky, ľudia. Neexistujú fixné body, ani
nemenné veci, neustála zmena ľudí štvrte a ničí, no
zároveň ich posúva vpred a inšpiruje pri tvorbe no-
vého. Zrod, starnutie, miznutie. Sústavný kolotoč,
ktorý raz možno niekto alebo niečo zastaví.

Dejú sa všelijaké veci. Ani si nestihnete v hlave
zrekapitulovať svoj život, ani si nestihnete uvedo-
miť blízkú smrť, a nejaká nepredvídateľná udalosť
môže váš život rýchlo ukončiť. Ľudia si nevedia
predstaviť, že tu raz nebudú. Epikuros povedal:
„Smrť sa nás netýka – keď sme my, nie je smrť,

a keď je smrť, nie sme my.“ A Arthur Schopenhauer ho neskôr doplnil: „Nebytie v budúcnosti nás teda môže trápiť rovnako málo ako nebytie v minulosti.“

Je pravda, že ak ma netrápilo, ako vyzeral svet, kým som tu nebola, prečo by ma malo trápiť, ako sa veci budú vyvíjať po mojej smrti. Myslím, že skôr ako vlastnú neprítomnosť si ľudia nevedia predstaviť nekonečno pred svojím narodením a nekonečno po ich smrti. Rovnako im nenatlačíte do hláv predstavu, že raz úplne všetko skončí. No ak si niečo nevieme predstaviť, to ešte neznamená, že sa to nemôže stať. Raz nastane koniec sveta a možno to ani nebude trvať tak dlho.

Jedinou spomienkou na existenciu ľudstva zostane len akási družica alebo sonda; poletí zvyškom vesmíru a poniesie záznam Beethovenovej symfónie ako pozdrav pre mimozemšťanov. Možno raz nastane koniec všetkého a zmizne všetko bytie, dianie a čas. Pre všetkých však bude asi lepšie, aby si ničotu nepripúšťali a bezstarostne dohrali svoje roly do konca.